

MIGRACIJE

ŠIRIMO OBZORJA

Krizne migracije v sredozemskem prostoru in njihove evropske posledice
Miti in dejstva o beguncih in »begunski krizi«

IZ PRAKSE

Vključenost tematik slovenskega izseljenstva v pouk geografije

26

51

UVODNIK
Quo vadis? 3
Anton Polšak

aktualno

Državna predstavitev raziskovalnih nalog 4
Pet medalj na tekmovanju v lasiju 5
Voda Bled 5
Evropske statistične igre 5
Turški učitelji geografije na obisku v Sloveniji 6
Tabla o visokih vodah tudi v Dornberku in Bohinjski Bistrici 6
O Alpah, z Alpami, za Alpe 7
Igor Lipovšek

Slika na naslovnici
Foto: Slovenska vojska

širimo obzorja

Krizne migracije v sredozemskem prostoru in njihove evropske posledice 8
Jernej Zupančič

Miti in dejstva o beguncih in »begunski krizi« 26
Boštjan Rogelj

Mednarodne selitve v Sloveniji in podatki o njih 35
Stanko Pelc

iz prakse

Vključenost tematik slovenskega izseljenstva v pouk geografije 44
Mojca Ilc Klun

Migracije, integracija in diskriminacija pri pouku geografije 51
Mojca Kelbič Đajić

Medkulturnost in integracija dijakov na srednji šoli iz prve roke 56
Ajda Flisar

Kaj pa ločila? 59
Špela Bregač

zanimivosti

Še o vetrnih elektrarnah 63
Anton Polšak

pedagoški orehi

Koliko je objektivnosti v našem ocenjevanju 65
Igor Lipovšek

QUO VADIS?

Naslov uvodnika smo si izposodili iz zgodovinskega romana Nobelovca Henryka Sienkiewicza. Gre za zgodovinsko pripoved, prvič objavljeno leta 1864, ki se dogaja v času vladavine protislovnega rimskega cesarja Nerona v Rimu. »Mladi rimski patricij in vojak Mark Vinicij se nesmrtno zaljubi v prelepo Ligijo, kraljevsko hči ligijskega rodu, rejenko družine Avela Plavcija,« kot je zapisal eden izmed dijakov na spletu. Seveda ne bomo razpravljali o sami vsebini, ampak nam bo naslov za izhodišče tokratnega premisleka.

Kam greš ali kam gremo, je gotovo eno najpomembnejših vprašanj v življenju vsakega človeka. Pa ne samo človeka, ampak tudi družbe. Kam gre naša družba, civilizacija? To je še toliko bolj pomembno v sodobnem času, ko so se okrepile migracije in s tem neobhodno mešanje kultur. Tudi brez njih lahko opazimo, kako se v relativno kratkem času spreminjajo vrednote neke družbe že same po sebi, priseljenci pa so mogoče samo še dodatni dejavnik. Po eni strani bi vsi želeli biti svetovljani in polni naprednih pogledov, po drugi strani pa čutimo vse polno zavor, ki jih prinašajo sodobni družbeni izzivi, in se raje zatekamo k »dobri, stari« konservativnosti. Mogoče je tudi res, da je naša, lahko rečemo evropska kultura, nekako izgubila svojo bit, Evropejci pa svojo identiteto, ki se je gradila iz stare Grčije, prek Rima in krščanstva. Tako smo se znašli v nekakšni praznini, ko ne vemo, kam, ko ne želimo biti del tradicionalne evropske kulture (tako svetne kot posvetne), še manj pa želimo sprejeti drugačno, od drugod prinešeno kulturo. Morda se bojimo drugih in drugačnega, ker smo sami duhovno šibki! A kakor koli, v resnici gre za pomembna vprašanja, a odgovorov je malo in še do včeraj čislani nemški

»multikulti« ni več možnost prihodnosti, ampak stvar preteklosti.

Kam pa zdaj? Verjetno bo treba odgovor šele poiskati. Gotovo so za sožitje ljudi in kultur potrebni strpnost, spoštovanje, upoštevanje drugih in drugačnih, preprosto je treba na človeka gledati kot na človeka. Homo sum! A prav sodobne migracije v Evropo kažejo, da stari vzorci reševanja tega procesa enostavno ne delujejo več! Evropa ta trenutek nima pravega odgovora na migracijski pritisk.

V geografiji poznamo več delitev migracij, a vsem je skupno, da se ljudje selijo, premikajo z enega na drugo mesto bivanja, stalno ali začasno, zaradi različnih motivov, potreb in/ali pritiskov. V tej številki smo skušali vsaj deloma zaokrožiti tematiko tudi z vidika sprememb, ki jih prinašajo migracije, seveda pa smo mislili tudi na njihovo obravnavo v šoli. Prispevki so zatorej različni in segajo od tehtnih teoretičnih premislekov do praktičnih pedagoških izkušenj.

Jernej Zupančič analizira selitve v Sredozemlju in širše in že na tem primeru ugotavlja, da so selitve in njihova regulacija povsem upravičeno postale izjemno pomembna evropska tema, ker zadevajo vprašanja identitete, varnosti in ekonomije in zaradi posrednih učinkov korenito spreminjajo evropsko družbo. Zdi se, da se bodo selitve nadaljevale, s tem pa tudi konflikti med domačim in priseljenim prebivalstvom. Prispevek v treh sestavnih delih bo bralcu gotovo pojasnil kako vprašanje, prav tako pa za razmislek kakega tudi odprl.

Članek Boštjana Roglja ima ne samo obetajoč naslov *Miti in dejstva o beguncih in »begunski krizi«*, ampak tudi vsebino. Bralec lahko dobi dober vpogled v razlikovanje pojmov, kot so npr. migrant, begunec ali azilant, po drugi strani pa podatek, da je beguncev na svetu in tudi v bližini Evrope bistveno več, kot pa je število tistih, ki »trkajo« na evropska vrata.

Stanko Pelc je pregledal statistične podatke o migracijah, ki jih javno objavlja Statistični urad Republike Slovenije v spletni bazi SI-STAT. Osredotočil se je zlasti na meddržavne selitve, torej selitve med Slovenijo in drugimi državami, in se ob tem ozrl še na učna načrta za osnovno šolo in gimnazijo. Ja, za uresničevanje nekaterih

Dr. Anton Polšak

Zavod RS za šolstvo
anton.polsak@zrss.si

tam zapisanih ciljev bo treba poseči tudi po analizi tovrstnih podatkov!

Še bolj na pedagoško področje sega prispevek Mojce Ilc Klun z naslovom Vključenost tematik slovenskega izseljenstva v pouk geografije. Avtorica obravnava pregled vključenosti tematik slovenskega izseljenstva v pouk geografije in pri tem izpostavi vključenost omenjenih tematik tako v učne načrte za pouk geografije kot učbenike, obenem pa predstavi tudi nekaj bistvenih ugotovitev iz raziskave med učenci glede poznavanja in zanimanja za tematike slovenskega izseljenstva.

Mojca Kelbič Đajić razmišlja o migracijah, njihovih vzrokih in oblikah ter stališčih do njih oz. kako jih argumentirano obravnavati v šoli. Pri tem izpostavi cilje gimnazijskega učnega načrta in pomen razvijanja ustreznega odnosa do vprašanj obravnavane teme.

Ajda Flisar razmišlja o integraciji priseljencev v krajevno okolje na podlagi svojih, v glavnem zelo pozitivnih, izkušenj, ki jih je pridobila kot dijakinja programa mednarodne mature na Gimnaziji Bežigrad.

Kar preveč besed bi bilo napisanih o migracijah, pa čeprav gre tokrat za tematsko številko, če ne bi na koncu strokovne prispevke zaokrožil še prispevek Špele Bregač o rabi ločil pri geografiji. Bere se skoraj kot napet roman!

Seveda tudi tokrat ne manjkajo nepogrešljive novice in pedagoški orehi Igorja Lipovška ter nekaj podatkov o vetrnih elektrarnah v Sloveniji izpod peresa urednika te revije.

Pa prijetno branje!

Anton Polšak

Državna predstavitev raziskovalnih nalog

Štirinajstega maja je v Murski Soboti potekalo 52. državno srečanje mladih raziskovalcev. Pripravila ga je Zveza za tehnično kulturo Slovenije. Po situ območnih srečanj se je na državno srečanje na področju geografije uvrstilo 10 osnovnošolskih in 7 srednješolskih nalog, ki jih je pripravilo 29 učencev in dijakov ter 23 mentorjev. Na državno srečanje so se uvrstile naloge:

- Pojav zdomstva na območju občine Cankova – OŠ Cankova (srebrno priznanje),
- Svetlobna onesnaženost na območju Studenci Občine Maribor – OŠ Janka Padežnika Maribor (bronasto priznanje),
- Zaklonišča v mirnem času – OŠ Tabor I Maribor (bronasto priznanje),
- Degradirana območja v Trziču – OŠ Bistrica Trzič (zlato priznanje),
- Izseljevanje iz Bele krajine – OŠ Komandanta Staneta Dragatuš (bronasto priznanje),
- Razlike v sestavi izbranih živil med vzhodnim in zahodnim trgom – OŠ Gustava Šiliha Velenje (srebrno priznanje),
- Unescova dediščina pri nas – OŠ Riharda Jakopiča Ljubljana (bronasto priznanje),
- Kam pa zdaj – OŠ Polje Ljubljana (srebrno priznanje),
- Nasledstvo na kmetijah – OŠ Kidričevo (zlato priznanje),
- Kaj vpliva na gospodarski razvoj Slovenije – OŠ Frana Albrehta Kamnik (bronasto priznanje);
- Do kolikšne mere zdraviliški turizem vpliva na razvoj v pomurski regiji s poudarkom na obdobju po letu 1991 – Gimnazija Bežigrad Ljubljana (bronasto priznanje),
- Prisotnost bobra ob reki Ščavnici – Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer (zlato priznanje),
- Potencial slovenskega kmetijstva in njegova prihodnost – II. gimnazija Maribor (srebrno priznanje),
- Katalonske sanje – II. gimnazija Maribor (bronasto priznanje),
- Trajnostni razvoj Trbojskega jezera – Biotehniški center Naklo (srebrno priznanje),
- Vrtače Rampolj in okolice v kamniški občini – GSŠ Rudolfa Maistra Kamnik (zlato priznanje),
- Uporaba mobilnih aplikacij za kartiranje japonskega dresnika na poti ob Savi med Črnučami in Sneberjami – Gimnazija Šentvid Ljubljana (srebrno priznanje).

Raziskovalci z zanimanjem poslušajo tudi predstavitev ostalih tekmovalcev.

Pet medalj na tekmovanju v lasiju

V romunskem Iasiju je bila junija 4. geografska olimpijada Jugovzhodne Evrope. Slovenijo so med osnovnošolci zastopali Filip Slakan Jakovljevič, Julijan Kavčič, Matic Kremžar in Semyon Trussevich, med srednješolci pa Samo Benko, Andrej Mikolič, Anej Ogrizek in Miha Švarc. Tri discipline – terensko raziskovanje, poznavanje geografskih procesov, sklepanje o geografskih dejstvih – so najmanj težav povzročale Filipu Slakanu Jakovljeviču, ki je osvojil zlato medaljo. Matic Kremžar je osvojil srebro; Andrej Mikolič, Anej Ogrizek in Miha Švarc pa so se okitili z bronom.

Pred tekmovanjem so se udeleženci dvakrat sestali na pripravah, ki so jih organizirali mentorji tekmovalcev in Zavod RS za šolstvo.

Priprave pred tekmovanjem so potekale na ljubljanskih OŠ Miška Kranjca in Koseze.

Voda Bled

Na Bledu vsako leto junija poteka Blejski vodni festival. Namen dogodka je nagradjevati in povezati različne organizacije, mednarodne strokovnjake, aktiviste, filmske ustvarjalce, gospodarstvo, politiko, šole in širšo javnost. Cilj je ponuditi novodobne rešitve, jih hitreje vključiti v sistem ter izboljšati kakovost življenja, izboljšati gospodarjenje ter začeti biti boljši. Dobre primere so letos prvič, v sodelovanju z Ministrstvom za okolje in prostor iz Slovenije, Hrvaške in Srbije, tudi nagradili.

Nagrade so podelili v kategorijah: natečaj mladih »Odgovorno do vode«, v katerem so

OŠ dr. Janeza Mencingerja Bohinjska Bistrica je na film ujela tudi pritrjevanje tablice, ki opominja na povodenj, ko so po šoli plavale omare.

sodelovale šole iz Slovenije, Hrvaške, Srbije in Avstrije; najbolj drzen projekt; najboljši ekološki film; najokusnejša voda v Sloveniji; najboljša podvodna ekološka akcija; najboljši film. Najboljše triminutne filme, ki so prikazali njihovo dejavnost ob vodi, so poslale OŠ dr. Janeza Mencingerja Bohinjska Bistrica (na fotografiji med pritrjevanjem table o visokih vodah na šolo), OŠ Ivana Cankarja Vrhnika, OŠ Gustava Šiliha Laporje, OŠ Pohorskega bataljona Oplotnica, OŠ Radovljica, OŠ Žirovnica, OŠ Cankova in OŠ Gornja Radgona.

Evropske statistične igre

Od jeseni 2017 do pomladi 2018 so potekali priprave in izbor 1. Evropskega statističnega tekmovanja. V Evropi je tekmovalo več kot 11.000 dijakov, starih od 14 do 18 let; med njimi 394 slovenskih. Rešiti so morali statistične naloge, iskati podatke in sami pripraviti statistične analize. Najboljših 180 dijakov, med njimi 9 % slovenskih, se je uvrstilo v finale, kjer so predstavljali svoje države. V tem delu so morali pripraviti dvominutni videoposnetek o tem, zakaj je v današnji družbi pomembna uradna statistika.

V starostni skupini od 14 do 16 let je prvo mesto zasedla finska skupina Pakila9D. Na drugo mesto se je uvrstila slovenska skupina JML iz Kranja, na tretje mesto pa poljska skupina Moc_zbioru. V starejši skupini je bila prva skupina Toivasnik. Med najboljših pet se je uvrstila tudi murskosoboška skupina ALFEGMS3. Najboljšim je na konferenci Q2018 v Krakovu 26. junija 2018 nagrade podelila Mariana Koceva, generalna direktorica Eurostata.

Ena od spletnih predstavitev sodelujočih slovenskih šol.

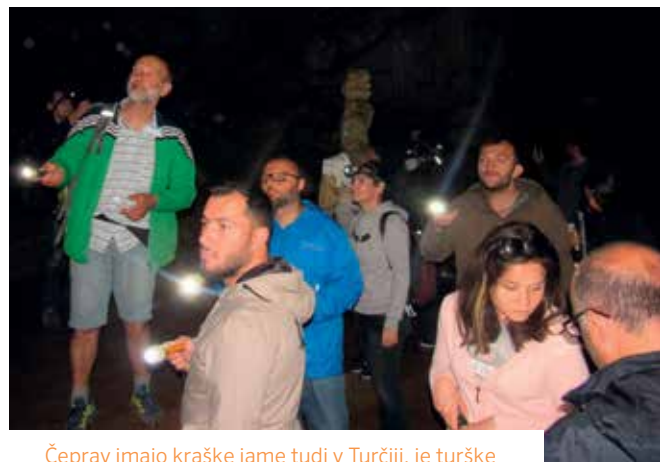
Na državni ravni je v starejši skupini zmagala ekipa z Gimnazije Murska Sobota – ALFEGMS3; v mlajši pa ekipa Neustrašne z Gimnazije Kranj. Med najboljših 5 ekip so se uvrstile še: Kelti2 – Gimnazija Novo mesto, EuroGirls – Gimnazija in ekonomska srednja šola Trbovlje, NESMRTNI – II. gimnazija Maribor, UNITEX – Gimnazija Škofja Loka, JML – Gimnazija Kranj, Dumbledore – Gimnazija Novo mesto, Ozb3j51fr – Gimnazija Kranj in BGM – Šolski center Novo mesto, Srednja zdravstvena in kemijska šola. Predstavitev tekmovanja, tekmovalni videi in statistične naloge so na povezavi <http://www.stat.si/statweb/News/Index/6992>.

Turški učitelji geografije na obisku v Sloveniji

Slovenijo je za en teden obiskala enajstčlanska skupina turških učiteljev geografije. Najprej so si pod vodstvom Rožleta Mrvarja Bratca in Jašarja Skorupana ogledali Ljubljano. Nato so obiskali Planinsko polje in Cerkniško jezero. Dr. Marko Krevs s Filozofske fakultete v Ljubljani je za udeležence pripravil delavnico Our Photo Story, ki omogoča raziskovanje pokrajine z mobilnimi napravami. Dr. Mitja Bricelj z Ministrstva za okolje in prostor je ob obali Cerkniškega jezera razložil hidrodinamiko svetovno znanega kraškega pojava. Naslednji dan je bil namenjen iskanju skritega zaklada, ki ga je pripravil Mirsad Skorupan, svoje terensko delo z učenci pa je predstavila Nataša Mrak. Popoldne so obiskali najdišče odtisov dinosavrovih nog, program pa sklenili s predstavitvijo in primerjanjem šolskih sistemov Turčije in Slovenije. V celodnevni ekskurziji so pod vodstvom Franca Malečkarja iz Centra šolskih in obšolskih dejavnosti obiskali kraško jamo Dimnice, soline v Strunjanu in

Piran. Zanimiv večer je pripravila Andreja Bečan z multimedijskim predavanjem o Veliki planini.

Zadnji dan jih je dr. Karel Natek s Filozofske fakultete v Ljubljani popeljal po skrivnostih Rakovega Škocjana. Poudarek štiriurnega sprehoda je bil na nastajanju kraških pojavov in vodnih razmerah. Popoldne so bila predavanja Nine Farič, Andreje Bečan, Nataše Mrak in Mirsada Skorupana. Prva je predstavila obšolske dejavnosti na OŠ Majde Vrhovnik v Ljubljani – od sodelovanja na geografskih tekmovanjih do mednarodnih projektov. Druga je razložila, kako z učenci organizira skupinski pouk, pri katerem nastanejo praktični izdelki. Zadnja pa sta nanizala možnosti, ki jih v Sloveniji ponuja e-podpora geografskemu izobraževanju.

Čeprav imajo kraške jame tudi v Turčiji, je turške učitelje obisk Dimnic navdušil.

Udeleženci in predavatelji so prejeli potrdila o sodelovanju, turško društvo pa je slovenskemu društvu v znak pohvale in odličnega sodelovanja izročilo plaketo.

Udeleženci so prebivali v Centru šolskih in obšolskih dejavnosti na Medvedjem Brdu. Izmenjavo sta omogočila Društvo učiteljev geografije Slovenije in turška zveza za geografsko izobraževanje.

Tabla o visokih vodah tudi v Dornberku in Bohinjski Bistrici

Po Sloveniji se nadaljuje postavljanje oznak za visoke vode, s katerimi želijo ljudi ozaveščati,

V Dornberku so bili v dejavnosti ob Vipavi vključeni tudi učenci nižjih razredov.

kako nepredvidljiva je lahko voda. Posebno vlogo pri postavitvi imajo šole, saj so table odlično izhodišče za terensko delo in učenje o vodi in ob njej.

Maja sta bili postavljeni dve tabli. Prvo so postavili v porečju Vipave v Dornberku. Na dogodku so bili navzoči učenci OŠ Dornberk z učiteljico Tatjano Pahor, predstavniki sveta Krajevnih skupnosti Dornberk in Prvačina ter županstva Mestne občine Nova Gorica. Mitja Bricelj z Ministrstva za okolje in prostor, Peter Frantar iz Agencije RS za okolje in Mirsad Skorupan iz Zveze geografov Slovenije so v kratkih nagovorih poudarili pomen modrega gospodarjenja z vodami in uporabnost motivacijskih tablic za pouk in ozaveščanje krajanov.

Oznako v Bohinjski Bistrici so na pobudo učiteljice geografije Nataše Mrak namestili učenci višjih razredov osnovne šole. Postavitev so obogatili s poučnim programom, v katerem so se spomnili 18. septembra 2007, ko je voda po obilnem deževju popolnoma zalila spodnji del šole. Spregovorili so tudi nekdanji ravnatelj, župan, sedanja ravnateljica in predstavnica Turističnega društva Bohinj. Dogodek je imel tri temeljne namene: spominskega, opominskega in učnega. Tablica, ki je prva v Sloveniji pritrjena na šolo, je skromno učilo, ki pa učiteljem omogoča, da jo uporabijo vedno, kadar je vsebina pouka vezana na vodo, fizikalne zakone, urejanje prostora, posege v pokrajino in njihovo načrtovanje ter na zgodovinski spomin.

O Alpah, z Alpami, za Alpe

V Domu Trenta je 22. maja potekal informacijski dan projekta YOUrALPS, ki teče v okviru programa Interreg Alpine Space in se ukvarja se z izobraževanjem o gorskih območjih ter z

načini, kako pri mladih z območja Alp spodbuditi identifikacijo z alpskimi območji in kako jim elemente alpske naravne in kulturne dediščine prikazati v pozitivni luči. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je projektni Infodan namenil različnim deležnikom s področja poučevanja v Sloveniji. Udeležili so se ga predstavniki šol, medijev, institutov, pedagoških fakultet, nevladnih organizacij in Zavoda RS za šolstvo.

V projektu sodeluje 12 partnerjev iz 5 držav. Slovenska partnerja sta Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani in Biotehniški center Naklo. Zato so v strokovnem delu informacijskega dne njuni predstavniki v krajših referatih spregovorili o ciljih, nalogah in dosedanjih dosežkih. Predavatelji so bili Matej Ogrin, Mojca Ilc Klun, Tatjana Resnik Planinc in Urška Kleč.

V popoldanskem delu je bila pripravljena delavnica, v kateri so udeleženci v delovnih skupinah razmišljali o elementih projekta in zbrali pobude ter zamisli in jih zapisali na plakatih. Ob predstavitvi plakatov se je razvila živahna razprava o formalnem in neformalnem izobraževanju o gorah ter možnostih, da se gorske vsebine bolj in bolje ter didaktično ustrezneje vključijo v pouk.

V delavnici so nastali plakati o večplastnih vidikih učenja o Alpah.

Dr. Jernej Zupančič

Univerza v Ljubljani,
Filozofska fakulteta,
Oddelek za geografijo
jernej.zupancic@ff.uni-lj.si
COBISS: 1.02

Krizne migracije v sredozemskem prostoru in njihove evropske posledice

Crisis Migrations in Mediterranean Space and their European Consequences

Povzetek

Čezcelinske selitve spadajo danes med najbolj vplivne in zelo problematizirane družbene tematike. Sredozemski prostor je zaradi svoje lege tem procesom zdaj še posebej izpostavljen. Iz izrazito stičnega prostora se spreminja v mejišče, iz središčnosti je postal periferija. Prispevek pojasnjuje okoliščine sodobnih selitvenih tokov predvsem v Sredozemlju in prek njega, analizira njihove vzroke in potek ter ocenjuje njihove posledice. Razdeljen je na tri dele. V prvem so prikazana nova geopolitična razmerja nastopajočega večpolarnega sveta. Za Sredozemski prostor sta značilni razširitev kriznih območij ter rastoča moč regionalnih sil, predvsem Turčije. Drugi del je namenjen prikazu mehanizma sodobnih selitev, tako ekonomskih kakor političnih. Slednje v pomembni meri postajajo orodje sodobnih geopolitik. V tretjem delu sledi razprava o posledicah novih množičnih selitev predvsem v evropskih državah. Selitve in njihovo reguliranje so povsem upravičeno postale izjemno pomembna evropska tema, ker zadevajo vprašanja identitete, varnosti in ekonomije in zaradi posrednih učinkov korenito spreminjajo evropsko družbo.

Ključne besede: selitve, begunci, krizna območja, geopolitika, politična geografija, EU, Sredozemlje

Abstract

Recent migrations are one of the most influential and therefore frequently discussed social issues. Due to its location, the Mediterranean area is particularly exposed to these processes. From a distinctly interconnected space, it changes to the frontier, and merged from central to the peripheral position. The article explains the circumstances of modern migration flows, analyzes their causes and course, and assesses their consequences. It is divided into three parts. The first shows the new geopolitical relationships of the multipolar world that is performing. The Mediterranean area is characterized by the expansion of crisis areas and the growing strength of regional forces, notably Turkey. The second part shows the mechanism of modern migrations, both economic and political. The latter become an important tool of modern geopolitics. The third part is followed by a debate on the consequences of new mass migrations, especially in European countries. Migrations and their regulation have rightly become the core European theme as they concern the questions of identity, security and economics, and because of indirect effects that might radically change European society.

Keywords: migration, refugees, crisis areas, geopolitics, political geography, EU

Uvod

Sredozemski prostor je v zadnjem desetletju pričal zelo dinamičnih sprememb, v katerih igrajo selitve glavno vlogo. Selitveni pritisk od juga proti severu je sicer že star pojav (Adey, 2010), obseg, način in posredno ter neposredno sprožene posledice množičnih selitev po letu 2011 pa so postavile ta prostor v središče razprav o prihodnosti Evrope. Dogajanje med letoma 2013 in 2016 je pozneje dobilo naziv »evropska migracijska kriza« (Zupančič, 2017: 5). Južnoevropske države ali pa EU kot celota so se s pritiski ilegalnih selivcev soočale že prej in tudi oblikovale obsežen organiziran nadzor meja (Atlas der Globalisierung, 2012: 50), vendar pa so se kljub pomoči vojaških struktur zveze NATO ter posebej za mejni nadzor oblikovane agencije Frontex soočile z velikimi težavami. Sredozemski prostor je bil v novejših obdobjih predvsem stičišče: najpomembnejša velika turistična regija na svetu. Selitveni procesi ter spremembe, ki jih ti posredno in neposredno sprožajo v evropskih družbah, pa ga vse bolj preoblikujejo v dobro varovano mostišče in mejišče.

Prispevek pojasnjuje okoliščine sodobnih selitvenih tokov v Sredozemskem prostoru, analizira njihove vzroke in potek ter ocenjuje njihove posledice. Razdeljen je na tri dele. V prvem so prikazana nova geopolitična razmerja nastopajočega večpolarnega sveta. Za Sredozemski prostor je značilna razširitev kriznih območij v zaledju ter rastoča moč regionalnih sil, predvsem Turčije. Drugi del je namenjen prikazu mehanizma sodobnih selitev, predvsem tistih v kriznih razmerah. Te postajajo orodje sodobnih politik in meddržavnih odnosov. V tretjem delu sledi razprava o možnih posledicah novih množičnih selitev, ker zadevajo vprašanja identitete, varnosti in ekonomije in zaradi posrednih učinkov korenito spreminjajo evropsko družbo.

Analize hitre rasti svetovnega prebivalstva so že vsaj pred dvema desetletjema napovedovale scenarije povečanih selitvenih pritiskov proti Evropi, Severni Ameriki in Avstraliji. Nagla demografska rast v ekonomsko šibkih državah ter povečan pretok informacij sta bila pri tem pomembnejša od regulacije imigracijskih politik v razvitih državah (Skeldon, 1997). Te so sledile premisi ekonomske koristnosti, ki jo prinaša poceni delovna sila; omejevanje na kvote in začasne statuse sta bili pglavilni potezi za zadostitev kadrovskih potreb (Verlič Christiansen, 2002). »Gastarbajterstvo« je bilo pojav razvitih držav atlantske, srednjeevropske in skandinavske Evrope. Evropa je, kar se selitvene dinamike tiče, izrazito polarizirana

celina. Države Iberskega, Apeninskega in Balkanskega polotoka s Podonavjem in Poljsko vred so že desetletja rezervoar delovne sile za atlantsko-skandinavski lok ter nemško govoreče države Srednje Evrope. Imigracijska politika je bila zato povsem v domeni teh držav, deloma tudi zaradi opazne mere priselitev iz nekdanjih kolonij (Klemenčič in Maver, 2017). Oblikovanje EU kot deklarirano najmočnejšega gospodarstva na svetu ter napovedi širitvenega procesa so stopnjevali pričakovanja po priseljevanju iz nerazvitega dela sveta (Husa, Parnreiter, Stacher, 2000). Po nekaterih ocenah bi se lahko proti stari celini v naslednjih desetletjih zgrnilo več deset milijonov ljudi iz gosto naseljenih regij Afrike in Azije s pomanjkljivimi resursi (Munz in Reiterer, 2007). EU je že zaradi razmer na notranjem trgu delovne sile skušala regulirati pretok med centralnimi in perifernimi območji, zunanje pa načeloma omejevati predvsem zaradi socialnih razlogov. Oblikovali so dokaj strog nadzor nad zunanjimi mejami, predvsem zaradi opaznih migracijskih pritiskov. Nastal je »Schengen« in s tem sistem nadzora zunanjih meja EU (Neal, 2007). Obsežen in razmeroma rigorozen sistem nadzora migracij je doživel svojo veliko preizkušnjo že kmalu po nastopu velike gospodarske krize leta 2007. Od leta 2013 dalje se Evropa soočila z velikim pritiskom beguncev in migrantov. Konec leta 2015 je število presešlo 5 milijonov, se nadaljevalo v prve mesece leta 2016, potem se je začel trend nekoliko umirjati (Zupančič, 2017: 11). Zaradi obsega, dinamike, okoliščin in posledic je bilo dogajanje poimenovano »evropska migracijska kriza«. Časovno je sledila svetovni gospodarski krizi in sovpadala z obujenimi zaostrovanji med ZDA, EU in Rusijo ter zaostrovanji med velikimi geopolitičnimi bloki. Hkrati so se povečevala nasprotja »Zahoda« in »islamskega sveta« in se v Evropi izrazila z vrsto terorističnih napadov, v kriznih območjih s pretežno islamskim prebivalstvom pa z radikalizacijo muslimanov. Čeprav so se selitveni pritiski zaradi kriznih razmer na drugih celinah periodično pojavljali tudi že prej, so obseg selitev, regionalni značaj, kulturne značilnosti in politične dimenzije dejansko predstavljali dokaj nov položaj. Evropska javnost, politika in tudi stroke so se polarizirale. Uveljavljeni pojem »beguncev« je kmalu nadomestil nevtralnejši (žal precej netočen!) izraz »migrant«, »ilegalnost« selivcev je postala neželen ali celo prepovedan pojem, ki je v diskurzu o teh tokovih skoval pojem »politične korektnosti«. O redkokaterem procesu je v javnosti, strokah in politiki toliko različnih ter nasprotujočih si stališč, manipulacij, protislovij, prikrievanja, tendencioznega in enostranskega poročanja. Pojem »migrant« je dobil povsem

Za Sredozemski prostor je značilna razširitev kriznih območij v zaledju ter rastoča moč regionalnih sil, predvsem Turčije.

Nadzor nad imigracijskim pritiskom ostaja ena od najpomembnejših evropskih notranje- in zunanjepolitičnih tem, Sredozemlje pa širok strateški pas, na katerem se preizkuša tudi prihodnost združene Evrope, njene stabilnosti in identitete.

Pri množičnih selitvenih tokovih je treba upoštevati druge oblike kolektivnega ravnanja, kot je na primer prisotnost ideološke podlage, religije, vrednostnega sistema, socialnih omrežij, kolektivnega spomina pa tudi drugih lastnosti prebivalstva, če se omejimo samo na populacijo, ki je neposredno udeležena v tem procesu.

novo konotacijo in ga tako mediji kot politika pogosto uporabljajo kot apriorno ideološko sidrišče, ga razumejo in razlagajo dihotomno (za ali proti) in prezirajo korenitejšo razpravo o pojavu samem ter še bolj o njegovih možnih socialnih, ekonomskih, kulturnih in varnostnih posledicah.

Sicer ima Evropa v novejši zgodovini precej bogate izkušnje z množičnimi selitvami. Pred dobrim stoletjem so evropski izseljenci polnili Ameriko in ustvarjali kolonije. Naseljevali so se tudi v razvitih območjih evropske populacijske in industrijske osi (Klemenčič in Maver, 2017: 81–94). Po prvi svetovni vojni so preselili skoraj 9 milijonov prebivalcev (Magocsi, 2002: 46–49), v desetletju po drugi svetovni vojni je vsaj 20 milijonov zamenjalo državo bivanja (Mazower, 2002). V obeh primerih so bile selitve ukrep uveljavljanja doktrine homogene nacionalne države (Kosmač, 2017), ki pa je vsaj deloma blažil velike demografske izgube med drugo svetovno vojno. Po dekolonizaciji od leta 1950 dalje so se v »države matice« vračali vojaki in uradniki, sledili so jim tudi precej številčne trume domačega prebivalstva. Države atlantskega loka so postajale vse bolj etnično in kulturno heterogene. V Srednji Evropi in Skandinaviji so se od šestdesetih let 20. stoletja dalje uveljavljalečasne selitve zaradi dela – t. i. gastarbajterstvo. Občasno so prihajale tudi manjše skupine imigrantov s kriznih območij, še posebej v devetdesetih letih 20. stoletja z območij nekdanje Jugoslavije ter Albanije (Zupančič, 2009, 86–87). Evropski integracijski procesi so ustvarili nove priložnosti za iskanje dela in kariere, selitvene smeri pa so ostale iste. Oblikovale so se številne etnične diaspore, kulturna sestava prebivalstva zlasti zahodnoevropskih družb je postala zelo pestra (Prevelakis, 1996). Svetovno gospodarsko krizo od leta 2007 dalje je najbolj ostro občutila prav Evropa; velika brezposelnost je ponovno silila ljudi v čezmorsko emigracijo. Zunaj svojih držav dela skoraj 8 milijonov državljanov EU, brezposelnih je okrog 23 milijonov (Unemployment statistics, 2015). Zaradi eksodusa mladega, izobraženega prebivalstva se pojavlja problem socialne in kulturne vzdržnosti teh družb. Nekatere države kot Nemčija, Švica, Avstrija, države Beneluksa in skandinavske države so zaradi reform na trgu dela gospodarsko razmeroma hitro okrevale. Več kot polovica držav EU, med njimi vse južnoevropske države, pa ni bilo tako uspešnih. Vsi trije južnoevropski polotoki so namreč tudi po preteku najbolj masovnih pritiskov selitev med letoma 2013 in 2016 zadržali večino slabosti gospodarske in socialne ureditve, še naprej izgubljajo lastno mlado prebivalstvo zaradi odseljavanja,

hkrati pa so stalno soočene z nadaljevanjem migracijskih pritiskov prek Sredozemlja. Nadzor nad imigracijskim pritiskom ostaja ena od najpomembnejših evropskih notranje- in zunanjepolitičnih tem, Sredozemlje pa širok strateški pas, na katerem se preizkuša tudi prihodnost združene Evrope, njene stabilnosti in identitete.

Metodološke opombe

Politična geografija in še posebej geopolitika ne operirata veliko s čvrsto določljivimi kategorijami, zato je pristop primernejši izraz kot pa metoda. Preučevanje tako dinamičnih in obenem družbeno visoko občutljivih pojavov, kot so državni ustroj, kulturna samobitnost, narodna identiteta ter mednarodne selitve, zahteva poseben pristop. Omenjeni pojavi so zelo variabilna stalnica sodobnosti. Nanje vpliva vrsta dejavnikov, zato jih je težko ali povsem nemogoče natančno izmeriti. Ocene in druge oblike ugotavljanja številčnosti, smernosti, vplivnosti, časovne določenosti in druge relevantne lastnosti so pogosto edini način opredeljevanja pojavov. Po drugi strani je vrsta na primer medijskih poročil v bistvenih potezah različna in/ali enostranska ter v svojem prikazu selektivna.

Pri geopolitični analizi se je primerno držati preverjenega vrstnega reda:

- a) ugotovitev informacije,
- b) ocena relevantnosti,
- c) interpretacije vzroka, poteka in značilnosti ter
- d) ocena realnega in/ali potencialnega učinkovanja.

Široko vedenje in poznavanje okoliščin sta pomembna prednost teh analiz. Pri interpretaciji se lahko naslonimo na podobne primere iz preteklosti ali iz drugih območij. Ocena verjetnosti je tem boljša, če ima raziskovalec čim več različnih informacij in je čim bolj seznanjen z okoliščinami procesov, ki jih preučuje. Poznavanje tematike in regionalnih značilnosti je zato skoraj ključno. Opozoriti je treba, da je primerjalna metoda lahko hitro zavajajoča prav zaradi poznavanja širših okoliščin preučevanega problema. Prav pri raziskovanju selitvenih pritiskov iz Azije in Afrike proti Evropi so mnogi raziskovalci podlegli skušnjavi in te selitve primerjali z onimi izpred stoletja, ko so se množice Evropejcev priseljevale v ZDA, ali z množičnimi in večinoma organiziranimi selitvami v prvih letih po drugi svetovni vojni. Podobnosti sicer obstajajo, kontekst pa je le do

neke mere soroden. Posebej pri selitvah v kriznih razmerah velja upoštevati tudi druge elemente prostorskega vedenja ljudi ter okoliščine v izvornem, prehodnem in (vsaj okvirno) ciljnim območju. Pri vseh množičnih (in navadno tudi do neke mere kolektivnih) selitvenih tokovih je treba upoštevati druge oblike kolektivnega ravnanja, kot je na primer prisotnost ideološke podlage, religije, vrednostnega sistema, socialnih omrežij, kolektivnega spomina pa tudi drugih lastnosti prebivalstva, če se omejimo samo na populacijo, ki je neposredno udeležena v tem procesu. Te kategorije pa niso preprosto merljive; le oceniti jih je mogoče. Pri geopolitični presoji imajo številčni podatki le okvirno vrednost, tudi zaradi tega, ker je mogoče pogosto računati na manipulativni značaj informacij in dejstvo, da se ljudje individualno in kolektivno ravna po vzorcu, ki pogosto ni racionalen, zato tudi ne logično in še manj empirično preverljiv (Zupančič, 2017: 62–79). Ravnanje (vedenje) ljudi je podvrženo različnim motivom, vzorcem, navadam, vplivom, ideologijam in drugim, številčno težko opredeljivim kategorijam, za katere pa je že a priori mogoče soditi, da bodo imele ali pa že imajo neki vpliv. Operiranje z vzorci ravnanj je tako pogost pristop, čeprav mu je mogoče očitati marsikatero hibo. Raziskovalec zmanjša tveganje s poznavanjem širših okoliščin, ki preverljivo in tudi potencialno vplivajo na iskani proces ali pojav. Pri tem je v dragoceno pomoč metoda uporabe terenskih kazalnikov; pojavov, katerih nastop na nekem območju ali v iskanih procesih lahko pomaga pri razlagi in utemeljevanju (Zupančič, 2017: 177).

Druga temeljna premisa geopolitičnih pristopov pa je izdvajanje nekaterih temeljnih načel, ki jih postavimo kot primarne ali vodilne za interpretacijo pojavov in procesov in so tam tako dolgo, dokler se empirično ne izkaže drugače. Predpostavljamo, da velike in kolektivne spremembe, gibanja in pojavi niso skoraj nikoli »slučajni«, ampak imajo določeno ciljnost, smer in smisel. Nekomu so v interesu, tudi če tega trenutno ni mogoče natančno določiti. Torej je treba (še naprej) iskati vzroke iskanih procesov. Pri tem ima posebno mesto ocenjena kategorija moči, izražena kot ekonomska, vojaška, demografska (kar je mogoče precej natančno opredeliti) pa tudi ideološka ali idejna (na primer radikalizem, nacionalizem), kjer je ocena veliko bolj tvegana. Moč izdvaja interes. Vendar to pogosto velja za sprožitev določenih procesov, ne nujno pa tudi za njihove glavne in stranske učinke. Tipični primer so sproženi vojaški mirovni posegi. Imajo jasen načrt in politično soglasje glavnih akterjev, potek pa pogosto preseneti in po več letih jih lahko

kritiki (zaradi neželenih stranskih učinkov in kolateralne škode) ocenijo kot politično avanturo (prim. Johnson in Kay, 2005). Zato je tem bolj pomembno ocenjevati vse možne učinke; kratkoročne in dolgoročne.

Širši geopolitični okvir: od bipolarnosti do večpolarnosti ter vrnitev realpolitike

Za zadovoljivo razlago povečevanja števila migrantov v kriznih razmerah in v tem okviru tudi beguncev je treba za pojasnitev širših okoliščin seči nekoliko nazaj, v obdobje menjave svetovne bipolarnosti, in vzeti pod lupo celotno območje, s katerega se zdaj sprožajo selitveni tokovi proti Evropi. To se nanaša predvsem na preoblikovanje sveta iz bipolarnega v večpolarnega. Za prikaz sredozemskih selitev so pomembni predvsem razvoj EU, poskusi zadržanja vodilne vloge ZDA, ponovni vzpon Rusije in krepitev Turčije.

Obdobje hladne vojne z vojaškim, ekonomskim in ideološkim tekmovanjem med kapitalističnim »Zahodom« in socialističnim »Vzhodom« oziroma obema glavnima ideološkima poloma, ZDA in Sovjetsko zvezo, se je simbolično končalo s padcem berlinskega zidu. Socialistična ureditev je v letih med 1988 in 1992 na evropskih tleh postala zgodovina. Sledili so tokovi politične tranzicije, ki so razkrojili vse večletne državne tvorbe: Sovjetsko zvezo, Češkoslovaško in Jugoslavijo. Na njihovih tleh so se oblikovale nove nacionalne države. Nacionalizem je tudi na globalni ravni doživljal določeno novo kulminacijo in demantiral, da je ob koncu 20. stoletja presežen kot pomembna, vplivna ideologija in k državotvornosti oziroma na drugi strani državodržnosti orientirana kolektivna sila. Zahodna Evropa, pogodbeno vezana v že precej kompleksno asociacijo Evropsko gospodarsko skupnost (EGS), je imela pred seboj ambiciozen geopolitični načrt: oblikovati Evropsko Unijo (EU) kot enega od novih ključnih globalnih igralcev v času po razkroju socialističnega bloka in Sovjetske zveze. Načrt je predvideval vključitev vseh ali velike večine držav evropske celine, ki sprejmejo pogoje te skupnosti. V seriji pridruževanja je dvanajsterica (1992) postala petnajsterica (1995) in se leta 2004 okreplila za 10 novih držav, večinoma z bivšo socialistično preteklostjo. Kasneje sta se pridružili še Bolgarija in Romunija (2007) ter kot zadnja (2013) Hrvaška. EU je ostala na ravni zapletenega sistema ekonomsko utemeljene zveze. Formirala je enotno, a ne za vse obvezujočo valuto (evro), parlament in proforma vlado (Evropsko

Za prikaz sredozemskih selitev so pomembni predvsem razvoj EU, poskusi zadržanja vodilne vloge ZDA, ponovni vzpon Rusije in krepitev Turčije.

Radikalizacija je dobila prepričljive politične dimenzije tudi v evropskih državah (posebej v Franciji), kjer so koncentracije imigrantov z islamsko veroizpovedjo večje in jih stimulira zavest demografske krepitve tod in še bolj v državah Severne Afrike in Bližnjega ter Srednjega vzhoda.

komisijo) z načeli konseznega kolektivnega delovanja. Na področju kolektivne varnosti pa je zadržala in razširila NATO kot obliko zaveznitva; prav tako ne zavezujoče za vse članice EU.

Za ZDA, nesporno zmagovalko hladne vojne, se je odprlo vprašanje novega svetovnega reda. Čeprav je že v osemdesetih letih naraščala gospodarska moč Kitajske in tudi Indije, so bile ZDA po razkroju socialističnega bloka edina gospodarska velesila s prepričljivim vojaškim instrumentarijem, zmožnim delovati kjer koli na planetu. ZDA so zelo hitro dobile tako priložnost: število ameriških posegov se je tedaj naglo povečalo. Prva priložnost se je ponudila že leta 1991, ko je zaradi iraške invazije na Kuvajt (1990) Sadamov režim doživel veliko zavezniško vojaško intervencijo. V ranljivo geopolitično sliko Bližnjega in Srednjega vzhoda je prišel intervencionizem kot oblika urejanja odnosov, ki se je kmalu (povsem ponesrečeno) realiziral v Somaliji (1992), slabo desetletje pozneje pa v Afganistanu (2001) ter 2003 ponovno v Iraku. Barnett (2004) je kmalu po koncu bipolarnega sveta izpostavil ameriško dilemo vabljive enopolarnosti, a obenem opozoril na realnost večpolarnosti. Blizu temu je mogoče brati tudi Huntingtonov »spopad civilizacij« (Huntington, 1996), zoper katerega se je vnel hud akademski spopad. Če je temu kontroverzному delu mogoče očitati analitične hibe v opisovanju balkanskih medetničnih razmerij, so ključne postavke kulturne in ideološke polarizacije sveta razmeroma točne. Religija, ki ji je avtor pripisal vlogo dominante družbenih povezovalcev, je vsaj v nekaterih območjih to dejansko dosegla. Huntington, še bolj pa malo za njim drugi (Bassam, 2001: 176–181) izpostavljajo predvsem na države z islamskim kulturnim izročilom. Religija (islam) igra močnejšo vlogo kot nacionalizmi, čeprav so tudi te ideologije, posebej v nekaterih državah, močno prisotne (Citino, 2010: 148–156). Idejo spopada civilizacij je mogoče brati tudi kot previden načrt mednarodnega delovanja ZDA v pretežno muslimanskih družbah (Huntington, 1993: 24–25). Vendar Huntington ni bil prvi, ki je izpostavljal politično moč (predvsem) islama. V delih francoskih geopolitikov je najti svarila pred naraščajočo močjo gibanj, ki prevzemajo povezujočo moč islama in ga usmerjajo k realizaciji strateških interesov. Religija naj bi v sicer ekonomsko šibkih in patriarhalnih arabskih družbah nadomeščala nacionalizme (Aron, 1962). Lacoste je bil prepričan, da utegnejo panislamska gibanja sčasoma postati glavni tekmovalci zlasti zaradi obvladovanje južnomediterranskega loka (Lacoste, 1976).

Bistvene premike v islamskih državah je treba gledati predvsem v uvajanju šeriata, torej prava po verskih načelih. To je popolnoma nasproten trend sekularizacije kot pri tako rekoč v vseh preostalih religijskih sistemih. V bivših socialističnih državah je religija doživela oživljanje družbene vloge in navzočnosti, a se ni nikjer postavila na mesto pravnega sistema, niti ni prevzela vloge družbene mobilizacije. V različnih državah s prevlado islama pa se je ob krepitvi vpeljave religijskih norm v civilno in ekonomsko pravo ter v državni ustroj hitro demonstriralo v stopnjevanju pritiskov zoper verske in druge manjšine, hkrati pa zaostri tudi odnose med različnimi vejami islama, predvsem sunizmom in šiizmom. Radikalizacija je dobila prepričljive politične dimenzije tudi v evropskih državah (posebej v Franciji), kjer so koncentracije imigrantov z islamsko veroizpovedjo večje in jih stimulira zavest demografske krepitve tod in še bolj v državah Severne Afrike in Bližnjega ter Srednjega vzhoda. To je stopnjevalo domnevno »protizahodno« naravo radikalizacije in politizacije islama (Etienne, 1987). Čeprav nekateri razlagajo radikalizacijo islama tudi kot kulturni upor proti kulturi »Zahoda« in ga dojemajo kot političnega nasprotnika zato, ker so evropske sile v preteklosti vodile proti tem družbam zavojevalsko politiko, ameriški posegi pa so v novejšem obdobju sprožili številne konflikte, je to v luči rastoče ekonomske in še bolj demografske moči manj verjetno (Hanne in Neuville, 2015). Zato se je pri geopolitični presoji primerno odreči cenanim razlagam, po katerih je radikalizacija islamskih družb zdaj tako široko sprejeta zaradi historično (tudi več stoletij) pogojenih krivic in travm.

Rusija je po razpadu Sovjetske zveze ostala velika in vojaško zelo zmogljiva država, a njeni ekonomski potenciali niso omogočali sledenja trendom in ambicijam velesile. Na njenem južnem robu se je – podobno kot na prostoru jugoslovanske federacije – razvilo več kriznih območij, na katerih so se merile sile nastajajočih novih nacionalnih držav. A te so podedovale strukturo socialističnega ustroja, z miselnostjo in ideologijami vred ter skromnimi gospodarskimi kapacitetami. Medetnični konflikti so trajali po nekaj let; oblikovale so se specifičnečasne paradžavne tvorbe. Nastala je široka cona »pasu črepinj«. ¹ Zdaj so to postkonfliktna območja z ostanki in sledovi preteklih burnih procesov. So sorazmerno šibke države. Poleg območij na Kavkazu, Balkanu, Vzhodni Evropi in Centralni Aziji (kar predstavlja robno cono nekdanjega sovjetskega državnega sistema) pa je

1 Angl. shatter belt.

treba upoštevati še vrsto držav v Aziji in Afriki, ki so v obdobju hladnovojnega tekmovanja vsaj nekaj časa prakticirale doktrine socialističnih ureditev ali pa bile na različne načine vezane na socialistični vojaško-ekonomski blok. Mnoge od teh (kot so Sirija, Libija, Tunizija, Jemen, Somalija) so prešle v oblike totalitarnih osebnih režimov. Afganistan je od leta 1979 do 1989 zaznamovala neposredna sovjetska vojaška intervencija; odhod vojaških sil je pustil državo v ekonomskem kaosu.

Oslabljena Rusija po razpadu Sovjetske zveze ni imela moči resneje vplivati na Balkanu. Rusijo so po napadu zveze NATO na ZRJ leta 1999 tako rekoč povsem odrezali od njenih maritimnih ambicij proti Jadranskemu akvatoriju in celo na Baltiku sta ji ostala le prometni kanal po Finskem zalivu (s pristaniščem v Sankt Peterburgu) ter celinsko izolirana enklava Kaliningrad. Rusija je na Mednarodnem sodišču za pomorsko mednarodno pravo izgubila dve priložnosti: eno v Beringovem morju proti ZDA in drugo v Barentsovem morju proti Norveški. Oboje je indikativno tudi za odprta vprašanja o teritorializaciji in kolonizaciji doslej nenaseljene in demilitarizirane Arktike. Razlog so ocenjene zaloge nafte in zemeljskega plina v šelfnih platojih Severnega ledenega oceana. Poleg tega se z globalnim segrevanjem odpirajo tudi možnosti odpiranja morskega prometnega koridorja ob sibirskih obalah.

Na drugi strani ne gre prezreti evrazijskega položaja Rusije. Oblikovanje Skupnosti neodvisnih držav (SND) je Rusiji vrnilo možnosti širjenja gospodarskih vplivov, manj pa političnih. Ta prostor je naseljen s številčnimi ruskimi manjšinami, ruščina pa je v regiji ekonomsko pomemben jezik. V državah Centralne Azije se je močno okrepil radikalizem na verski podlagi. Po ocenah so centralnoazijske družbe precej korumpirane in večinoma zunaj nadzora različnih politik in tujih diplomacij (Davis in Azizian, 2007), kar pa vpliva tudi na številčno muslimansko populacijo drugod po Rusiji, posebej še v Povolžju (Avijutsky, 2009: 177). Zdi se, da je narava ruskih problemov v odnosu do političnega islama na lastnem ozemlju povsem identična problemom, ki jih ima »Zahod« širše na svetu.

Vrnitev Rusije kot enega od polov moči na geopolitično prizorišče sega časovno med leta kulminacije EU, torej nekako med veliko širitvijo (2004) in začetkom velike svetovne gospodarske krize (2007). Ta je Rusijo prizadela veliko manj, rekonstrukcija državne uprave pod Vladimirjem Putinom ter ambiciozni zunanjepolitični projekti pa so Rusijo, seveda ob ponovni krepitvi vojaških

kapacitet, spet postavili na svetovni zemljevid globalnih igralcev (Goldman, 2010). Zaradi načina delovanja Rusije z vojaško silo je njen nastop poimenovan kot »vrnitev realpolitike« (Zupančič, 2016). Rusija je obrambo svojih strateških interesov demonstrirala najprej v sektorju kavkaško-črnomoškega loka. Posegi v Gruziji in Osetiji (2008) ter nekaj prej v Čečeniji so zadržali rusko prevlado v regiji. Pomladi 2014 je v ruske ustavne okvire vključila strateško izjemno pomembni polotok Krim (Zupančič, 2014: 41), s čimer se je stopnjevala tudi t. i. »ukrajinska kriza«. Tudi ta je del tekmovanja za ravnovesje v prehodni ali t. i. vmesni Evropi, v kateri so težnje ideološkega »Zahoda« usmerjene k celinskemu omejevanju Rusije (Tunjić, 2004: 234). Zaradi Krima so proti Rusiji uvedli ekonomske sankcije, konflikt pa se je razširil predvsem v vzhodne predele Ukrajine, kjer še zdaj poteka državljanska vojna. Rusija se je skoraj sočasno angažirala tudi v državljanski vojni v Siriji, sklepa pa tudi začasna partnerstva tako s Turčijo kot z Iranom.

Toda vrnimo se k Evropi. Evropski problem v razumevanju opisanih procesov je bil preprosto v tem, da je bila pozornost evropskih držav izrazito obrnjena k oblikovanju EU. Zveza držav blagostanja, prava, človekovih pravic, okoljske naravnosti in gospodarskega napredka je bil povsem všečen idealpolitični konstrukt. Utemeljen na novih neoliberalnih ekonomskih pristopih je postopoma stajal prednosti modela evropske socialne države. Ta je ostal ideal, a v praksi močno okrnjen. Poleg tega so imele zlasti južnoevropske (mediteranske) članice specifične gospodarske težave, kot so pretirana administracija, neinovativnost gospodarskih družb, nekritično zadolževanje, korupcija in nesposobna državna uprava (Neal, 2007). Med njimi je bila in ostala najbolj rizična Grčija, kar je po nastopu svetovne gospodarske krize povzročilo velike težave in »grško krizo« (2009). Le malo pozneje se je strateško pomembna, a izjemno ranljiva Grčija soočila z drugim velikim izzivom: velikanskim imigrantskim pritiskom prek Egejskega morja. Grčiji je grozil »gexit«, izstop te države iz evropske monetarne unije. Evropi pa se je zgodil »brexit«; leta 2016 se je za izstop iz EU odločila Velika Britanija, kar je ponovno sprožilo razprave o reformah EU ter s tem njeni prihodnosti. Izstop Združenega kraljestva je avtomatično povečal vpliv Nemčije, nespornega ekonomskega voditelja združene Evrope. Premoč Nemčije je obudila bojazni pred tem jedrom moči (Feltri in Sanguiliano, 2015).

Naslednja pozornost velja Turčiji, edini državi islamskega sveta z imperialno preteklostjo. Imperij so v prvi svetovni vojni – podobno kot

V zadnjem desetletju se kažejo krepke težnje širjenja ne le ekonomskega, temveč tudi političnega in kulturnega vpliva v smeri turškega ipsilona: krak proti Balkanu, drugi na Kavkaz in tretji proti jugu, kar opisujejo kot neootomanske strateške aspiracije.

ruskega in avstrijskega – končali nacionalizmi. Na Balkanu je to potekalo vse 19. stoletje, v azijskem delu pa je bil panarabski nacionalizem zaradi arhaične družbene strukture na eni ter prevlade francoskih in britanskih teritorialnih zahtev premočan, da bi se lahko oblikovala večja panarabska nacionalna država ali države (Hourani, 1991: 320). Maloazijsko jedro multietnične in multikonfesionalne osmanske države je po prvi svetovni vojni ostala nacionalistična Turčija. Kemalizem (politično gibanje, poimenovano po Mustafi Kemalü Atatürku, prvem predsedniku sodobne republike Turčije) je uvedel moderno državno upravo in družbo korenito »pozahodil«. Sprva izolirana se je kemalistična Turčija zaradi globalne tekmovalnosti po drugi svetovni vojni postavila kot ključno mejišče celinskega zapiranja Rusije na jugu. Čeprav ni izpolnjevala ne ekonomskih in ne političnih meril za članstvo v zvezi NATO, je postala eden njenih najpomembnejših gradnikov (Akşin, 2007), kar ji je prinašalo tudi druge strateške in ekonomske koristi. Uspešno se je prelevila v industrijsko produkcijsko silo. V tem je treba gledati tudi poskuse Turčije, da bi postala članica EGS in pozneje EU, kar je prej ameriški kot pa evropski interes. Pomanjkanje enotnih geopolitičnih izhodišč EU v odnosu do Rusije in tudi Turčije je slednji dajalo več manevrskega prostora predvsem glede ameriškega vpliva. V tej luči je mogoče opazovati tudi dajanje prednosti projektu izgradnje plinovoda Nabucco pred »Južnim tokom«, črnomorski različici plinovoda iz južne Rusije, Kavkaza in Centralne Azije. Turčija je v paradigmi energetske oskrbe Evrope s tem še povečala svoj že tako izjemen strateški pomen. Tak razvoj so verjetno narekovala predvidevanja in želje, da bi naftne in plinske zaloge mezopotamskega bazena transportirali prek Turčije, zaveznice zveze NATO, in ne po krajši poti do Latakije na sirske obale. Za obe različici naftovoda in plinovoda je odločilna tudi rešitev kurdskega vprašanja tako v Iraku kot v Turčiji. EU je s tem posredno pomembno pospešila strateški pomen maloazijskega mostišča (torej Turčije) in le-to naredila za še pomembnejšega energetskega partnerja EU, obenem pa na Turčijo posredno vezala zlasti islamski in z nafto bogati Azerbajdžan. Turčijo je postavila še bolj v središče. Iz te sheme se je – parcialno – oddaljila le Nemčija, ki prek »Severnega toka« dovaja plin iz Rusije neposredno do Kiela in Rostocka. Podpora turški različici evropske energetske geopolitike je po drugi strani dodatno omejevala Rusijo. Po padcu Huseinovega režima je imela ta v širši regiji enega samega resnega zaveznika – Sirijo. Turčija se tako izkazuje kot čvrst in sorazmerno zanesljiv ameriški strateški partner, po tej

zaslugi pa sta večja tudi vpliv in moč Turčije v Evropi. Na turškem ozemlju deluje veliko število evropskih podjetij. V Evropskih državah je po ocenah vsaj 6 milijonov ljudi turškega porekla in jezika, poleg manjšin v Bolgariji in drugod. Kot zaščitnik muslimanskih populacij se je Turčija, kot vojaški zaveznik zveze NATO, uveljavila na Balkanu. Obenem pa se v zadnjih letih močno krepki tudi turški ekonomski vpliv. Na Balkan vstopajo turške banke, zavarovalnice, trgovske verige in gradbena ter transportna podjetja, ki dokazujejo, da se je Turčija iz države s poceni delovno silo že prelevila tudi v posojilodajalca, nosilca tehnologije in pomembnega proizvajalca. V zadnjem desetletju se kažejo krepke težnje širjenja ne le ekonomskega, temveč tudi političnega in kulturnega vpliva v smeri turškega ipsilona: krak proti Balkanu, drugi na Kavkaz in tretji proti jugu, kar opisujejo kot neootomanske strateške aspiracije (Zupančič, 2016).

Sredozemski prostor: stičišče, mostišče in ločnica

Glede na geografske značilnosti lahko sredozemski morski prostor razdelimo na pet glavnih sektorjev: iberski, apeninski, osrednji morski bazen, levantski in egejski sektor. Morski bazen iberskega sektorja je enovit in globok in se obliki trikotnika zožuje proti jugozahodu ter prek Gibraltarja stika z Atlantikom. Na južni strani ležita magrebski državi Maroko in Alžirija z relativno gosto naseljenim obalnim območjem. Izjema so trije posebni teritoriji: mali mestni španski posesti Ceuta in Melilla ter britanska kolonija Gibraltar. Španija si lasti še tri majhne otočke tik pred maroško obalo (Ortolland in Pirat, 2008: 84). Od zahoda sega proti sredini Balaerski prag z Balaerskim otočjem. Južni morski bazen je brez otočij, od španskih obal pa je oddaljen v povprečju več kot 150 km, razen predela pri Gibraltarju. Več kot 200 km morja loči afriško kopnino od Sardinije, kjer se že začenja naslednji, apeninski sektor z Italijo, ki se proti jugu spušča z Apeninskim polotokom in dvema velikima otokoma (Sicilijo in Sardinijo) ter tremi manjšimi skupinami: Panteleria in Lampedusa (obe Italija) ter Malta. Nasproti leži razčlenjena tunizijska obala z nekaj otoki, kar ustvarja pogoje naravnega morskega mostu. Toda še vedno merijo razdalje med afriško celino in otoki Italije okrog 100 km. Tretji del je naravnogeografsko dokaj enostaven: sestavlja ga globok morski bazen. Obroblijo ga obale južnega dela Apeninskega polotoka na zahodu in grške obale na vzhodni strani. Na južni strani je nerazčlenjena libijska obala pri zalivu Velika Sirta. Ob polotoku Cirenajka proti vzhodu

sledi četrti – levantski sektor Sredozemlja. Razen Cipra je brez otokov. Ta del obsega gosto naseljena obalna območja na skoraj vseh straneh. Peti sektor zajema Egejski akvatorij, ki razen ozkega pasu teritorialnega morja ob maloazijskih obalah pripada Grčiji. Zaradi številnih večjih otokov in sorazmerno manjših razdalj igra vlogo mostišča. Črnomorski akvatorij je bil v procesih množičnih selitev skromneje udeležen. Pač pa so prizorišče migracijskih tokov Kanarski otoki, španska posest blizu maroške obale.

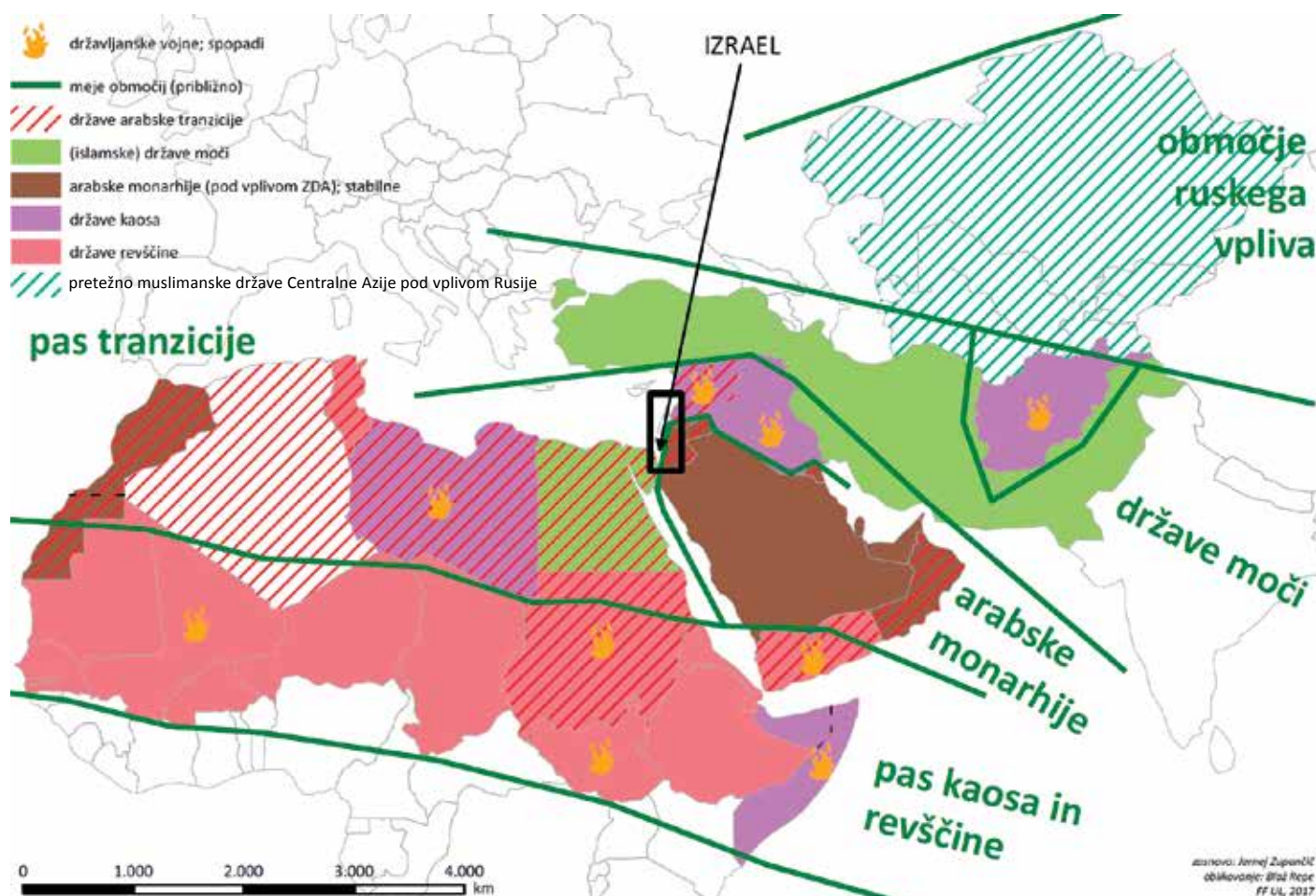
Za prehod manjših in navadno prenapolnjenih plovil so primerni predvsem sektorji s čim krajšimi razdaljami. Otoki so lahko pomembni za tihotapce (ki opravijo veliko večino prevozov ilegalnih migrantov), a so hkrati tudi točke nadzora varnostnih sil, ki nadzirajo obalne akvatorije. Po izkušnjah so se migrantski tokovi usmerjali predvsem glede na te okoliščine. Toda še večji pomen ima za selitvene tokove kopno, ki predstavlja izvorno in prehodno območje selitvenih tokov.

Obširen prostor, s katerega prihaja v Evropo glavnina beguncev in migrantov, obsega okrog 23 milijonov km² površine in ima več kot 700 milijonov prebivalcev. Nasprotno ima Evropa

(brez Vzhodne Evrope) na približno 5 milijonih km² površja okrog 550 milijonov prebivalcev. Evropske države ustvarjajo skoraj 15 milijard ameriških dolarjev bruto domačega dohodka, opisani sklop islamskih držav pa le tretjino tega (Der Fischer Weltalmanach 2018); od te vsote pa polovico odpade na Saudovo Arabijo in naftno bogate emirate ob Perzijskem zalivu. Večina preostalega sveta je revna, z opaznimi vodnimi deficiti in posredno okrnjenimi ekonomskimi razvojnimi možnostmi. Glede na družbeno strukturo, razmerja moči in potekajoče novejša procese, ki bistveno vplivajo tudi na begunske tokove, je mogoče heterogeno območje arabsko-islamskega sveta členiti na nekaj območij: Palestino z obkrožujočimi državami kaosa, pas držav moči, monarhije arabskega polotoka, pas držav arabske tranzicije ter islamski pas revščine v predelu Sahela. Države Centralne Azije se izdvajajo posebej, ker pri selitvah po morsk poti prek Sredozemlja skoraj ne sodelujejo.

Palestina je območje z Izraelom kot političnim jedrom, ki ga obkrožajo ozemlja z različnimi statusi ter gosto poselitvijo. To je fragmentiran prostor, večinoma pod izraelskim nadzorom, katerega glavna demografska komponenta so begunci arabskega porekla. V teh območjih

Karta 1: Geopolitična struktura islamskih držav

obstajajo konstantne težnje po odseljavanju. Ta prostorski kompleks obkrožata Libanon in Jordanija, zdaj stabilni državi in zaradi razmer v bližnji soseščini prizorišče zelo močne navzočnosti beguncev. Nekateri so v begunskih jedrih že desetletja. Sirija in Irak sta v vlogi držav kaosa. Dolgotrajne vojne so ustvarile razsulo, kritične varnostne in gospodarske razmere ter več milijonov beguncev, ki se iz regionalnih okvirov premikajo tudi na bolj oddaljene destinacije. Te države prispevajo relativno največji delež migracijskega toka prek Sredozemskega morja v Evropo (Chatty, 2017: 223–240). Arabski polotok ima svoje jedro – Saudovo Arabijo, ekonomsko najmočnejšo državo celotnega pasu islamskih držav. Ob Perzijskem zalivu ležijo majhne, a bogate in precej gosto naseljene monarhije. Družbeno strukturo teh držav zaznamuje zelo velik delež tujcev, ki se tja priseljujejo kot delovna sila. Na severu se od Male Azije do Indije razteza pas držav moči: Turčija, Iran in Pakistan. So demografsko močne ter vojaško in ekonomsko zmogljive. Med njimi zaradi različnih interesov obstajajo številna nasprotja in tekmovalnost. Severno Afriko zasedajo države arabske tranzicije. Med seboj se pomembno razlikujejo ne le po demografskih in gospodarskih značilnostih, temveč tudi po ureditvi in sedanjih razmerah. Po moči izstopa Egipt, po kaotičnosti sedanjih razmer pa Libija. Države tega pasu so zaradi svoje geografske lege prehodne (tranzitne) za migracijske tokove z juga. Južno od njih sledi obširen puščavski in polpuščavski pas od Atlantika do Rdečega morja in še čez na območje Jemna na Arabskem polotoku. Revščina in neurejene razmere so le glavna, a nikakor ne edina težava območja, ki zaradi tega izkazuje vse značilnosti izvorno emigrativnega območja, a postaja tudi tranzitno.

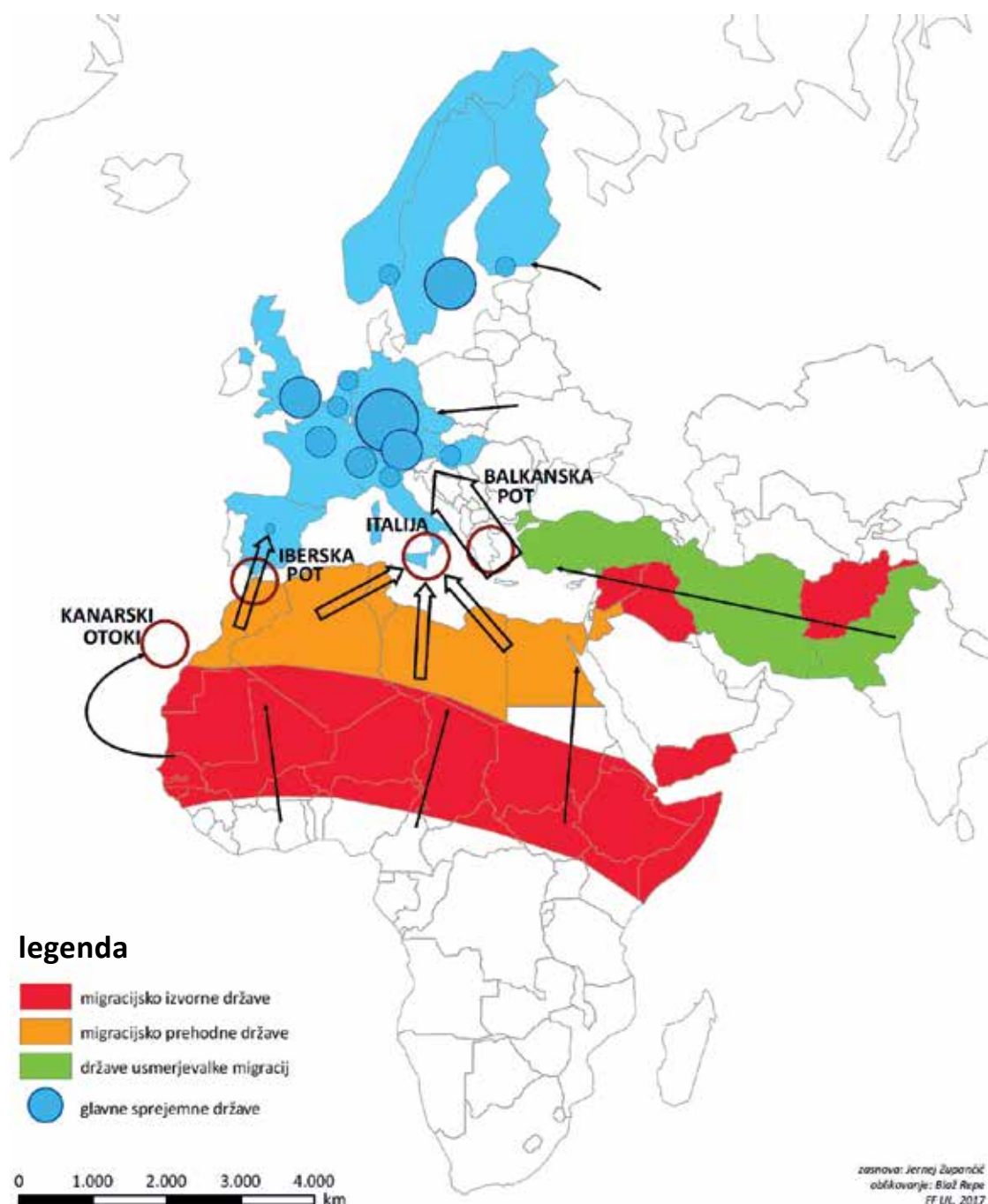
Politični zemljevid tega prostora je z nekaj izjemami rezultat evropskih kolonialnih politik od 18. stoletja dalje. Pred tem sta bili glavni oblikovalki družbenih struktur arabska ekspanzija in za njo Osmansko cesarstvo. Izjema je bila Perzija (zdaj Iran). Hirajočo otomansko oblast so na Balkanu končali nacionalizmi, v Afriki pa kolonialne oblasti Španije, Francije, Velike Britanije in Italije (Legewie, 2004). Kolonialna uprava je obširna ozemlja osvojila, uvajala moderno gospodarstvo in razvijala infrastrukturo, da bi lažje izkoriščali surovinske vire. Posebej v Egiptu in Sudanu je bilo več uporov (Hourani, 1991: 272). Poskus panarabskega nacionalnega gibanja po razpadu Osmanskega cesarstva ni bil uspešen. Prostor med Levantom in Indijskim oceanom sta kot mandatna ozemlja nadzirali Francija in Velika

Britanija ter začrtali politične meje, ki so z nekaj manjšimi spremembami ostale do danes. Leta 1947 je v Palestini nastala judovska država Izrael, se v vojnah z Arabci povečala in okrepila ter postala zanesljiva ameriška zaveznica ves čas hladne vojne in je to še sedaj (Zupančič, 2012: 80). Sovjetski zvezi je uspelo skleniti zavezništvo z večino držav arabsko-mediteranskega loka. Prevezle so nekatere elemente sovjetskega planskega gospodarstva, spodbujali so velike infrastrukturne projekte in industrializacijo. Socializma kot družbene ureditve pa niso uveljavile. Še najbližje sta bili temu Libija in Sirija. V teh državah so se na koncu uveljavile strankarske in nato osebne diktature (Zupančič, 2012: 73–74). Plansko gospodarstvo je pokazalo nekaj prednosti pri modernizaciji uprave, infrastrukture in industrializacije, velikopotezno so se lotili tudi namakalnih sistemov. Hibe so se ponekod pokazale kmalu, drugod pa so ti sistemi zdržali tudi več desetletij. Zaradi aridnosti je ravnanje z vodnimi viri zelo občutljivo in v primeru mednarodnih rek pogosto vodi do vodnih sporov glede rabe vode za energetske, plovne in namakalne potrebe. Uveljavljanje izobraževanja in javnega zdravstva ni bilo posebej uspešno, a je vendarle začelo spreminjati tradicionalne arhaične družbe. Nekateri so se do neke mere sekularizirale in nacionalizirale. Načrt, da bi z nacionalizmi povsem prevzeli vlogo religijskih struktur, ni nikjer povsem uspel, čeprav so v to vlagali precej naporov (Osman, 2011: 50–66, 72).

Države v pasu moči zaznamuje drugačen razvoj. Bile so jedra starih imperijev in razpolagajo s staro, čeprav deloma prekinjeno državniško tradicijo. Najbolj odprta in obenem tudi najbolj razvita Turčija je postala članica zveze NATO, Iran pa je po islamski revoluciji 1979 končal dolgo obdobje monarhije ter se mednarodno osamil. Ostal je močna in omejeno tudi vplivna država, zlasti po zaslugi šiitskih skupnosti. Pod iransko zaščito in z njegovo podporo deluje na območju Palestine libanonska politična in paradržavna organizacija Hezbolah, ki je tudi oster nasprotnik Saudove Arabije. Pri tem so verske razlike sicer prepoznavna platforma, ne pa glavni vzrok. Iran izkazuje težnjo postati regionalni pol moči, tudi z jedrskim programom (Dakič Prelc, 2018: 25). Po dekolonizaciji Indije je na zahodnem delu nastal multietnični islamski Pakistan. Gorato območje med nekdanjo rusko in britansko interesno sfero je že konec 19. stoletja zapolnil Afganistan. Pakistan je ostal pod vplivom ZDA, socialistični prevzem oblasti v Afganistanu leta 1979 pa je zavaroval sovjetski vojaški poseg, ki se je podaljšal v desetletno vojno (Smith, 2015). Zaradi strateških

interesov so ZDA v protisovjetskem boju podpirale radikalne islamske frakcije, kakor tudi radikalni režim v Iraku, potem ko se je zapletel v desetletno vojno z Iranom. Iraška invazija leta 1990 na Kuvajt je sprožila mednarodni vojaški poseg z vodilno vlogo ZDA, ki je naftno bogati državi vrnila neodvisnost. Leta 1992 je sledila ponesrečena ameriška operacija zavarovanja humanitarne pomoči v Somaliji. Ključni mejnik predstavlja vojna proti terorju in vojaški poseg leta 2001 v Afganistanu ter leta 2003 ponovno v Iraku. Obe državi sta prišli pod mednarodni nadzor. Vojaški posegi v regijo niso prinesli miru. Sledilo je obdobje politično-teritorialnega drobljenja z oblikovanjem paradržav ter

obširnih območij brez nadzora in reda. Leta 2011 je prišlo do vrste ljudskih vstaj v osmih arabskih državah z avtokratskimi režimi. Ta proces je dobil pozneje naziv »arabska pomlad« (Brownlee, Masoud, Reynolds, 2013: 7–24). Medtem ko so posamezne države razmere razmeroma hitro uredile z reformnimi ukrepi ali intervencijami, so drugod vsaj začasno sledili fundamentalistične oblike ter kaos, v Libiji, Siriji in Jemnu pa državljanske vojne. Ti procesi so neposreden vzrok za množični eksodus civilnega prebivalstva, ki je predvsem med letoma 2013 in 2016 proti Evropi usmeril glavino beguncev in tudi migrantov z drugimi motivi.

Karta 2: Glavne smeri kriznega priseljevanja v Evropo

Vir: BDP povzet po Der Fischer Weltalmanach 2016 / preračunano in prirejeno Jernej Zupančič

Razporeditev kriznih območij opozarja na dinamično spreminjanje svetovnega političnega zemljevida, ki v obdobju oblikovanja večpolarne ureditve sveta išče nova ravnovesja ter v svojih stičnih in prekrivnih območjih sproža konflikte, ustvarja kaos in pušča globoke ekonomske ter socialne depresije.

Krize ustvarjajo begunske tokove

Geografska razporeditev območij prisilne emigracije, tranzitnih ter ciljnih območij značilno spremlja krizna in konfliktna območja. Množični begunski tokovi so obenem med pomembnimi dejavniki širjenja problemskih območij in revščine. Begunstvo spremlja območja konfliktov različnih intenzivnosti, ki so značilno razporejena na mejiščih velikih geopolitičnih enot: pogosto gre za robne dele nekdanjih velikih državnih sistemov ter države z naglimi spremembami političnih sistemov (Zupančič, 2005: 4–6). Območja strateškega prekrivanja ter države s totalitarnimi ureditvami so strukturno predestinirani, da v neugodnih okoliščinah pristanejo v kaosu. Begunstvo sproža tudi revščina, neredko rezultat ekonomskih pritiskov in zgrešenih eksperimentov (Klein, 2009). Določeno vlogo pri širjenju nezadovoljstva ima tudi hiter pretok informacij. Zaradi tega so nekateri ocenjevalci (Osman, 2011: 2-7) pojav »arabske pomladi« leta 2011 opredeljevali kot »internetno« ali celo »virtualno«, kar pa je (tako Osman v omenjenem delu) zavajajoče, ker skriva globoke probleme demografsko vitalnega, a gospodarsko in socialno zelo ranljivega sveta arabskih družb. Razporeditev kriznih območij opozarja na dinamično spreminjanje svetovnega političnega zemljevida, ki v obdobju oblikovanja večpolarne ureditve sveta išče nova ravnovesja ter v svojih stičnih in prekrivnih območjih sproža konflikte, ustvarja kaos in pušča globoke ekonomske ter socialne depresije. Begunci so rezultat robne konfliktualizacije, v nekaterih primerih pa lahko tudi sredstvo in celo razlog razvoja konfliktov.

Po ocenah UNHCHR² je bilo leta 2013 okrog 51, leta 2014 59,5, leta 2015 okrog 64 in leta 2017 že blizu 68 milijonov oseb, ki so živele oz. živijo v pogojih begunstva (Der Fischer Weltalmanach 2018: 11–13). Blizu dve tretjini le-teh (blizu 40 milijonov) se nahaja v domačih državah (notranji begunci). Leta 2016 jih je bilo največ v Siriji (8,5 mio) in Kolumbiji (6 mio), Iraku (3,5 mio), Kongu (2,8 mio), Sudanu (2,2 mio) in južnem Sudanu (1,7 mio). Ocene števila beguncev se razlikujejo zaradi različnih meril ter pomanjkljivih evidenc. Vračanje beguncev spada sicer med pomembne naloge postkriznega upravljanja, a je bilo do zdaj precej skromno – manj kot 2 milijona (Der Neue Fischer Weltalmanach 2016: 10–13). Tudi do 2018 se številka ni veliko spremenila; kaže le tendenco stalne rasti, kar pa je morda tudi rezultat boljše evidence in večjega števila upoštevanih kriterijev begunstva.

Največje in tudi najbolj intenzivno begunsko-emigrativno območje predstavljata Sirija in Irak, dve nekoč vojaško močni državi s totalitarnim ustrojem. Iraški režim je porazila druga vojaška intervencija »koalicije voljnih« pod vodstvom ZDA leta 2003. Sledila je obsesna mirovna misija ob sodelovanju dela iraških sil ter Kurdiv. Poskus rekonstrukcije in revitalizacije države je po nekaj začetnih uspehih zastal (Rambodsham, Woodhouse in Miall, 2010). Kurdska provinca na severu je dobila široko avtonomijo, večinski arabski del pa se je razdelil najprej po verski (sunitski, šiitski) pripadnosti ter nato lokalno fragmentiral. Sirijski režim Al Asada je končala ljudska vstaja leta 2011. Sledila sta kaos in državljanska vojna vseh proti vsem (Zupančič, 2013: 73). Tak razplet razpada etnično in versko raznolikih držav je dokaj tipičen in pričakovano, nadaljevanje pa ne. Število beguncev je naglo naraščalo in se prelivalo v sosedstvo, od tam pa v oddaljene destinacije, večinoma po ilegalnih poteh (Chatty, 2017). Na območjih skoraj razkrojenih držav se je oblikovala posebna tvorba – islamska država (IS, tudi ISIS), ki so jo zapolnile radikalizirane skupine iz obeh držav, a se rekrutira z islamskimi bojevniki na versko-ideološki podlagi malodane iz vsega sveta (Hanne in Neuville, 2015). Z razglasitvijo kalifata se je Daesh teritorializirala, ni pa oblikovala niti začasne administracije niti potrebne paradržavne strukture. Še leta 2016 je obvladovala okrog 150.000 km² ozemlja s približno 6 milijoni prebivalcev in predstavlja novo jedro širokega konfliktnega območja. Poznejši razvoj je območje razširil proti osrednjemu Iraku, krčilo pa se je na severu. Razlage, da gre pri IS predvsem za versko radikalizacijo razočaranih dedičev propadlih režimov, sicer interpretirajo motivacijo ljudi zaradi preteklosti, vključno z elementi »svete vojne«, a ne pojasnijo očitno širše podpore, ki jo ima ta tvorba. Krivdo za razsulo in vrsti držav islamske kulture, posledično pa tudi za radikalizacijo in ideologizacijo islama pripisujejo tudi amerišskemu intervencionizmu (O'Connor, 2007), ki naj bi bil najbolj odgovoren za oblikovanje kaotičnih razmer. To ni povsem točno. Najprej se pozablja, da so bile razmere kaotične tudi že pred stoletjem v osmanskih upravno-političnih okvirih in tudi v času pred uveljavljanjem kolonialnega reda Francije in Velik Britanije. Zanimarja se sovjetski vpliv in poskuse uveljavljanja socialističnih konceptov z eliminacijo religije vred. Drugi razlog pa je potek sekularizacije. Pri muslimanskih družbah je opazna težnja po uvajanju verskih norm v pravne okvire ali njihovem povečevanju (Lacoste, 2009: 114–116). Po uvedbi šeriata je v večini teh okolij sledila nestrpnost do drugih verskih skupnosti (De Falco, Radcliffe in Riccardi, 2014),

2 UNHCHR – United Nations High Commissioner on Human Rights.

zaostrujejo pa se tudi odnosi med različnimi vejami islama, kar sproža ostre regionalne konflikte (Lacoste, 2009: 84–86). Te družbe oziroma države uporabljajo vero kot orodje za homogeniziranje družbe. Poleg tega se v kriznih pogojih skupnosti po razpadu upravnega reda oprimejo verskih institucij: navadno so edine, ki nudijo nekakšen red. Omeniti je treba tudi pojav distanciranja dela muslimanskih populacij v evropskih družbah, vključno s prostorsko avtosegregacijo (Lassere in Gonon, 2008), kar je le v manjši meri mogoče razlagati s socialnimi vzvodi, zgodovinskimi travmami in elementi kulturne obrambe (Basaam, 2001). Islamske skupnosti se radikalizirajo brez vpliva večinske družbe. Po drugi strani je stopnjevanje protizahodne panislamske kampanje odraz zavedanja demografske, ekonomske, vojaške in kulturne moči, ki je zmožno ekspanzije (Davis in Azizian, 2007).

Proti IS vojaško nastopajo države z medsebojno navzkrižnimi strateškimi interesi. Vtis je, da jim povzročanje kaosa, vključno z begunci, v nekaterih pogledih ustreza. Podpirala ga je Saudova Arabija (Hannes in De la Neuville, 2015), zdaj ji ustreza zaradi slabitve šiitskega dela Iraka, v Jemnu pa lahko skoraj nemoteno intervenira. Turčija ima velike dobičke od transporta nafte (Lendmann, 2016) in končno tudi od transporta ljudi. Begunstvo je za vojne dobičkarje in »warlorde« zelo donosen posel. IS je brez turškega posega izločila turškega konkurenta na jugu (Sirijo), obenem pa je nasprotna Kurdom, proti katerim vodi Turčija notranjo vojno. Iranu ustreza slabitev konkurenčne Turčije, kurdskih provinc in sosednjih arabskih držav s Saudovo Arabijo, ki so glavna ameriška sidrišča v širši regiji. Deloma ustreza Rusiji, saj z begunci »mehča« južnega konkurenta Turčijo, povečuje pa zavezništvo s Kurdi. Begunski val povzroča resno politično krizo EU. V pogojih evropsko-ameriško-ruskega zaostrovanja slabi Evropo v predelu največje šibkosti: na Balkanu. Ustreza Izraelu, ker sta z razpadom Sirije in Iraka izločena njegova vojaško najmočnejša konkurenta. Paradržavne tvorbe, begunska območja, šibke države in fragmentirani politični prostor na severu lahko vojaško in gospodarsko zmogljivi Izrael brez težav nadzira, krizne razmere pa dopuščajo tudi radikalne vojaške posege. Prednosti imajo celo ZDA; IS namreč izvaja pritisk na zavezniške arabske države in kurdska območja ter ohranja potrebo po ameriški navzočnosti in intervencionizmu na tem območju. IS ni država v pravem pomenu besede (niti paradržava!), čeprav se tako razglša, zato se z lahkoto deteritorializira, a ostaja nevaren konkurent zaradi izjemnega ideološkega

naboja, ki pa – očitno – v islamskih družbah z lahkoto pridobiva nove privrženke.

Drugo veliko emigrativno območje je v širokem pasu revščine – v saharskem in sahelskem pasu Afrike. Regija s površino več kot 6 milijonov km² in okrog 200 milijoni prebivalcev je med najrevnejšimi na svetu in je ocenjena kot zanesljivo največja (tudi večdesetmiljonska) kratkoročna zaloga migrantov (Munz in Reiterer, 2007). Modernizacija je bila tam poznejša, izvedba skromnejša po obsegu in večja po napakah. Tuja pomoč (tudi strokovnjakov FAO) je na veliko spodbujala pridelovanje vodno potratnih hibridnih prehranskih in industrijskih kultur (predvsem bombaža). Pomanjkanje hrane je osnovna živila dražilo in že tako šibke socialne sloje potisnilo na družbeni rob. To so države v demografskem prehodu z zelo visoko rodnostjo in naglo prebivalstveno rastjo ter primanjkljajem delovnih mest. Na skoraj celotnem pasu so konfliktna območja s še občasno trajajočimi spopadi, od republike Azawad v severnem Maliju, predelov z delovanjem teroristične organizacije Boko Haram v severni Nigeriji in Nigru do Čada in Darfurja v Nubijskih gorah. Južni Sudan je postal na podlagi kulturnih (verskih) razlik samostojna država, a je takoj pristal v novi državljanski vojni. V Sudanu se med seboj spopadajo klani in etnične skupine. Nasprotja med etničnimi skupinami zaznamujejo tudi Etiopijo in Eritrejo. Somalija je ena redkih držav z dokaj homogeno jezikovno in versko strukturo. Toda že tri desetletja je v državljanski vojni in popolnem razsulu. Severni del (Somaliland) je paradržava, ki je ZN ne priznajo, čeprav je to dejansko najbolj (in pravzaprav edini) urejen del razpadle Somalije (Zupančič, 2011: 21–5). Iz tega širokega geografskega območja z velikim migracijskim potencialom se zdaj razmeroma množično, a kapilarno selijo v države arabsko sredozemskega pasu, da bi potem postopoma dosegli zelene destinacije v Evropi. Prehodne države na tej poti so bile v preteklosti že opredeljene kot cilj teh selitev. Privlačni so bili zlasti Maroko (Vintar Mally, 2010: 37–39), Tunizija in Libija (Pirc, 2017: 28–32). Migracijskega pritiska iz podsahelskega pasu so se evropski politiki zavedali, zato je bilo varovanje maritimnega prostora ena od ključnih varnostnih komponent. Realizirali naj bi ga s sistemom mejnega nadzora na morju in sodelovanjem z oblastmi prehodnih, to je predvsem magrebskih držav (Atlas der Globalisierung, 2012: 50–51). Vseeno pa je pritisk ilegalnih tokov naraščal, očitno zaradi razpoložljivih transportnih kapacitet, informacijskega pretoka in organiziranosti tihotapskih družb (o.c.). Razkroj avtokratskega

Proti IS vojaško nastopajo države z medsebojno navzkrižnimi strateškimi interesi. Vtis je, da jim povzročanje kaosa, vključno z begunci, v nekaterih pogledih ustreza.

režima v Libiji je te kolikor toliko zdržne načrte podrl. V preteklosti je Libija zaradi gospodarske moči, temelječe na naftnem in plinskem bogastvu, priseljenca celo vabila oziroma zadrževala, državljanska vojna pa je prinesla revščino in skoraj preprečila nadzor in tako se je povečala možnost tihotapljenja ljudi (Pirc, 2017: 30–32).

Množične migracije in evropska migracijska kriza

Migracije v kriznih razmerah so globalen pojav, učinki pa so večinoma regionalni. Število beguncev stalno narašča (Rogelj, 2017). Državne politike skušajo zamejevati tokove ter zmanjševati učinke, ocenjujoč migracijske tokove kot določeno obliko tveganja. Sosednje države nanje pristanejo, ker to morajo. Begunstvo ni zaželeno kategorija, čeprav nosijo nekatere politike odgovornost in krivdo za marsikatero krizno situacijo. Analiza sedanjih begunskih tokov s kriznih območij proti Evropi kaže, da so glede na časovno in prostorsko dinamiko ter strukturo precej drugačni kot doslej znani primeri. Tako stanje gre pripisati vrsti odločitev, ki so pričakovane krizne učinke spremenile v presenečenje, pojavu begunstva pa dovolile, da se je to skoraj do neprepoznavnosti prepletlo z oblikami ekonomskih tipov selitev, tako bistveno povečalo svoje dimenzije ter končno že v kratkem času pokazalo vrsto socialnih, prostorskih, političnih in kulturnih posledic. EU se je razgalila kot šibka in v ključnih pogledih nekompetentna za odgovorno in dolgoročno reševanje nastalih izzivov. Begunska in pozneje migrantska kriza je postala evropski problem zaradi ekonomske in varnostne nepripravljenosti EU. Njene države članice so se na očitno skupni evropski problem odzvale zelo različno. Države EU imajo namreč zelo različne izkušnje z migracijami in tudi različne kapacitete za sprejem migrantov. Še pomembnejše pa je, da so predhodne politike razrhljale in oslabile ključne smeri in strateška mostišča na smereh glavnih migracijskih tokov. Vse južnoevropske države so že desetletje v resnih gospodarskih težavah. Na najslabšem je nedvomno Balkan, regija s prevlado šibkih držav, praznimi območji ter družbami, ki so v bližnji preteklosti preživele državljanske vojne in medetnične spopade.

Migranti dosegaajo Evropo po treh glavnih poteh: prek Sredozemskega morja, prek Male Azije in celinsko prek Vzhodne Evrope. Iz saheljskih in podsahelskih območij migranti prečkajo Saharo in dosežejo magrebsko obalo ter se potem prebijajo bodisi na Kanarske

otoke (zahodna afriška pot), ali se prebijejo do španskih enklav (Ceute in Melille), ali pa s čolni prečkajo Gibraltarsko ožino (kar se lahko skupaj označi kot zahodna sredozemska pot). Ta tok je kljub poskusom uspešen le za okrog 3 % vseh migrantov. Ilegalne selitve zavira Maroko, pa tudi španski nadzor ozkega akvatorija je učinkovit. Redki se s čolni zatečejo na Kanarske otoke. Mnogo bolj frekventna smer poteka po morju od tunizijske in libijske obale do Lampeduse, Malte in Sicilije. Zaradi dolžine je najbolj draga in tudi tvegana; po ocenah je do leta 2016 več kot 4000 migrantov utonilo. Ta morska (osrednja sredozemska) pot predstavlja okrog 16 % vseh migracij proti Evropi, njen pomen pa stalno narašča. Za zavarovanje akvatorija in reševanje migrantov je bila organizirana obsežna pomorska akcija.

Nekateri se prek Vzhodne Evrope prebijajo proti državam EU. Daleč največji del (več kot 75 %) migrantov pa je do 2016 prišlo prek Turčije do severovzhodnih grških egejskih otokov ter kopenske meje z Makedonijo. Od tega je relativno majhen del migrantov prečkal turško-bolgarsko mejo zaradi restriktivne bolgarske mejne politike. Po letu 2016 se je začel povečevati tudi tok prek Bolgarije. Migracijski tok se je nadaljeval prek Makedonije in Srbije na Madžarsko, po zaprtju madžarske meje pa prek Hrvaške in Slovenije proti Avstriji, Nemčiji, Švici in Skandinaviji. Transitne države so ob prečkanju 1,5-milijonskega selitvenega vala (nekateri navajajo tudi nekoliko višje številke) soočile z velikimi logističnimi, posledično pa tudi ekonomskimi težavami (Park, 2016). Leta 2016 se je trend teh selitev nadaljeval in sprva celo povečal; v prvih treh mesecih je prišlo več kot 175.000 migrantov, kasneje pa se je zaradi dogovora med EU in Turčijo tok močno zmanjšal (Klemenčič in Maver, 2017: 143). Zapiranje meja je povečevalo kapilarne ilegalne prehode, dražje in bolj tvegane za migrante in prostorsko razpršene. Del teh se je začel obračati proti Albaniji in Grčiji in nato poskušal doseči Italijo prek Otrantskih vrat, deloma pa se prebijati prek Kosova, Srbije v Bosno in nato čez Hrvaško in Slovenijo.

Največ migrantov prihaja iz Sirije in Iraka (okrog 57 %), petina iz Afganistana in le malo manj z Balkana (predvsem Kosova in Albanije), sledijo državljani Irana, Pakistana ter podsaharskih držav od Senegala do Somalije (Park, 2016). Druga značilnost je odločna prevlada mlajših moških, kar kaže na prevladujoče ekonomske motive in ne toliko na vojnokrizni značaj. Beguncev je bilo v najbolj obremenjenih letih sicer zanesljivo največ iz Sirije, a tudi pri tej skupini gre očitno za dokaj heterogeno strukturo.

EU se je razgalila kot šibka in v ključnih pogledih nekompetentna za odgovorno in dolgoročno reševanje nastalih izzivov.

Migranti dosegaajo Evropo po treh glavnih poteh: prek Sredozemskega morja, prek Male Azije in celinsko prek Vzhodne Evrope.

Preglednica 1: Število evidentiranih ilegalnih prehodov meja EU v obdobju 2009-2018

Sektor	Število evidentiranih nelegalnih prehodov meja EU									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
1	1.050	1.050	1.050	1.600	1.300	1.270	1.920	1.349	776	389
2	40.000	55.700	57.000	37.000	24.800	50.830	885.386	182.277	42.305	29.511
3	3.090	2.370	4.650	6.390	19.950	43.360	764.038	130.261	12.178	2.614
4	40.000	35.300	5.300	5.500	8.700	8.840	8.932	5.121	6.396	2.556
5	11.807	7.288	69.559	20.672	45.000	170.760	153.946	181.459	118.962	18.231
6	6.650	5.000	8.450	6.400	6.800	7.840	7.164	10.231	23.143	23.139
7	2.250	200	340	170	250	275	874	671	421	428
SKUPAJ	104.847	106.908	146.349	77.932	106.800	283.175	1.822.260	500.248	204.181	76.868

OPOMBE: glavne smeri so 1) vzhodna kopenska, 2) vzhodna sredozemska, 3) zahodna balkanska, 4) albansko-grška krožna, 5) osrednja sredozemska, 6) zahodna sredozemska, 7) zahodnoafriška

Za 2018 so podatki od januarja do julija.

Vira: *Main migratory routes into EU / land and sea: Trends and Routes*. Frontex, 2017. medmrežje: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>.

Risk Analysis for 2018, medmrežje: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Risk_Analysis_for_2018.pdf.

Pojavili so se dvomi, ali so vsi žrtve pregona, in sumničena, da so med njimi lahko tudi teroristi in zelo agresivne frakcije (Simon, 2016). Begunci so dosegli turško ozemlje v približno normalni starostni in spolni distribuciji, po treh in več letih pa vstopa v Evropo pomlajena in maskulinizirana populacija. Morske poti je že v začetku zaznamovala pretežno mlajša moška populacija, kar pojasnjujejo z daljšo, dražjo in bolj tvegano potjo (Park, 2015) in tudi tem, da je bila pot družinskih članov delno »detaširana« in so jih podpirali celo med časovno podaljšano potjo proti Evropi (Pirc, 2017: 27), to pa razkriva tudi prevlado ekonomskih motivov za selitve. Opazno je naraščanje deleža migrantov iz tropskih predelov Afrike, kar opozarja na to, da krepitev ilegalnih selitvenih poti praviloma spodbuja nastanek novih tokov.

Posledice množičnega kriznega priseljevanja v Evropo

Množično priseljevanje s kriznih območij in tudi od drugod v Evropo je sprožilo številne posledice. Begunska kriza je zaradi nepripravljenosti EU na ta scenarij postala evropski problem. Dublinski dogovor iz leta 2013, s katerim so določili proporcionalni kvotni sistem za sprejem migrantov v posameznih državah članicah EU, se je zlomil zaradi bistveno preseženega števila prosilcev za azil ter različnih kalkulacij posameznih držav. Razlage o ekonomski koristnosti priseljevanja so bile

domena le nekaterih držav. Vse južneevropske in tranzicijske srednje- in vzhodnoevropske članice so se posebej v času ekonomske krize soočale z emigracijo svojega mladega in izobraženega prebivalstva zaradi brezposelnosti na eni ter vse večjega deleža vzdrževanih v vse bolj starih populacijah. Sledila je nekritična nemška »imigracijska radodarnost«, po kateri bi Nemčija v naslednjih letih sprejela po pol milijona beguncev (Park, 2015). To je vplivalo na povečanje pritoka in pomešanje beguncev in ekonomskih migrantov. Za gospodarsko šibke tranzitne države je bilo to veliko breme. Nadzor na schengenskih mejah v Grčiji, na Madžarskem in v Sloveniji je odpovedal. Soočena z vrsto težav, vezanih na strukturo imigrantov in njihovo ravnanje, je zaradi varnostnih in kulturnih motivov Madžarska, ki je v prvi fazi migracijskega vala sprejela proporcionalno največ migrantov, z ograjami na južnih mejah ta tok blokirala. Ta se je nato usmeril na Hrvaško in prek Slovenije v Avstrijo (Simon, 2016). Nadzor je bil še naprej skromen, dokler ni žične ograje zaradi pritiskov jeseni 2015 postavila tudi Slovenija. Na ciljnih območjih so množice zaradi namestitvenih in oskrbovalnih stroškov postale gospodarsko breme. Mediji, politiki in del civilne družbe so poudarjali humanitarnost in solidarnost, interpretacije o ekonomski koristnosti »influksa«³ so imigracijo celo spodbujale (Park, 2015). Druga težava je bila

3 Izraz je postal pojem, ki označuje veliko število slabo nadzorovane kvote priseljencev v kratkem času.

Dejstvo je, da bodo skušale evropske države kvote migrantov odrivati od sebe proč na različne načine, ki še dopuščajo pravno sprejemljivost teh postopkov. Velika verjetnost je, da bodo v prihodnosti največjo težo posledic nosile prav južne, robne države EU oziroma schengenskega prostora.

kulturna in varnostna. Kapilarno nasilje⁴ nad ranljivimi skupinami domačega prebivalstva je bilo s strani politik in medijev v ciljnih državah prezrto in celo omalovaževano (Schuster, 2016). Sledila je reakcija desnih političnih strank ter radikalizacija politične sredine. Imigracija je postala resen notranjepolitični problem, begunci pa predmet humanitarne patetike na eni ter načelnega nasprotovanja ter pojavov odkrite ksenofobije na drugi strani (Park, 2015). Za potrebe promocije svojih volilnih programov so tematiko izrabljale mnoge politične grupacije (Klemenčič in Maver, 2017: 143). Poleg razširjenega mnenja, da je radikalen zasuk od prej permissivne nemške, avstrijske in švedske imigracijske politike sledil predvsem po množičnih napadih imigrantov na ranljive skupine domačega prebivalstva, ima verjetno pomembnejšo vlogo spoznanje, da od pričakovanega pritoka delovne sile kratkoročno ne morejo pričakovati pozitivnih gospodarskih učinkov in tudi dolgoročno utegne biti projekcija vprašljiva. Z gospodarskim oživljanjem po krizi se je kadrovska lakota v Nemčiji celo povečala; ogromen priliv domnevne potencialne sile ni zapolnil skoraj ničesar. Dobre izkušnje so bile zaradi visokih integracijskih stroškov ter dolgih postopkov razmeroma redke (Meaker, 2016). Nemška politika do migracij tega tipa je v začetku leta 2016 naredila korenit zasuk in vse napore vložila v omejitve imigracij, znotraj EU pa se je začelo iskanje rešitev za solidarnostno razporeditev migrantov po državah članicah. Madžarska zapora meje z ostro žico, nekaj mesecev ostro kritizirana, je postala sprejemljiv in celo zelen ukrep za doseganje ciljev varne Evrope. Da bi zaustavili ali vsaj omilili imigracijski pritisk, je sledilo pogajanje s Turčijo in se 2016 zaključilo. Evropa je postala ne le energetsko, ampak tudi varnostno odvisna od Turčije, kar izjemno ustreza njenim obujenim neoosmanskim geopolitičnim aspiracijam. Begunci in širše migranti so postali orodje geopolitike. V letu 2017 so se okrepila prizadevanja (to je financiranja) za vzpostavitev begunskih centrov v državah Južne Evrope ter tudi v državah na južni strani Sredozemskega morja (EU pošilja ..., 2018). Z zaostrovanjem pogojev priseljevanja so se oblikovali pravni pogoji za vračanje

migrantov v države prve registracije migrantov, to je na južno schengensko mejo (Španija in Grčija ..., 2018). Izpostavljajo se težnje, da bi za migrante EU poskrbela zunaj svojih držav (Albanija zavrnila možnost ..., 2018), čemur pa balkanske, maloazijske in severnoafriške države kljub privlačnim finančnim stimulacijam niso naklonjene (Voditelji članic EU ..., 2018). Tak razvoj je bil za realiste pričakovan. Dejstvo je, da bodo skušale evropske države kvote migrantov odrivati od sebe proč na različne načine, ki še dopuščajo pravno sprejemljivost teh postopkov. Velika verjetnost je, da bodo v prihodnosti največjo težo posledic nosile prav južne, robne države EU oziroma schengenskega prostora. Primer grškega Lezbosa je nazoren: s časovnim odmikom ostajajo taki predeli prepuščeni samim sebi (Lezbos ..., 2018).

Sklep: geopolitika, migracije in vprašanje identitete

Oblikovanje večpolarnega svetovnega reda (Atlas der Globalisierung, 2012: 111) utegne zaradi rivalitete in prevlade realpolitičnih odnosov⁵ oblikovati več političnih periferij, s tem pa posredno tudi kriznih območij. Tak razvoj pa prinaša tudi večje število beguncev v kriznih razmerah. Toda glavno kvoto migrantov kriznega značaja že zdaj prispevajo postkrizna območja: obširna ozemlja pasu črepinj s paradžavnimi tvorbami in šibkimi državami. Šibke države so dejavnik tveganja (Gaiser, 2010: 7), še posebej če so na območjih prepletanja verskih ali nacionalnih ideologij. Postkrizne okoliščine s primeri postkrizne urbanizacije in regionalne koncentracije na eni ter praznjenja periferij na drugi strani lahko »producirajo« večje število potencialnih migrantov, kot pa jih države, v katerih divjajo vojne (Zupančič, 2015: 34). Ta navidezni paradoks je preprosto razložljiv s socialno-ekonomskimi procesi: generirata jih revščina in občutek brezperspektivnosti, kar pojasnjuje tudi zelo nizek delež vrnjenih beguncev. Tudi na Balkanu je po dveh desetletjih natančno tako (Zupančič, 2013: 138–140). Obstaja torej precej možnosti, da se bo trend selitvenih pritiskov proti Evropi nadaljeval. Pri tem je v precejšnji oviro dejstvo, da je »mehki trebuh« Evrope na najbolj izpostavljenem jugu: Iberskem, Apeninskem in Balkanskem polotoku. Slednji je najbolj izpostavljen zaradi skoraj kopenskega mostišča, prek katerega se širi panturške strateške aspiracije skoraj nemoteno na prizorišča šibkih držav Balkana. Pomenljivo pa je naslanjanje turških teženj na muslimansko

⁴ Poleg množičnih varnostnih ekscesov, v katerih so bili glavni protagonisti tudi (krizni) (i)migranti, je za okolja z večjim številom imigrantskega prebivalstva značilno agresivno vedenje posameznikov (imigrantskega porekla) proti domačemu prebivalstvu. Pojav ima v celoti velike varnostne razsežnosti, zaradi časovne in prostorske razpršenosti pa ga mediji in del politike ignorira ali omalovažuje, s tem pa daje desno-ekstremnim političnim grupacijam veliko priložnosti. Pogosta dejanja so nadlegovanje, poškodovanje stvari, fizični napadi, kraje, ropi, spolna delinkvenca ipd., kar se v literaturi omenja najpogosteje kot t.i. etnično motivirani kriminal.

⁵ O realpolitičnih vidikih lahko govorimo tudi v smislu gledanja na stvari.

prebivalstvo v tej regiji (Bottlik, 2009). Druga težava je konfrontacija z Rusijo, kar ustvarja in krepi vzhodnoevropsko periferijo. Tak razvoj prinaša jedrnim območjem prednosti, široka periferna cona pa povečuje svojo odvisnost od evropskega jedra. Rivaliteta EU, Rusije in Turčije v tem prostoru njegovo periferizacijo kvečjemu pogloblja.

Upravljanje z migracijami kriznega značaja je torej ključno za prihodnost EU. To skoraj avtomatično narekuje predvsem restriktivno politiko zato, da ohrani red in mir ter omogoči svobodo migracij regularnega značaja; te namreč evropske države potrebujejo. Evropska migracijska kriza je razkrila številne šibkosti. Razhajanje stališč med članicami EU v zadnjem (kriznem) desetletju kaže na neizgrajenost evropskega projekta v temeljih. EU vlaga sorazmerno zelo veliko v oblikovanje širše evropske identitete, pri čemer so ji nacionalizmi njenih narodov a priori napoti. Vendar so EU pogodbeno zgradile članice, pričakujoč zanesljivost ohranjanja lastne identitete (Atlas der Globalisierung, 2012: 79). To sicer nikakor ne pomeni, da je – tako kot je bila še v dveh desetletjih po drugi svetovni vojni (Kosmač, 2017) – bila prioriteta razvoja evropskih družb njihova homogena etnična struktura. Ta se je prav zaradi množičnih selitev v preteklih desetletjih popestrila, a je zadržala svoje temeljne značilnosti. Integracijski model je bil marsikje uspešen, ne pa povsod in v vseh primerih (Latinović, 2018). Primer očitnega (samo)segregiranja številčne muslimanske skupnosti v Franciji je v končni posledici socialno-ekonomski in ne le kulturni ali varnostni problem (Neal, 2010: 248–250). Ni presenečenje, da je vprašanje identitete postalo v kontekstu omenjenih migracijskih procesov izjemno pomembna tema ne le robnih političnih skupin desnega političnega izvora, ampak evropske družbe v celoti. Vendar tega problema niso načeli migranti s pretežno islamskim kulturnim zaledjem, temveč je »problem« v ignoriranju novejših zgodovinskih izkušenj z lastnimi nacionalizmi. Krivo je pomanjkljivo ukvarjanje z lastno identiteto, ki je v evropskih družbah najprej nacionalna ali etnična, širše identitete (ali več identitet) pa sprejme kot pragmatizem in okoliščino. Iz jugoslovanske krize (1990–2000) se evropska politika in diplomacija nista naučili skoraj ničesar. Podcenjevanje etničnega fenomena je tvegano najprej zaradi tega, ker ne dopušča evolucije kulturnega pluralizma, pač pa leta tega z različnimi ukrepi spodbuja, pričakujoč učinke »homogenosti v heterogenosti«, pri tem pa naleti na nacionalni odpor in iskanje

starih (dejansko nacionalističnih) vzorcev. V tej idealpolitični konstrukciji pride prav množična imigracija etnično in kulturno raznolike populacije. Migranti torej niso videni le kot nova delovna sila (kar se je izkazalo večidel za vsaj srednjeročno iluzijo), temveč tudi kot gradniki multikulturalnosti. Podcenjevanje moči »etničnega dejavnika« se je pokazalo pri ukrajinski, grški in katalonski krizi in z radikalnimi posledicami pred dobrima dvema desetletjema na Balkanu.

V sicer dodobra heterogenizirano evropsko družbo je z množičnim migrantskim »influksom« vstopila etnično raznolika, toda kulturno precej kompaktnjša populacija, ki so jo domače družbe zaradi občutljivosti etničnega vprašanja prepoznale kot tveganje ali grožnjo. Množična imigracija je kratkoročno sprožila burne notranjepolitične odzive, vplivala na javno mnenje, to pa na ravnanje vlad. Toda bistveno pomembnejši so dolgoročni učinki na strukturo evropskih družb ter s tem tudi na njihovo identiteto. Iluzorno je pričakovati, da učinkov (skoraj) ne bo. Množična gibanja imajo vedno posledice, navadno pa tudi svoj smisel in namen. Niso sporadične in brezciljne. Pomenljivo je, da prihaja do vzpona radikalnejših gibanj v doslej multikulturalnim konceptom naklonjenih okoljih. A ti niso bili anacionalni. Da so migranti večidel po veri muslimani, je okoliščina. Vendar ne slučajna, če se upošteva tudi odkrito panislamsko politično retoriko v konkurenčnih jedrih (na primer v Turčiji). V jedrih islamskih držav ima religija zelo pomemben položaj – in ga celo utrjuje. Koncept »ummata« (Al Ahsan, 2004: 11–15) ki naj presega nacionalno idejo, je nasproten sekularnosti političnega življenja evropskih (ali širše zahodnih pa tudi drugih) družb. Integracija številčnih in prostorsko koncentriranih prebivalcev islamske vere je v mnogih evropskih državah počasna ali pa je sploh ni. Dokaj številčen dodatni kontingent krepi občutke moči in ne deluje integrativno. Nasprotno pa pri »starem« evropskem prebivalstvu često vzbuja občutke ogroženosti. Dejansko gre pri tem za pojave getoizacije primarno in tudi navzven najbolj jasno prepoznavnih kulturnih razlogov, dejansko pa le sledijo vzorcu prostorsko-socialnega vedenja šibkega in zato ranljivega prebivalstva (Zupančič, 2017: 169–170), tipičnega prav za imigrantske skupnosti. Zato gre pričakovati neko mero tudi prostorske in kulturne (avto)segregacije v evropskih družbah, s tem pa tudi neizbežnost konfliktov.

V razmislek naj bo, da je razprava o narodnih in širših identitetah bistveno zahtevnejša, ker je identiteta kolektivna in teritorialno vezana. Migracije so nova okoliščina, kot trend neizogibna, in prav zato velik izziv evropskim

družbam prihodnosti. Sredozemski prostor je zaradi teh trendov preizkusni kamen evropske integracijske zdržnosti.

Viri in literatura

- Adey, P. (2010). *Mobility*. New York & London: Routledge.
- Akşin, S. (2007). *Turkey. From Empire to Revolutionary Republic*. New York: New York University Press.
- Al-Ahsan, A. (2004). *Ummet ili nacija. Kriza identiteta u savremenom muslimanskom društvu*. Sarajevo: Libris.
- Albanija zavrnila možnost, da bi tam vzpostavili centre za pribežnike (27. 6. 2018). <https://www.rtvlo.si/evropska-unija/albanija-zavrnila-moznost-da-bi-tam-vzpostavili-centre-za-prebeznike/459148> (dostopno 19. 7. 2018).
- Aron, R. (1962). *Paix et guerre entre les nations*. Pariz: Larousse.
- Atlas der Globalisierung. Die Welt von morgen (2012). *Le Monde diplomatique/Taz Verlags- und Vertriebs GmbH*, Berlin.
- Avijutsky, V. (2009). *Geopolitiques nationales. Le monde au XXI. Siecle*. Pariz: Armand Colin.
- Barnett, P. M. (2004). *The Pentagon's New Map. War and Peace in the Twenty-First Century*. New York: Penguin Group.
- Bassam, T. (2001). *Krieg der Zivilisationen. Politik und Religion zwischen Vernunft und Fundamentalismus*. München: Heyne Bücher.
- Bottlik, Z. (2009). Geographical and historical aspects of the situation of Muslim population on the Balkans, *Hungarian geographical bulletin*, 58, 4, 257–280.
- Brownlee, J., Masoud, T., Reynolds, A. (2013). *The Arab Spring: the politics of transformation in North Africa and the Middle East*. Oxford: Oxford University Press.
- Chatty, D. (2017). *Syria. The making and unmaking of a refugee state*. London: Hurst & Company.
- Citino, J. N. (2010). *From Arab Nationalism to OPEC. Eisenhower, King Sa'ūd, and the Making of the U.S. – Saudi Relations*. Second edition. Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis.
- Dakič Prelc, D. (2018). Prisotnost Hezbolaha in Irana ter verjetnost eskalacije konfliktov z Izraelom, *Revija Obramba*, 50, 8, 20–25.
- Davis, W. W. in Azizian R. (ur.) (2007). *Islam, Oil and Geopolitics, Central Asia after september 11th*. Lanham: Rowman & Littlefeld.
- De Falco, J-M., Radcliffe, T., Riccardi, A. (2014). *Le livre noir de la condition des chretiens dans le monde*. Pariz: XO Editions.
- Der Neue Fischer Weltalmanach (2016). Frankfurt na Majni: Fischer Verlag.
- Der Neue Fischer Weltalmanach 2018: Frankfurt na Majni: Fischer Verlag.
- Etienne, B. (1987). *L'Islamisme radical*. Pariz: Hachette.
- EU pošilja Španiji in Grčiji 45,6 milijona evrov za pribežniške centre (2. 7. 2018). <https://www.rtvlo.si/svet/eu-posilja-spaniji-in-grciji-45-6-milijona-evrov-za-prebezniske-centre/459681> (dostopno 20. 7. 2018).
- Feltri, V. in Sanguiliano, G. (2015). *Četrtri rajh: kako si je Nemčija podredila Evropo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gaiser, L. *Dinamika mednarodne politike v XXV. stoletju*. Radovljica: Didakta.
- Goldman, M. (2010). *Oilopoly. Putin, Power and the Rise of the New Russia*. Oxford: Oneworld.
- Hanne, O. in Neuville, F. de la. (2015). *Panstwo Islamskie. Geneza nowego kalifatu*. Varšava: Dialog.
- Hourani, A. (1991). *A History of Arab Peoples*. New York: Warner Books.
- Huntington, S. (1993). »The Clash of Civilizations«, *Foreign Affairs*, 72, 3, 22–49.
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilisations*. New York: Simon & Schuster.
- Husa, K., Parnreiter, C., Stacher, I. (ur.) (2000). *Internationale Migrationen*. Dunaj: Brandel & Apstel Sudwind.
- Johnson, C. in Kay, S. (ur.) (2005). *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy and the End of the Republic*. Los Angeles: St. Martins Press.
- Klein, N. (2009). *Doktrina šoka. Razmah uničevalnega kapitalizma*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Klemenčič, M. in Maver, A. (2017). *Izbrana poglavja iz zgodovine selitev od začetkov do danes, Zora 124*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Kosmač, M. (2017). *Etnično homogena Evropa. Preselitev prebivalstva v Sudetih 1945–1948*. Koper: Založba Annales.
- Lacoste, Y. (1976). *La géographie, ça sert, d'abord, à faire la guerre*. Pariz: Maspero.
- Lacoste, I. (2009). *Geopolitique. La longue histoire d'aujourd'hui*. Pariz: Larousse.
- Lasserre, F. in Gonon, E. (2008). *Manuel de Geopolitique. Enjeux de pouvoir sur des territoires*. Pariz: Armand Colin.
- Latinović, A. (2018). *CIA i raspad Europe: scenarij crnila i straha ili realna mogućnost?* <https://direktno.hr/direkt/cia-i-raspad-europe-scenarij-crnila-i-straha-ili-realna-mogucnost-127348/> (dostopno: 20. 7. 2018).
- Legewie, K. (ur.) (2004). *Die Türkei und Europa*. Frankfurt na Majni: Suhrkamp.
- Lendmann, S. (2016). <http://www.globalresearch.ca/more-evidence-of-turkeys-support-of-the-islamic-state-isis-in-liaison-with-us-and-nato/5500916> (dostopno 22. 2. 2016).
- Lezbos – na robu Evrope (2018). <https://www.rtvlo.si/svet/lezbos-na-robu-evrope/443746/> (dostopno 22. 1. 2018).

40. Litwak, R. S. (2007). *Regime Change. US Strategy through the Prism of 9/11*. Baltimore: John Hopkins University Press.
41. Magocsi, P. R. (2002). *Historical Atlas of Central Europe*. Seattle: University of Washington Press.
42. Main migratory routes into EU / land and sea: Trends and Routes. Frontex (2017). <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/> (dostopno 29. 6. 2018).
43. Mazower, M. (2002). *Temna celina: dvajseto stoletje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
44. Meaker, M. (2016). No German, No English – no jobs for refugees. <http://www.ft.com/cms/s/2/8a2a533c-182a-11e6-b197-a4af20d5575e.html#axzz4CxnR8NJD> (dostopno 24. 4. 2016).
45. Munz, R. in Reiterer, A. F. (2007). *Owercrowded world? Global Population and International Migration*. Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag.
46. O'Connor, B. (ur.) (2007). *Anti-Americanism: History, Causes*. Themes: Greenwood Press.
47. Ortolland, D. in Pirat, J-P. (ur.) (2008). *Atlas geopolitique des espaces maritimes. Frontieres, energie, peche et environment*. Pariz: Editions TECHNIP.
48. Osman, T. (2011). *Egypt on the Brink. From the Rise of Nasser to th Fall of Mubarak*. New Haven & London: Yale University Press.
49. Park, J. (2016). Europe's Migration Crisis. <http://www.cfr.org/refugees-and-the-displaced/europes-migration-crisis/p32874> (dostopno 4. 2. 2016).
50. Piketty, T. (2015). *Kapital v 21. stoletju*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
51. Pirc, J. (2017). Libija – od imigracijskega središča do območja prisilnih migracij, *Geografski obzornik*, 64, 1, Ljubljana, 23–33.
52. Prevelakis, G. (ur.) (1996). *Les Reseaux des diasporas / The networkks of Diasporas*, KYKEM, Nicosia.
53. Rogelj, B. (2017). Prisilne migracije: novo poglavje starega problema, *Geografski obzornik*, 64, 1, Ljubljana, 14–22.
54. Schuster, S. (2016). Racist violence in Germany (13. 1. 2016). <http://time.com/4178642/racist-violence-germany-refugees/> (dostopno 29. 1. 2016).
55. Simon, J. (2016). They came, they saw, they depart! The view of refugees and migrants in Hungary (2015–2016). *Migrants and refugees across Europe*, Rim, 27.–29. april (zbornik).
56. Skeldon, R. (1997). *Migration and development: a global perspective*. New York: Longman.
57. Rambotsham, O., Woodhouse, T., Miall, H. (2010) *Contemporary conflict resolution*. 2nd ed. Maleden: Politiy.
58. Sandole, D. J. D. (2010). *Peacebuilding*. Malden & Cambridge: Politiy Press.
59. Smith, D. (2015). *The Atlas of War and Peace*. Third Edition. London: Earthscan Publications Ltd.
60. Španija in Grčija pristali na vračanje pribežnikov iz Nemčije (29. 6. 2018). <https://www.rtvsl.si/evropska-unija/spanija-in-grcija-pristali-na-vracanje-prebeznikov-iz-nemcije/459424> (dostopno 20. 6. 2018).
61. Tibi, B. (2001). *Krieg der Zivilisationen. Politik und Religion zwischen Vernunft und Fundamentalismus*. Aktualisierte und erweiterte Ausgabe. München: Wilhelm Heyne Verlag.
62. Tunjić, F. (2004). *Vmesna Evrope. Konfliktnost državnih teritorialnih meja*. Koper: Založba Annales.
63. Unemployment statistics (2015). http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics (dostopno 22. 4. 2016).
64. Venturini, A. (2004). *Postwar Migration in Southern Europe 1950–2000. An Economic Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
65. Verlič Christiansen, B. (2002). *Evropa v precepu med svobodo in omejitvami migracij*. Ljubljana: FDV.
66. Vintar Mally, K. (2010). *Maroko*. Vodniki Ljubljanskega geografskega društva. Ljubljana: Založba ZRC.
67. Voditelji članic EU-ja po deveturnih pogojanjih dosegli dogovor o priseljevanju, 2018 (29. 6. 2018). <https://www.rtvsl.si/evropska-unija/voditelji-clanic-eu-ja-po-deveturnih-pogojanjih-dosegli-dogovor-o-priseljevanju/459335> (dostopno 19. 7. 2018).
68. Zupančič, J. (2005). Geografski vidik kriznih območij. *Geografski obzornik*. 52. 3. 4–10.
69. Zupančič, J. (2009). Političnogeografska analiza Balkana. *Dela*. 32. 85–134.
70. Zupančič, J. (2011). Nemirni afriški kontinent: geografski vidiki kriznih območij v Afriki. *Geografski obzornik*, 58, 4, 19–28
71. Zupančič, J. (2012). Arabski prostor v geopolitični perspektivi. *Dela*. 38. 71–87.
72. Zupančič, J. (2013). Geopolitične perspektive srbskega vprašanja na Balkanu. *Dela*, 2013, 40, 133–162.
73. Zupančič, J. (2014). Ukrajinska kriza = Ukraine crisis. *Geografski obzornik*. 61, št. 1/2, 40–42.
74. Zupančič, J. (2015). Crisis urbanization and empty spaces: the spatial aspects of ethnic conflicts. V: Wells, Maureen (ur.). *Ethnic conflicts and global interventions, (Terrorism, hot spots and conflict-related issues)*. New York: Nova Science Publishers, 21–39.
75. Zupančič, J. (2016). The European refugee and migrant crisis and Slovenian response. *European Journal of Geopolitics*, 2016, no. 4, 95–121.
76. Zupančič, J. (2017). *Socialna geografija. Človek, prostor in čas*. Ljubljana: Znanstvena založba FF.
77. Zupančič, J. (2017). Geopolitični vidiki evropske begunske in migracijske krize, *Geografski obzornik*, 64, 1, 4–13.

Dr. Boštjan Rogelj

Miti in dejstva o beguncih in »begunski krizi«

Foto: Slovenska vojska

Dr. Boštjan Rogelj

Univerza v Ljubljani,
Filozofska fakulteta,
Oddelek za geografijo
bostjan.rogelj@ff.uni-lj.si
COBISS: 1.04

Uvod

»Begunska/migrantska kriza« oziroma azilna politika je v zadnjih letih v Evropi postala osrednja politična tema. Rast števila prošenj za azil je sprožila veliko zanimanje medijev, politike in širše javnosti. Razvnela se je burna razprava o tem, kako bo večje število prisilcev za azil in beguncev vplivalo na življenje v Evropi. Slabo poznavanje problematike ter različne špekulacije in manipulacije so v javnosti ustvarili občutek negotovosti in strahu. V medijih ter na družbenih omrežjih so se hitro oblikovale različne predstave, ki so ponujale poenostavljeno in pristransko razlago zelo kompleksnega pojava. V središču predstav je bilo ločevanje med »nami« in »njimi«, pri čemer so bili »oni« (prosilci za azil in begunci) predstavljeni kot glavna grožnja evropski kulturi in identiteti.

V Sloveniji vprašanje prisilcev za azil ni bilo v ospredju političnih razprav vse do poletja 2015, ko se je zaradi zaprtja madžarskih meja proti Sloveniji preusmerila t. i. balkanska migracijska pot. S prihodom prve skupine beguncev je azilna politika postala osrednja politična tema v državi. Neustrezen odziv pristojnih institucij, nejasna politika vlade, partikularni interesi določenih političnih strank in družbenih skupin ter senzacionalistično poročanje medijev so ustvarili vtis izrednega stanja. V javnosti se je razširil izjemno negativen odnos do prisilcev za azil in beguncev. Ti so postali največja grožnja slovenski državi in narodu. Vprašanje azilne politike je ostalo aktualno tudi pa zaprtju t. i. balkanskega koridorja. Volitve 2018 so pokazale, da sta strah pred »nevarnimi« prosilci za azil in begunci ter grožnja pred domnevnim novim »begunskim valom« v javnosti še vedno močno prisotna ter da ju je možno uporabiti za mobilizacijo pomembnega dela volilnega telesa v državi.

Prevlada negativnega odnosa do beguncev in prisilcev za azil v Sloveniji je rezultat številnih dejavnikov. Med njimi velja izpostaviti velik vpliv različnih predstav, temelječih na prikrojenih dejstvih, manipulacijah, polresnicah ter lažeh, ki krožijo v javnosti in medijih. V članku želimo predstaviti argumente, ki rušijo omenjene predstave ter prispevajo k celoviti in kompleksni obravnavi problematike prisilnih migracij, beguncev in prisilcev za azil.

V Sloveniji vprašanje prisilcev za azil ni bilo v ospredju političnih razprav vse do poletja 2015, ko se je zaradi zaprtja madžarskih meja proti Sloveniji preusmerila t. i. balkanska migracijska pot.

Povzetek

Begunci in migranti so v Evropi v zadnjem obdobju postali osrednje politično vprašanje. Slabo razumevanje problematike, ki pogosto sloni na nepopolnih ali celo popolnoma napačnih informacijah, je botrovalo nastanku številnih poenostavljenih in napačnih predstav in razlag o tem, kdo so ljudje, ki prihajajo, in zakaj prihajajo. V članku so predstavljena nekatera dejstva, ki prispevajo k celoviti in kompleksni obravnavi problematike prisilnih migracij, beguncev in prosilcev za azil.

Ključne besede: selitve, begunska kriza, migrant, begunec, prosilec za azil, Slovenija

Myths and Facts about Refugees and the Refugee Crisis

Abstract

Refugees and migrants have lately become the central political issue in Europe. A poor understanding of this topic often resulting from incomplete or even entirely false information has created a number of simplified misconceptions and explanations about who the people arriving are and why they come. The article reveals some of the facts contributing to a comprehensive and complex consideration of the problem of forced migration, refugees and asylum seekers.

Keywords: migrations, refugee crisis, migrant, refugee, asylum seeker, Slovenia

Humanitarna ali varnostna »kriza«

Mediji množičen prihod prosilcev za azil v Evropo označujejo kot »krizo«. Termin »begunska/migrantska kriza« je postal priročna geopolitična oznaka, ki ponuja omejeno razumevanje dogajanja ter oblikuje specifične predstave in kategorizacije. Kot vse geopolitične označbe tudi ta reducira kompleksno stvarnost ter ustvarja binarna nasprotja (Evropa/preostali svet, legalne/nelegalne migracije, migranti/begunci, državljan/tujec), ki služijo ločevanju med »nami« in »njimi«. Hkrati proizvaja in podpira določene ideje o tem, kaj je politično možno, kaj je nepomembno in česa se moramo bati (Rajaram, 2015).

Sprva se je izpostavljal humanitarni vidik krize, a že zelo kmalu je v ospredje stopilo vprašanje

varnosti. Prosilce za azil se je začelo povezovati s terorizmom, kriminalom, izkoriščanjem instrumentov socialne države ter celo s širjenjem nalezljivih bolezni. Njihov prihod je bil prikazan kot grožnja evropski varnosti. Uporaba termina kriza je skupaj z neprestanim poudarjanjem varnostnega vidika dogajanja ustvarila vtis izrednega stanja, pri ljudeh pa krepila občutek strahu in ogroženosti. Sklicevanje na »krizo« v prvi vrsti služi dramatizaciji dogajanja ter hkrati opravičuje specifične ukrepe in politike evropskih držav (Bojadzije in Mezzadra, 2015).

Evropski mediji so »krizo« predstavljali kot izjemen dogodek, kot nekaj edinstvenega. Ta evrocentrični pogled popolnoma zanemarja dejstvo, da so množične prisilne selitve globalni problem, s katerimi se soočajo v različnih delih sveta. Poleg Turčije, Libanona in Jordanije, ki skupaj gostijo več kot 5 milijonov sirskih beguncev, se z množičnim prihodom beguncev trenutno soočata Bangladeš, kamor je v zadnjem letu pribežalo okoli 700.000 pripadnikov ljudstva Rohingja iz Mjanmara, in Uganda, kamor se je pred spopadi v Južnem Sudanu zateklo več kot milijon beguncev. V podobnem položaju so se v zadnjem desetletju znašli Sudan, Etiopija in Kenija. V osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja so se s tem problemom soočale številne afriške (Malavi, Tanzanija, Senegal, Gvineja, Kongo, Ruanda), azijske (Pakistan, Iran, Tajska) in srednjeameriške države (Gvatemala, Kostarika). Množične prisilne selitve so stalnica vseh sodobnih oboroženih konfliktov, zelo pogosto pa spremljajo tudi proces oblikovanja novih držav. Množične deportacije »nelojalnih« etničnih in verskih manjšin ter političnih nasprotnikov so spremljale nastanek številnih novih držav v obdobju po koncu druge svetovne vojne.

V razpravi o »begunski krizi« se pogosto pozablja, da so se evropske države s podobnim problemom srečale že v času vojn na območju bivše Jugoslavije. Te so sprožile največji begunski val v Evropi po koncu druge svetovne vojne. Ocenjuje se, da je svoje domove zapustilo okoli 2 milijona ljudi, več kot polovica jih je zatočišče poiskala v tujini. Tudi takrat se je v javnosti in medijih govorilo o »begunski krizi« in nevarnostih, povezanih z množičnim prihodom beguncev. Čas je pokazal, da so bile grožnje pred »begunsko nevarnostjo« močno pretirane ter da se napovedane negativne posledice prihoda beguncev niso uresničile.

Migrant ali begunec

Migrant, begunec, prosilec za azil/azilant, prebežnik/pribežnik, ilegalni migrant/ilegalec so

Evropski mediji so »krizo« predstavljali kot izjemen dogodek, kot nekaj edinstvenega. Ta evrocentrični pogled popolnoma zanemarja dejstvo, da so množične prisilne selitve globalni problem, s katerimi se soočajo v različnih delih sveta.

Foto: Slovenska vojska

pojmi, ki spremljajo razpravo o selitvah in azilni politiki. V nasprotju s splošnim prepričanjem za nobenega od naštetih pojmov ne obstaja enotna, nedvoumno, splošno sprejeta opredelitev. V literaturi se pojavljajo različne, pogosto zelo ohlapne, prekrivajoče ali celo nasprotujoče si opredelitve (International Organization for Migration, 2006). Ohlapnost in nejasnost niti ne presenečata. Navedeni pojmi se uporabljajo za opisovanje zelo kompleksnih pojavov in raznoterih situacij, v katerih se nahajajo ljudje, ki iščejo zatočišče. Oblikovanje vseobsegajočih opredelitev je zato pogosto težko ali celo nemogoče. Odsotnost jasnih opredelitev ter političnost razprave o azilni politiki sta botrovali nastanku in širjenju specifične predstave in opredelitve naštetih kategorij. Te so odločilno prispevale k negativnemu odnosu javnosti do prišlekov.

Ena najvplivnejših predstav je, da je ljudi, ki v Evropi iščejo zatočišče, možno ločiti v dve skupini. Glavnino prišlekov naj bi predstavljali migranti oziroma ekonomski migranti, ki se za selitev odločijo prostovoljno iz ekonomskih razlogov. Drugo, manjšo skupino predstavljajo begunci, ki so zaradi oboroženih konfliktov prisiljeni zapusti svoj dom in iščejo zatočišče zunaj ozemlja lastne države. S tem se je ustvarila

jasna ločnica med migranti in begunci. Prvi se za selitev odločijo iz ekonomskih razlogov, njihova odločitev pa je prostovoljna. Drugi so v selitev prisiljeni iz neekonomskih razlogov. Ostra delitev na migrante in begunce ustvarja razmere za ločevanje med pravimi in »nepravimi«
prosilci za azil. V nadaljevanju želimo opozoriti na problematičnost omenjene delitve ter ozkega razumevanja terminov migrant in begunec.

Medtem ko se v splošnih slovarjih termin migrant/selivec povezuje s prostovoljnimi, ekonomskimi selitvami (primer Slovar slovenskega knjižnega jezika ter različni angleško-angleški spletni slovarji), se v specializirani strokovni literaturi uporablja kot splošna oznaka za osebe, ki za stalno ali za daljše časovno obdobje spremenijo bivališče (Kladnik, Lovrenčak, Orožen Adamič, 2005: 223; glej Kotlyakov in Komarova, 2007: 458). Pri tem ni pomembno, kam se posameznik seli (znotraj države ali prek meja), zakaj se seli (prostovoljno ali prisilno), za koliko časa se seli (začasno ali trajno) kot tudi ne pravni status selitve (legalen ali nelegalen) (Gregory, Johnston, Pratt, J. Watts, Whatmore, 2009). Iz povedanega je razvidno, da je ločevanje med begunci in migranti nesmiselno, saj so vsi begunci tudi migranti.

Za ekonomsko najrazvitejše države sta v zadnjih desetletjih značilna neprestano zaostrovanje pogojev za pridobitev statusa begunca ter podeljevanje različnih oblik začasne zaščite.

Enačenje termina migrant s selitvami zaradi ekonomskih razlogov je še posebno problematično, ker namiguje, da obstaja jasna meja med prostovoljnimi in prisilnimi selitvami. V realnosti je meja med tistimi migranti, ki se za selitev odločijo prostovoljno, ter migranti, ki so v selitev prisiljeni, nejasna in pogosto zabrisana (van der Klaauw, 2010). Mlekuž (2011: 56) opozarja, da se le malo ljudi seli povsem prostovoljno oziroma da selitev navadno ni edina možnost, ki jo imajo na voljo prisilni migranti. Za ljudi, ki živijo v težkih družbenogospodarskih razmerah je selitev pogosto edina možnost za izboljšanje osebnega položaja (Van Hear, Brubaker, Bessa, 2009). Na drugi strani imajo prisilni migranti pogosto več motivov za selitev. Iskanje zatočišča pred nasiljem in preganjanjem je sicer najpomembnejši, ne pa tudi edini (Van Hear, 2012). Nasploh je za sodobne selitvene tokove značilna »mešana« narava. Na odločitev za selitev navadno vpliva več med seboj povezanih dejavnikov. Poleg ekonomskih in političnih dejavnikov obstajajo še številni drugi vzroki, zaradi katerih se ljudje prostovoljno ali neprostovoljno odločajo za selitve. Združevanje družin, študij, boljši delovni pogoji, življenje v drugačnem okolju so le nekateri izmed njih.

Delitev na migrante in begunce je problematična tudi zato, ker se v javnosti pojem begunec navadno povezuje z obstojem oboroženega konflikta. Čeprav večina beguncev prihaja iz držav, kjer divjajo oboroženi spopadi, pa le-ti niso pogoj za pridobitev statusa begunca.

Konvencija o statusu beguncev iz leta 1951 in njen Protokol iz leta 1967 begunca opredeljujeta, kot »osebo, ki se zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem, osnovanem na rasi, veri, narodni pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenem političnem prepričanju, nahaja izven države, katere državljan je, in ne more ali zaradi takšnega strahu noče uživati varstva te države« (International Organization for Migration, 2006).

Skladno s konvencijo mora posameznik za pridobitev statusa izpolnjevati štiri pogoje:

1. zapustiti mora lastno državo;
2. obstajati mora utemeljen sum, da bi ga v domovini preganjali;
3. posamezniku grozi preganjanje zaradi rase, vere, narodne pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenega političnega prepričanja;
4. domača država mu ne more oziroma ne želi nuditi zaščite.

Konvencija nalaga državam gostiteljicam tudi določene obveznosti glede nastanitve,

zdravstvene oskrbe, izobraževanja, pravne zaščite in svobode gibanja beguncev.

O tem, ali je posameznikov strah pred pregonom upravičen ali ne, odloča država gostiteljica. Posameznik, ki je prisiljen poiskati zatočišče v tujini, ni avtomatično upravičen do statusa begunca. Upravičenost mora dokazati v postopku, ki ga določa država gostiteljica. Le-ta o prošnji odloča individualno, na podlagi predloženih dokazov. Pri tem je pomembno, da so države pri tolmačenju konvencije popolnoma suverene. V praksi to pomeni, da lahko ne glede na predložene dokaze oziroma ne glede na upravičenost zahteve prošnjo kadar koli zavrnejo.

Za ekonomsko najrazvitejše države sta v zadnjih desetletjih značilna neprestano zaostrovanje pogojev za pridobitev statusa begunca ter podeljevanje različnih oblik začasne zaščite. Slednje posamezniku omogočajo, da legalno ostane v gostujoči državi, vendar pri tem ne uživa pravic oseb s priznanim statusom begunca. Ideja o začasni zaščiti temelji na domnevi, da je večina pregnancev v gostujoči državi le začasno, saj se bodo po končanem konfliktu vrnili v matično državo (Sardelić, 2017). Instrument začasne zaščite se je uveljavil v času vojn na območju bivše Jugoslavije (Koser in Black, 1999). Številne evropske države, med njimi tudi Slovenija, so pregnancem iz Hrvaške ter Bosne in Hercegovine priznale le začasno zaščito, ne pa status begunca. S tem so jim onemogočile dostop do trga dela, okrnjene pa so bile tudi njihove pravice na področju zdravstvene oskrbe in izobraževanja.

Na tem mestu velja nekaj besed nameniti še pojmu prosilec za azil oziroma azilant. V javnosti se včasih uporablja kot sinonim za begunca, še večkrat pa kot oznaka za »nepravega«, »goljufivega« begunca oziroma »nelegalnega« migranta. V strokovni literaturi pojem prosilec za azil označuje »osebo, ki želi vstopiti v državo kot begunec in čaka na odločitev o svoji vlogi za status begunca v skladu z ustreznimi mednarodnimi in nacionalnimi predpisi« (International Organization for Migration, 2006). Iz opredelitve je razvidno, da gre za začasen status, vezan na postopek pridobitve mednarodne zaščite. Medtem ko so vsi posamezniki s statusom begunca v preteklosti imeli status prosilca za azil, pa ni rečeno, da bodo vsi prosilci za azil v prihodnosti dobili status begunca.

Kdaj bomo uporabili določen termin in kako, je zelo odvisno od konteksta uporabe, pri čemer je pomembno, da se zavedamo njihove specifičnosti.

Iskanje zatočišča

Kje, kdaj in kako lahko posameznik zaprosi za mednarodno zaščito, je tudi eno od vprašanj, okoli katerega so se oblikovale številne napačne in zavajajoče predstave. Ena od njih je, da morajo prosilci za azil prošnjo za zaščito vložiti v prvi varni državi, v katero se zatečejo. Če tega ne storijo, se jih lahko obravnava kot ekonomske migrante.

Omenjena trditev ne drži, saj Konvencija o statusu beguncev ter drugi mednarodni akti s področja zaščite beguncev od posameznika ne zahtevajo, da za mednarodno zaščito posameznik zaprosi v prvi varni državi, v katero se zateče. Takšna ureditev je logična in smiselna, saj bi bile v nasprotnem primeru posamezne države močno preobremenjene. Dovolj je, če si predstavljamo, da bi morala Slovenija skupaj s preostalimi državami v sosesčini v času vojn na območju bivše Jugoslavije gostiti vse begunce in prosilce za azil.

Da najrazvitejše države gostijo glavnino svetovne populacije beguncev in prosilcev za azil, je naslednja neresnična predstava, razširjena v javnosti. Statistični podatki kažejo, da večina prisilnih migrantov nikoli ne zapusti svoje države (to so t. i. notranje razseljene osebe). Med tistimi, ki jo, pa jih večina poišče zatočišče v sosednjih državah. Po podatkih UNHCR-ja je največ beguncev lociranih v sosedstvu največjih kriznih žarišč (glej Preglednico 1), medtem ko najrazvitejše države gostijo le okoli 15 % vseh beguncev in prosilcev za azil na svetu (Rogelj, 2017a).

Izbor države gostiteljice je navadno rezultat spleta okoliščin, ne pa vnaprej pripravljenega načrta, osnovanega na željah in kalkulacijah posameznika. Na odločitev pogosto vplivajo dejavniki, na katere posameznik nima vpliva (Rogelj, 2017b). Begunci se morajo zato pri iskanju azila neprestano prilagajati širšemu političnemu, ekonomskemu in družbenemu kontekstu. Odločitev o končni destinaciji je pogosto sprejeta med samim potovanjem, na podlagi informacij in možnosti, ki so posamezniku v danem trenutku na voljo. Zaradi pomanjkanja ustreznih informacij so odločitve pogosto sprejete na podlagi mnenj, sugestij in govoric, dobljenih s strani sorodnikov, prijateljev, drugih migrantov in tihotapcev (Brekke in Aarset, 2009; Koser in Pinkerton, 2002; Robinson in Segrott, 2002). Kako hitro se lahko razmere spremenijo, nazorno kaže dogajanje v Sredozemlju in Evropski uniji v zadnjih nekaj letih (Rogelj, 2017b).

Navadno si begunci prvo zatočišče poiščejo v sosednjih državah. Številni med njimi se zaradi

slabih bivanjskih razmer, ogroženosti, številnih omejitev, želje po dostojnejšem življenju, predvsem pa iskanja boljših perspektiv kasneje odločijo zatočišče poiskati drugje. Tudi številni begunci iz Hrvaške in Bosne in Hercegovine, ki so prvo zatočišče našli v Sloveniji, so kasneje odšli v druge države. Iskanje boljših življenjskih pogojev je razumljivo, še posebno v primeru dolgotrajnega begunstva (številni ljudje so begunci vse življenje) (glej Videmšek, 2016).

Zelo pogosto se dogaja, da begunci pred prihodom na končno destinacijo prečijo številne tranzitne države, v katerih lahko živijo daljše časovno obdobje. Te t. i. prehodne selitve potekajo tudi znotraj Evropske unije. Razlike v sprejemnih in nastanitvenih razmerah, življenjskem standardu, razmerah na trgu dela ter dostopu do vladne pomoči žene prosilce za azil k selitvam znotraj EU (glej Preglednica 2) (Brekke in Brochmann, 2015; Lukič, 2016).

Begunci in nelegalni migranti

Veliko nejasnosti in napačnih predstav se je oblikovalo tudi okoli vprašanja varovanja

Foto: Slovenska vojska

Preglednica 1: Petnajst največjih gostiteljic beguncev in prosilcev za azil junija 2017

Vir: UNHCR, 2018; CIA, 2018.

	Država	Število beguncev in prosilcev za azil	Število prebivalcev (ocena)	Število beguncev in prosilcev za azil na 1000 prebivalcev
1	Turčija	3.469.962	80.810.000	42,9
2	Pakistan	1.410.027	212.740.000	6,6
3	Nemčija	1.324.189	82.670.000	16,0
4	Uganda	1.309.698	41.490.000	31,6
5	Libanon	1.016.706	6.007.000	169,3
6	Iran	978.782	81.000.000	12,1
7	ZDA	971.472	325.700.000	3,0
8	Etiopija	843.214	102.400.000	8,2
9	Jordanija	733.116	10.170.000	72,1
10	Sudan	556.636	39.570.000	14,1
11	DR Kongo	534.874	78.730.000	6,8
12	Kenija	486.011	49.120.000	9,9
13	Čad	402.619	13.670.000	29,5
14	Francija	376.725	65.058.000	5,8
15	Tanzanija	343.164	55.570.000	6,2

državnega ozemlja. V javnosti pogosto zasledimo mnenje, da bi morala Slovenija zavrniti vse posameznike, ki za vstop v državo nimajo ustreznih dokumentov, oziroma da ima država pravico, da odstrani vse posameznike, ki so na njeno ozemlje prišli nelegalno.

Konvencija o statusu beguncev v 31. členu izrecno določa, »da države pogodbenice ne uporabljajo kazenskih sankcij za begunce zaradi nezakonitega vstopa ali navzočnosti, če so prišli neposredno z ozemlja, kjer sta bila njihovo življenje ali svoboda ogrožena«. 33. člen konvencije pa vsako državo pogodbenico zavezuje, »da na nikakršen način begunca ne bo izgnala ali prisilno vrnila na meje ozemlja, kjer bi bila njegovo življenje ali svoboda ogrožena ...«. Pravilo o nevračanju ter pravilo o nekaznovanju nelegalnega vstopa v državo tvorita temelj zaščite beguncev.

Pravilo o nekaznovanju je bilo v konvencijo vključeno zaradi dejstva, da begunci in prosilci za azil v veliki večini primerov nimajo možnosti, da bi legalno vstopili v državo azila. Pogosto namreč nimajo ustreznih potovalnih oz. identifikacijskih dokumentov ter vizumov. Večina razvitih držav, vključno z Evropsko unijo, tudi ne pozna t. i. humanitarnega vizuma, ki bi posamezniku omogočil, da legalno vstopi v državo ter tam zaprosi za azil. Iz povedanega je razvidno, da je označevanje prosilcev za azil za ilegalne migrante

neprimerno, saj le-ti preprosto nimajo drugih možnosti, kot da brez dokumentov vstopijo v državo gostiteljico.

Imuniteta pred izgonom pa velja le v času trajanja azilnega postopka oziroma v času, ko ima oseba priznan status begunca ali primerljiv status. V primeru zavrnitve azilne prošnje ali pa preklica statusa mora posameznik zapustiti državo oziroma je iz nje lahko prisilno odstranjen, tako kot vsak drug tujec, ki nima urejenega statusa. V določenih primerih mu država lahko dovoli bivanje iz humanitarnih ali drugih podobnih razlogov, vendar pa ta pravica ni samoumevna.

Na drugi strani konvencija ne postavlja jasnih pravil glede vračanja v t. i. tretje varne države. To področje ureja Direktiva o azilnih postopkih Evropske unije, ki državi članici dovoljuje »izročitev prosilca tretji državi, če so pristojni organi prepričani, da odločba o izročitvi ne bo povzročila neposrednega ali posrednega vračanja, s katerim bi bile kršene mednarodne obveznosti in obveznosti Unije te države članice«. Skladno z omenjeno direktivo lahko države članice prosilce za azil vrnejo v državo članico ali varno tretjo državo, prek katere je prispel na njihovo ozemlje. Pri tem se upravičeno postavlja vprašanje, ali bo begunec oziroma prosilec za azil v omenjeni državi deležen ustrezne zaščite. Evropsko sodišče za človekove pravice je leta 2011 ustavilo

Preglednica 2: Število vloženih prošenj za azil v državah članicah Evropske unije v obdobju 2011–2017

Vir: Eurostat, 2018.

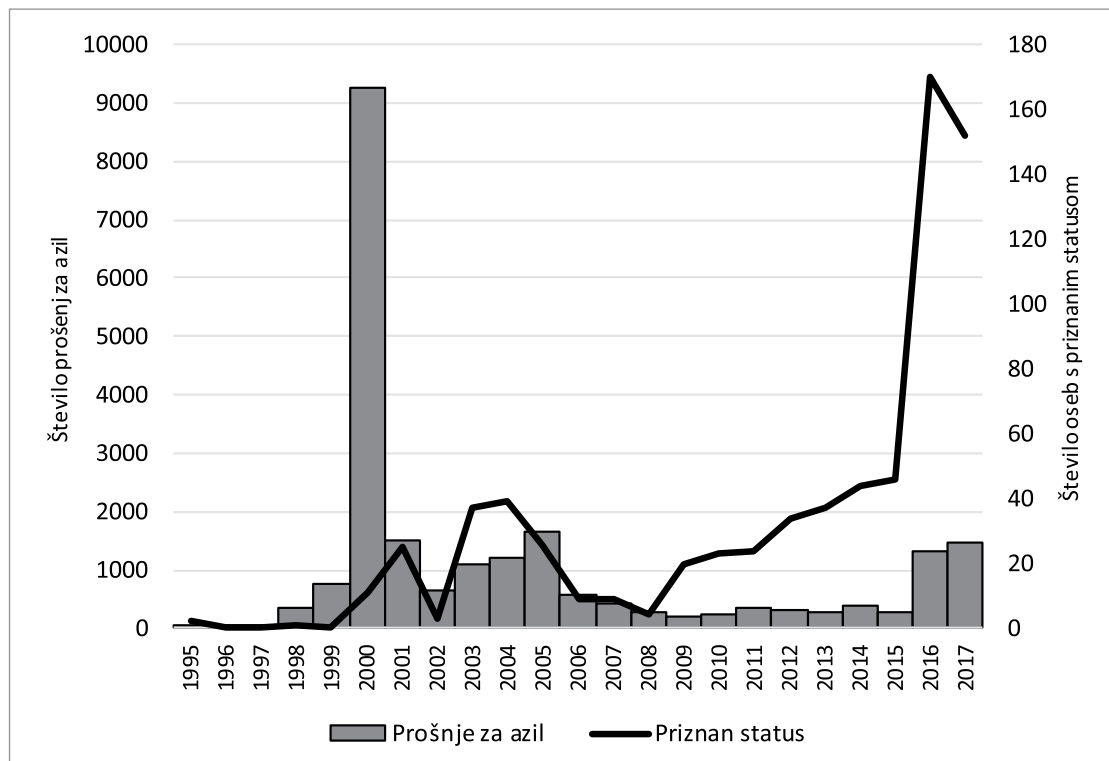
Država	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Nemčija	53.235	77.485	126.705	202.645	476.510	745.155	222.560
Italija	40.315	17.335	26.620	64.625	83.540	122.960	128.850
Francija	57.330	61.440	66.265	64.310	76.165	84.270	99.330
Grčija	9.310	9.575	8.225	9.430	13.205	51.110	58.650
Velika Britanija	26.915	28.800	30.585	32.785	40.160	39.735	33.780
Španija	3.420	2.565	4.485	5.615	14.780	15.755	31.120
Švedska	29.650	43.855	54.270	81.180	162.450	28.790	26.325
Avstrija	14.420	17.415	17.500	28.035	88.160	42.255	24.715
Belgija	31.910	28.075	21.030	22.710	44.660	18.280	18.340
Nizozemska	14.590	13.095	13.060	24.495	44.970	20.945	18.210
Poljska	6.885	10.750	15.240	8.020	12.190	12.305	5.045
Finska	2.915	3.095	3.210	3.620	32.345	5.605	4.990
Romunija	1.720	2.510	1.495	1.545	1.260	1.880	4.815
Ciper	1.770	1.635	1.255	1.745	2.265	2.940	4.600
Bolgarija	890	1.385	7.145	11.080	20.365	19.420	3.695
Madžarska	1.690	2.155	18.895	42.775	177.135	29.430	3.390
Danska	3.945	6.045	7.170	14.680	20.935	6.180	3.220
Irska	1.290	955	945	1.450	3.275	2.245	2.930
Luksemburg	2.150	2.050	1.070	1.150	2.505	2.160	2.430
Malta	1.890	2.080	2.245	1.350	1.845	1.930	1.840
Portugalska	275	295	500	440	895	1.460	1.750
Slovenija	355	295	270	385	275	1.310	1.475
Češka	750	740	695	1.145	1.515	1.475	1.445
Hrvaška	807	1.195	1.075	450	210	2.225	975
Litva	525	645	400	440	315	430	495
Latvija	340	205	195	375	330	350	355
Estonija	65	75	95	155	230	175	190
Slovaška	490	730	440	330	330	145	160
Evropska unija	309.040	335.290	431.090	626.960	1.322.825	1.260.910	705.705

vračanje v Grčijo, ker ta ni nudila ustrezne ravni zaščite. S tem problemom se soočajo tudi številne države v Jugovzhodni Evropi in Severni Afriki.

Sklep

Stalna prisotnost »begunske krize« v medijih med ljudmi ustvarja vtis, da o njej vedo vse in da je tej problematiki nesmiselno posvečati dodatno pozornost. Kratek obisk različnih spletnih forumov in spletnih komentarjev pokaže, da temu ni tako. Slabo razumevanje problematike, ki pogosto sloni na nepopolnih

ali celo popolnoma napačnih informacijah, je botrovalo nastanku številnih poenostavljenih in napačnih predstav in razlag. Zavedati se je treba, da je »begunska kriza« izjemno kompleksen in dinamičen pojav, katerega razumevanje zahteva poznavanje številnih med seboj tesno povezanih dejavnikov. Preučevanje begunstva ter prisilnih migracij na splošno zahteva celovit in kompleksen pristop. Geografija je ena redkih ved, ki ponuja ravno to, holistično, interdisciplinarno obravnavo problema. Njena vpetost v različne ravni izobraževalnega sistema ji hkrati omogoča, da svoja spoznanja posreduje širši javnosti

Migration, 37, 3. str. 521-543.

9. Koser, K. in Pinkerton, C. (2002). The social networks of asylum seekers and the dissemination of information about countries of asylum. Research Development and Statistics Directorate - Home Office.
10. Kotlyakov, V. M. in Komarova, A. I. (2007). Elsevier's dictionary of geography: in English, Russian, French, Spanish and German (1st ed.). Amsterdam: Elsevier.
11. Mlekuž, J. (2011). ABC migracij. Ljubljana: Založba ZRC.

Gibanje števila vloženih in odobrenih prošnje za azil v Sloveniji v obdobju 1995-2017

ter tako pripomore k boljšemu razumevanju problematike. Pri tem je izjemno pomembno, da sama ne zapade v poenostavljeno in pristransko razlago tega zelo kompleksnega pojava.

Viri in literatura

1. Bojadzije, M. in Mezzadra, S. (2015). »Refugee crisis« or crisis of European migration policies?. <http://www.focaalblog.com/2015/11/12/manuela-bojadzije-and-sandro-mezzadra-refugee-crisis-or-crisis-of-european-migration-policies/> (dostopno 12. 11. 2015).
2. Brekke, J. P. in Aarset, M. F. (2009). Why Norway? Understanding Asylum Destinations. Institute for Social Research Report, 12.
3. CIA (2018). The World Factbook. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (dostopno 20. 6. 2018)
4. Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G. J., Watts, M., Whatmore, S. (2009). The Dictionary of Human Geography (5th ed.). Wiley-Blackwell
5. International Organization for Migration (2006). Glosar migracij. Mednarodno migracijsko pravo. Ženeva.
6. Kladnik, D., Lovrenčak, F., Orožen Adamič, M. (ur.) (2005). Geografski terminološki slovar. Ljubljana: ZRC SAZU.
7. Klaauw, J. van der (2010). Refugee rights in times of mixed migration: Evolving status and protection issues. Refugee Survey Quarterly, 28, 4, str. 59-86.
8. Koser, K. in Black, R. (1999). Limits to harmonization: The »Temporary protection« of refugees in the European Union. International
9. Koser, K. in Pinkerton, C. (2002). The social networks of asylum seekers and the dissemination of information about countries of asylum. Research Development and Statistics Directorate - Home Office.
10. Kotlyakov, V. M. in Komarova, A. I. (2007). Elsevier's dictionary of geography: in English, Russian, French, Spanish and German (1st ed.). Amsterdam: Elsevier.
11. Mlekuž, J. (2011). ABC migracij. Ljubljana: Založba ZRC.
12. Passport Index (2018). Global Passport Index. <https://www.passportindex.org/byRank.php> (dostopno 20. 6. 2018).
13. Rajaram, P. K. (2015). Beyond crisis : Rethinking the population movements at Europe's border. <http://www.focaalblog.com/2015/10/19/premkumar-rajaram-beyond-crisis/> (dostopno 19. 10. 2015).
14. Robinson, V. in Segrott, J. (2002). Understanding the decision-making of asylum seekers. Home Office Research Study.
15. Rogelj, B. (2017a). Prisilne migracije: novo poglavje starega problema. Geografski Obzornik, 64, 1, str. 15-22.
16. Rogelj, B. (2017b). The Changing Spatiality of the »European Refugee/Migrant Crisis«. Migracijske i Etničke Teme, 33, 2. str. 191-219.
17. Sardelič, J. (2017). From Temporary Protection to Transit Migration: Responses to Refugee Crises along the Western Balkan Route (EUI Working Paper RSCAS No. 2017/35). Badia Fiesolana. http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/47168/RSCAS_2017_35.pdf?sequence=1&isAllowed=y (dostopno 22. 4. 2017).
18. UNHCR (2018). UNHCR Statistics: The World in Numbers. <http://popstats.unhcr.org/en/overview> (dostopno 20. 6. 2018).
19. Van Hear, N., Brubaker, R., Bessa, T. (2009). Managing mobility for human development: the growing salience of mixed migration. MPRA Paper No. 19202. <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/19202/> (dostopno 10. 2. 2017).
20. Videmšek, B. (2016). Na begu: Moderni eksodus (2005-2016): z begunci in migranti na poti proti obljubljenim deželam. Ljubljana: UMco.

Mednarodne selitve v Sloveniji in podatki o njih

International Migrations in Slovenia and the Data about Them

Dr. Stanko Pelc
Univerza na Primorskem,
Pedagoška Fakulteta
stanko.pelc@pef.upr.si
COBISS: 1.04

Povzetek

V prispevku je opisana možnost dostopanja do podatkov o mednarodnih selitvah v podatkovni bazi SI-STAT ter ob nekaterih primerih grafičnega prikaza teh podatkov z različnimi vrstami grafikonov tudi podana interpretacija čezmejnih selitvenih gibanj ter značilnosti mednarodnih selivcev v Sloveniji. Namen prispevka je tudi vzpodbuditi učitelje, da učence navajajo na rabo in obdelavo javno objavljenih statističnih podatkov.

Ključne besede: mednarodne selitve, statistični podatki, grafikoni

Abstract

The article describes the access to data on international migration in Slovenia accessible in the SI-STAT database of the Statistical Office of the Republic of Slovenia. Different graphs are used in order to demonstrate different kinds of possible data representations. The interpretation of the presented graphs include some basic facts about the dynamic of international migration and characteristics of migrants. The intention of the article is also to encourage geography teachers to motivate their students for work using the available statistical data with special focus on representation and interpretation.

Keywords: international migration, statistical data, graphs

Uvod

Selitve in selivci so zadnje čase zelo aktualna tema, čeprav je bolj modno uporabiti splošno uveljavljeno tujko migracije in migranti. V tem besedilu je, kjer je le mogoče, dosledno uporabljena povsem primerna in uporabna slovenska ustreznica.

Pogosto se pogled na selitve in selivce oblikuje na podlagi polresnic in podatkov, iztrganih iz konteksta. Zato je pomembno, da si znamo ustvariti lastno podobo o tej problematiki. Učenci naj bi zato spoznali, kje lahko najdemo verodostojne podatke ter kako lahko s pomočjo teh dobimo vpogled v selitvena gibanja na nekem območju ter sklepamo o posledicah, ki jih ta gibanja povzročajo.

V tem članku so predstavljeni selitvena statistika mednarodnih selitev, dostopanje do podatkov selitvene statistike za Slovenijo ter nekaj

značilnosti mednarodnih selitvenih gibanj v Sloveniji s posebnim poudarkom na zadnjem obdobju. Poleg tega lahko predstavljeno služi kot zgled za obdelavo in prikazovanje podatkov o selitvah, ki ju lahko v manjšem ali večjem obsegu opravijo tako učenci pri geografiji v osnovni šoli kot dijaki v srednji šoli. V tem primeru velja smiselno upoštevati, kar je o uporabi geografskih virov v prejšnji številki Geografije v šoli zapisal A. Polšak (2018: 27–29).

Selitvena statistika

Selitvena statistika spada v okvir demografske statistike, ki jo terminološko lahko opredelimo kot »zbiranje, obdelava in prikazovanje podatkov o prebivalstvu« (Urbanistični terminološki slovar). V našem primeru gre za podatke o selitvi prebivalcev. Statistični urad RS za opazovanje in evidentiranje selitev izbere »vse osebe, ki so v referenčnem obdobju (koledarsko

leto) spremenile naselje ali državo običajnega prebivališča na osnovi prijavljenega prebivališča« (Razpotnik, 2017: 2). Podatke pridobijo s pomočjo administrativne zbirke Ministrstva za notranje zadeve (MNZ), in sicer iz Centralnega registra prebivalstva (o. c., 1). Zajete so torej samo osebe, ki spremembo prebivališča prijavijo, vse druge osebe, ki so zamenjale svoje prebivališče, pa tega ne prijavijo, torej v statistiko selitev niso zajete. Zato popolne slike o selitvah ni mogoče dobiti, še posebej je ta popačena tam, kjer je dosti ilegalnih selitev.

Za demografsko statistiko ni zanimiva vsaka selitev, četudi je ta, z vidika posameznika, lahko ravno tako pomembna. Na primer selitev iz stare hiše v novo ali iz manjšega stanovanja v večje znotraj istega naselja statistično ni zanimiva, saj nič ne prispeva k spremembi števila prebivalcev v naselju. Geografsko so tudi take selitve lahko zanimive, saj kažejo na določene spremembe znotraj naselja, če drugega ne, vsaj v razporeditvi prebivalstva v naselju. V statističnih podatkovnih bazah pa take selitve niso zajete. Podobno kot pri opazovanju naravnih dejavnikov rasti števila prebivalstva imamo tudi pri selitvenih opraviti z neke vrste bilanco stanja, kot jo poznamo pri računovodstvu. V primeru selitev so priseljeni 'aktiva', odseljeni pa 'pasiva' oziroma priseljeni prispevajo k večanju števila prebivalcev, odseljeni pa k njegovemu zmanjševanju. Če je prvih v opazovanem časovnem obdobju več kot drugih, je selitveni saldo pozitiven (selitveni porast), v nasprotnem primeru pa negativen (negativni selitveni porast, ki je dejansko selitveni upad). Kako se bo spremenilo število prebivalcev, pa je seveda odvisno še od naravne rasti, torej od rodnosti in smrtnosti.

Poleg selitvenega prirasta (neto selitev, selitvenega salda) je pri obravnavanju selitev pomemben še podatek o bruto selitvah. Ta nam pove, kakšen je obseg selitev. Selitveni prirast je lahko absolutno gledano zanemarljivo majhen, a to ne pomeni nujno, da na območju ni večjih selitvenih tokov. Lahko so celo zelo veliki, a če so odselitve skoraj enako številne kot priselitve, bo selitveni prirast (oziroma upad, kadar je več odselitev) zelo majhen. Bruto selitve, ki so seštevek priseljenih in odseljenih, so zato pomemben kazalnik, ki nam omogoča ustrezen vpogled v selitveno dogajanje na opazovanem območju.

Selitve pa ne vplivajo samo na spreminjanje števila prebivalstva, ampak posredno tudi na spreminjanje njegove sestave, saj se po navadi seli predvsem mlajše prebivalstvo, glede na vzroke selitev pa se lahko selivci od prebivalstva na priselitvenem oziroma odselitvenem območju

bolj ali manj razlikujejo še po številnih drugih značilnostih.

Podatki o selitvah v podatkovni bazi SI-STAT

Podatke o selitvah lahko najdemo v podatkovnih bazah različnih ustanov, ki se tako ali drugače ukvarjajo z zbiranjem in objavljanjem različnih podatkov. To so na primer Odsek za prebivalstvo v okviru Oddelka za razvojne in socialne zadeve Združenih narodov (UN DESA), evropski statistični urad Eurostat (Eurostat) in Statistični urad RS. Slednji ima na svoji spletni strani omogočen dostop do podatkovne baze SI-STAT (SURS). Ta obsega podatke, ki so zanimivi tako za raziskovalce kot za širšo javnost. V okviru podatkov o prebivalstvu so ena od kategorij tudi »selitve« s podkategorijami:

- meddržavne selitve;
- notranje selitve;
- socioekonomske značilnosti meddržavnih selivcev – priseljeni in
- socioekonomske značilnosti meddržavnih selivcev – odseljeni.

V okviru podkategorije meddržavne selitve so zajeti podatki o priseljenih iz tujine, odseljenih v tujino ter selitvenem prirastu. Podani so v preglednicah, v katerih lahko za različno dolga časovna obdobja najdemo podatke, ločene glede na spol, petletne starostne skupine, državljanstvo ter državo priselitve oziroma odselitve. V posameznih preglednicah se podatki prepletajo, tako da na primer lahko ugotovljamo, ali so bile priseljene oziroma odseljene osebe moškega ali ženskega spola, hkrati pa še, ali so bili državljani Republike Slovenije ali pa državljani drugih držav ter kateri petletni starostni skupini pripadajo. V posebni preglednici so zajeti tudi podrobnejši podatki o državljanstvu priseljencev in odseljencev, in sicer za več kot 30 držav. Zanimivi pa so tudi podatki o tem, v katere države so se odseljenci selili in iz katerih so se priseljenci priselili, saj ni nujno, da se to ujema z njihovim državljanstvom. Predvsem nas v zvezi s tem zanima, iz katerih držav se je priselilo največ tujih državljanov in v katere se je izselilo največ slovenskih.

Podatki so objavljeni na ravni celotne države, le zadnji dve preglednici v podkategoriji mednarodnih selitev sta namenjeni pregledu na nižjih prostorskih enotah, in sicer predzadnja na ravni statističnih regij, zadnja pa na ravni občin. Na ravni statističnih regij so za priseljene in odseljene osebe na voljo le podatki o tem, ali so državljani RS ali ne, medtem ko preglednica na ravni občin ponuja precej več podatkov

Poleg selitvenega prirasta je pri obravnavanju selitev pomemben še podatek o bruto selitvah, saj nam omogoča ustrezen vpogled v selitveno dogajanje na opazovanem območju.

Zanimivi so o tem, v katere države so se odseljenci selili in iz katerih so se priseljenci priselili, saj ni nujno, da se to ujema z njihovim državljanstvom.

(priseljenci, odseljeni glede na državljanstvo in spol) pa tudi podatke o selitvah čez mejo občine, kar sicer ne spada v meddržavne selitve. Dodani so tudi selitveni prirasti na 1000 prebivalcev.

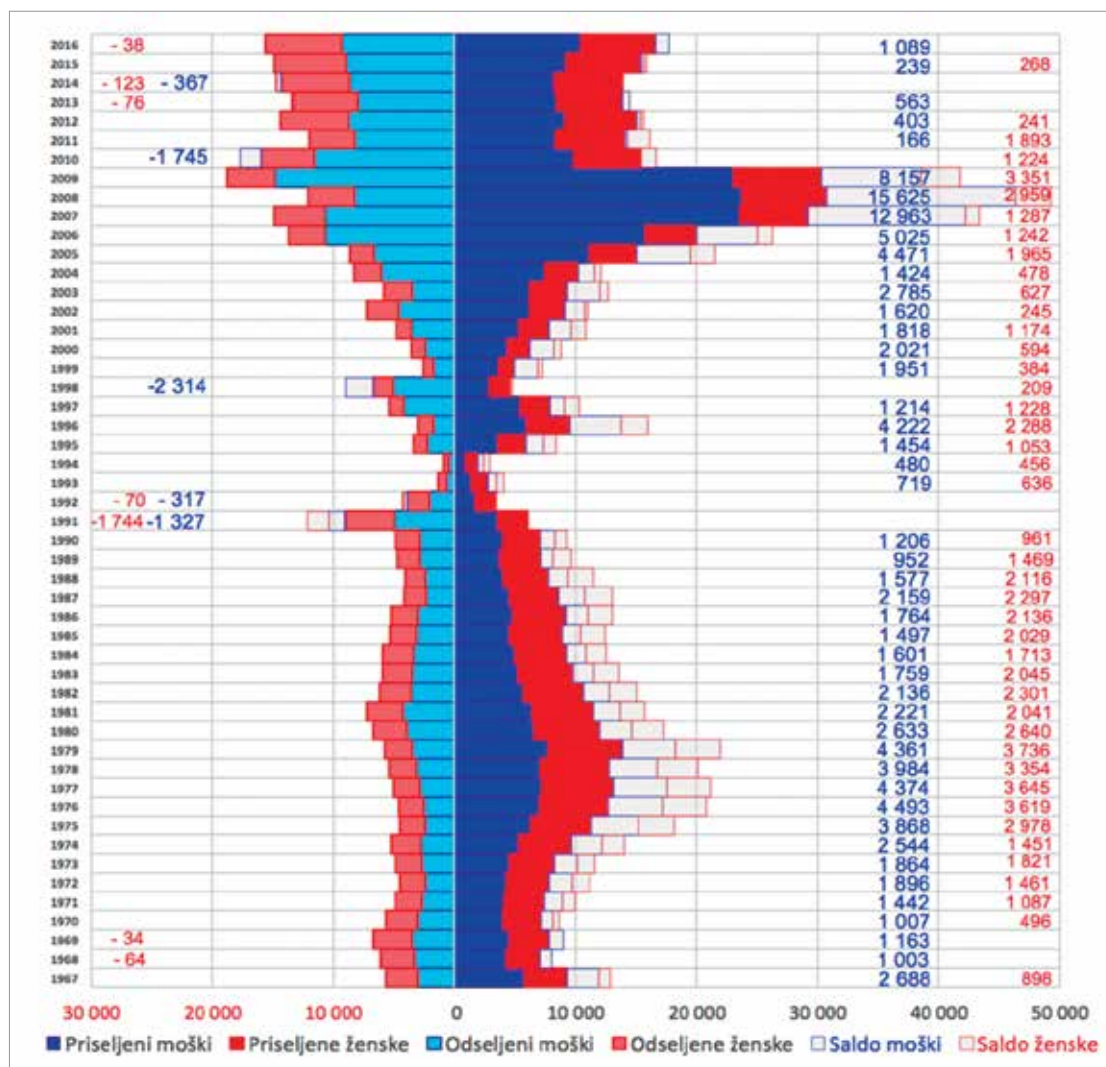
Podatkovna baza je zasnovana tako, da iz nabora podatkov, ki jih ponuja posamezna preglednica, izberemo tiste, ki nas zanimajo, in si tako lahko izoblikujemo lastno preglednico s podatki, ki jih nameravamo analizirati ali pa samo prikazati. Če namreč izberemo vse možne podatke, postane preglednica zelo obsežna in precej nepregledna. Tudi ob manjšem številu spremenljivk, ki jih zajamemo v preglednico, pa je po navadi veliko bolj pregledno, če si izrišemo grafikon, kot pa da poskušamo iz polj preglednice ugotavljati, kako se je na primer v teku časa spreminjala dinamika selitev.

Kaj pokažejo grafične ponazoritve podatkov o meddržavnih selitvah

Za primer si najprej pogledjmo preglednico o meddržavnih selitvah po spolu. V preglednico,

ki je bila uporabljena za izdelavo grafikona, smo vključili podatke o številu iz tujine priseljenih moških in žensk, v tujino odseljenih moških in žensk ter o selitvenem prirastu s tujino za moške in ženske. Nismo pa vključili podatkov o vrednostih za oba spola skupaj. V obdobju pred osamosvojitvijo so selitve iz drugih republik SFRJ in v te republike obravnavane kot meddržavne selitve, čeprav so se tedaj odvijale znotraj skupne države.

Iz grafikona se lepo vidi, kdaj so bila obdobja najboljšežnejših meddržavnih selitev. To je bilo v letih, kjer trakovi segajo najdalj od navpične osi, ki razmejuje odselitve od priselitev (rdeče številke na desni strani pod vodoravno osjo predstavljajo negativne vrednosti oziroma oznake za število odseljenih). Selitveni prirast je zaradi večje preglednosti prikazan z rdečimi številkami za ženske in z modrimi za moške (trakovi so sivi in obrobljeni z modro oziroma rdečo črto). Pozitivni selitveni prirasti za posamezno leto so prikazani na desni strani, negativni (torej upadi) pa na levi.

Slika 1: Meddržavne selitve in selitveni prirast s tujino (saldo) za Slovenijo glede na spol za obdobje 1967–2016

Vir: SURS.

Polarni grafikon lahko uporabimo, če želimo neposredno primerjati več podatkovnih serij za podatke, razvrščene v večje število razredov, pri čemer lahko nazorno vidimo smeri največjih odstopanj

Dolžine trakov grafikona spominjajo na vreteno, ki je najožje neposredno v letu po osamosvojitvi, tako da lahko ugotovimo, da imamo opraviti z dvema jasno razmejenima obdobjema čezmejnih selitev. V predosamosvojitvenem obdobju je opazna rast selitev in tudi rast skupnega selitvenega prirasta s tujino vse od začetka pa do konca sedemdesetih let 20. stoletja. Skupni prirast se je od okoli 1500 leta 1970 povzpел na okrog 8000 v letih 1976–1979. Od tu naprej se je počasi zmanjševal in leta 1990 je znašal le še nekaj več kot 2000, v osamosvojitvenem letu 1991 pa je celo dobil negativni predznak, saj je bilo odselitev prvič v opazovanem obdobju več kot priselitev, in sicer za približno 3000 oseb. Že v naslednjem letu je bil upad pod 400 oseb, potem pa so spet sledila leta s pozitivnim selitvenim prirastom. V letih 1993 in še posebej 1994 je bil obseg selitev zmanjšan na skrajni minimum. Vseh priseljenih in odseljenih skupaj je bilo tedaj manj kot 3000, kljub temu pa je bilo priseljenih skoraj za 1000 več kot odseljenih.

V poosamosvojitvenem obdobju lahko vidimo, da so bila devetdeseta leta kar turbulentna, tako po rasti priselitev kot odselitev. Nagli rasti obsega selitev je sledil ponoven padec in tako je bil leta 1998 spet zabeležen velik presežek števila odseljenih moških in s tem tudi skupni negativni prirast. Nato je spet sledila nagla rast tako priseljevanja kot odseljevanja, vse do izjemnega viška v letih okrog leta 2007. Priseljevanje moških je bilo tolikšno, da je prirast s tujino pri moških tega leta znašal skoraj 16.000, še dodatnih 3000 pa pri ženskah. Takega neravnovesja med spoloma v času pred osamosvojitvijo niti približno ni bilo. Seveda tako naraščanje priseljevanja ni moglo trajati v nedogled in stvari so se naglo obrnile zaradi učinkov mednarodne gospodarske krize, ki sta jih močno občutila tudi slovensko gospodarstvo in celotna družba. Pri mednarodnih selitvah so se posledice pokazale z večjim odlivom moškega prebivalstva. Leta 2010 je bilo tako odseljenih moških kar za 1700 več kot priseljenih. Presežek pri številu priseljenih žensk pa je zmanjšal skupni negativni prirast na okrog 500. Podoben skupni negativni prirast se je potem ponovil še leta 2014, a po nekoliko drugačnem scenariju, saj sta bila v tem letu negativna prirasta tako pri selivkah kot pri selivcih. Po letu 2010 je opaziti rahlo in bolj kot ne stalno rast na strani odselitev, medtem ko je pri številu priseljenih nekaj več nihanj. Tako ni čudno, da je v treh od štirih let v obdobju 2013–2016 pri ženskah število odseljenih preseglo število priseljenih, čeprav so bile številke v glavnem sorazmerno majhne.

V zadnjih letih poosamosvojitvenega obdobja se je skupni obseg selitev (bruto selitve) ustalil

na sorazmerno visoki ravni. Po 2010 ni bilo v nobenem letu manj kot 26.000 odseljenih in priseljenih in se je njihovo skupno število večinoma gibalo okrog 30.000. Po podatkih iz četrletnih statističnih informacij pa so bruto selitve v letu 2017 že presegle 37.000, a z dokaj skromnim selitvenim prirastom s tujino v višini 1328 oseb.

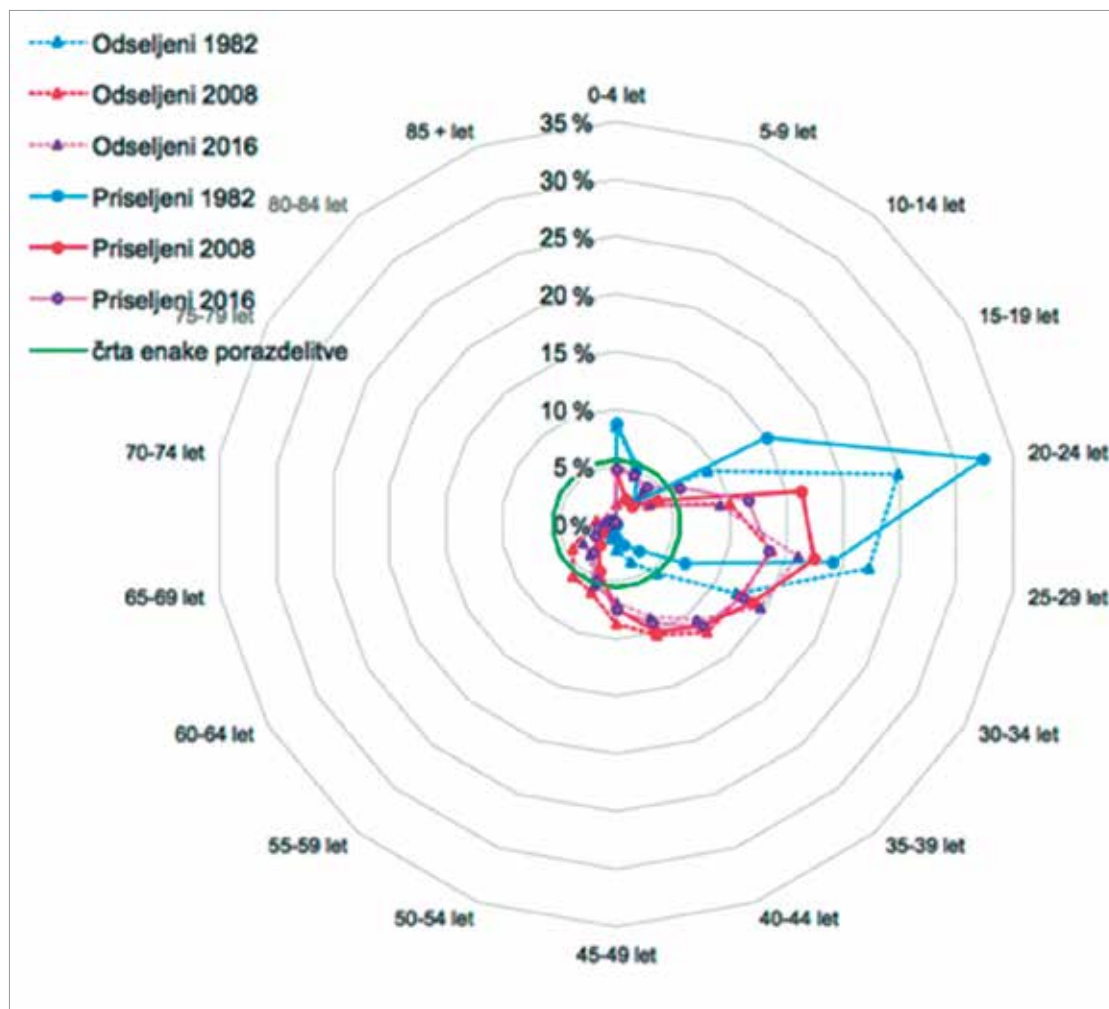
Za naslednji predstavljeni primer so bili uporabljeni podatki o starostni sestavi selivcev po petletnih starostnih skupinah. Časovna vrsta se pri teh podatkih začne z letom 1982.

Tudi s pomočjo teh podatkov je mogoče izdelati različne grafikone: od starostnih piramid priseljencev in odseljencev do podobnih grafikonov, kot smo ga izdelali za priseljene in odseljene po spolu, le da bi v tem primeru uporabili večje starostne razrede, ki jih lahko sestavimo z združevanjem petletnih.

Na sliki pa je prikazan primer polarnega grafikona, ki ga lahko uporabimo, če želimo neposredno primerjati več podatkovnih serij za podatke, razvrščene v večje število razredov, pri čemer lahko nazorno vidimo smeri največjih odstopanj. V našem primeru so to petletne starostne skupine z največjimi deleži selivcev. Na grafikonu so namreč prikazani deleži priseljenih in odseljenih določene starostne skupine od vseh priseljenih oziroma odseljenih, in sicer za leta 1982, 2008 in 2016.

Leta so izbrana tako, da je vidna razlika med predosamosvojitvenim obdobjem (1982), obdobjem največjega obsega selitev (2008) in zadnjim letom, za katerega so podatki objavljeni (2016).

Če bi bili deleži vseh starostnih skupin enako zastopani, potem bi črta, ki prikazuje deleže, potekala po črti enake razporeditve (zelena), kar seveda že zaradi razlik v številčnosti različnih starostnih skupin v celotnem prebivalstvu ni mogoče. Da so med selivci še posebej zastopani prebivalci iz starostnih skupin od 20 do 39 let, je razvidno iz močnega odklona vseh črt na grafikonu v desno, torej proti oznakam teh starostnih skupin. Najbolj v tem pogledu izstopa polna svetlo modra črta, ki prikazuje priseljene v letu 1982, saj jih je bila skoraj tretjina iz starostne skupine od 20 do 24 let, izstopajoča pa sta bila še deleža od 25 do 29 ter od 15 do 19 let starih priseljencev. Pri odseljenih je slika podobna, le da vrednosti niso tako ekstremne in so deleži višjih starostnih skupin za spoznanje višji. Splošno znano je, da so posamezna večja podjetja iz Slovenije za časa SFRJ sistematično novačila mlade fante z gospodarsko manj

Slika 2: Deleži priseljenih in odseljenih po petletnih starostnih skupinah za leta 1982, 2008 in 2016
Vir: SURS.

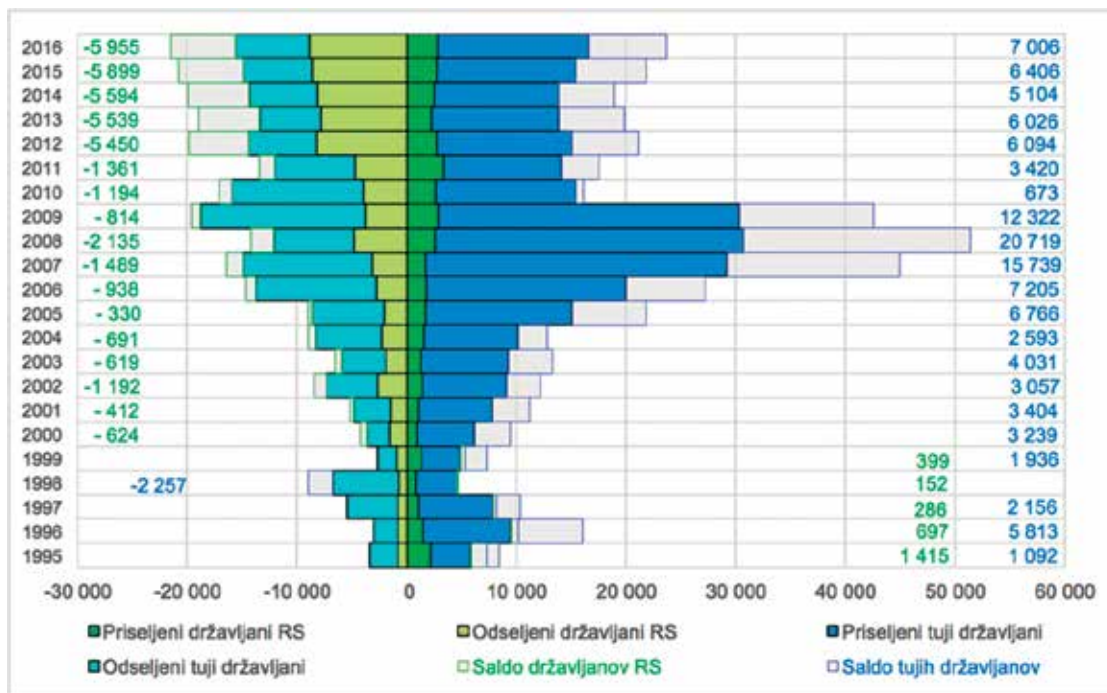
razvitih območij drugih republik za delo tako v industriji kot v rudarstvu, gradbeništvu ipd. Zato taka starostna sestava selivcev ne preseneča. Zanimivo pa je, da je bil v tem obdobju sorazmerno velik (okoli 8 %) tudi delež najnižje starostne skupine 0 do 4, in sicer tako pri priseljenih kot pri odseljenih, kar kaže, da se je v tem obdobju selilo tudi kar nekaj mladih družin.

Po osamosvojitvi se je slika občutno spremenila, saj lahko vidimo, da deleži starostnih skupin od 15 do 29 let niso več tako izstopajoči, še posebno pri odseljenih so deleži teh starostnih skupin bistveno bolj podobni tistim od naslednjih starostnih skupin, in sicer vse tja do starostne skupine 40–44 let. Pri priseljenih sta bila leta 2008 še vedno nekoliko bolj zastopani starostni skupini od 20 do 24 ter od 25 do 29 let a niti približno ne tako izrazito kot leta 1982. Nekoliko večji kot pri drugih dveh prikazanih letih so bili leta 2008 tudi deleži odseljenih v višjih starostnih skupinah (npr. 60–64 ter 65–let). Še najmanj izrazito izstopajoči so bili deleži pri priseljenih leta 2016. Seveda je tudi tu krivulja, čeprav še najbolj podobna krogu, razpotegnjena

v smeri starostne skupine od 25 do 29 let z največjim, okrog 13-odstotnim, deležem, nato pa se deleži od skupine do skupine postopoma manjšajo. Pri odseljenih pa je bil tega leta delež istega razreda nekoliko bolj izrazit in sicer približno 16 %.

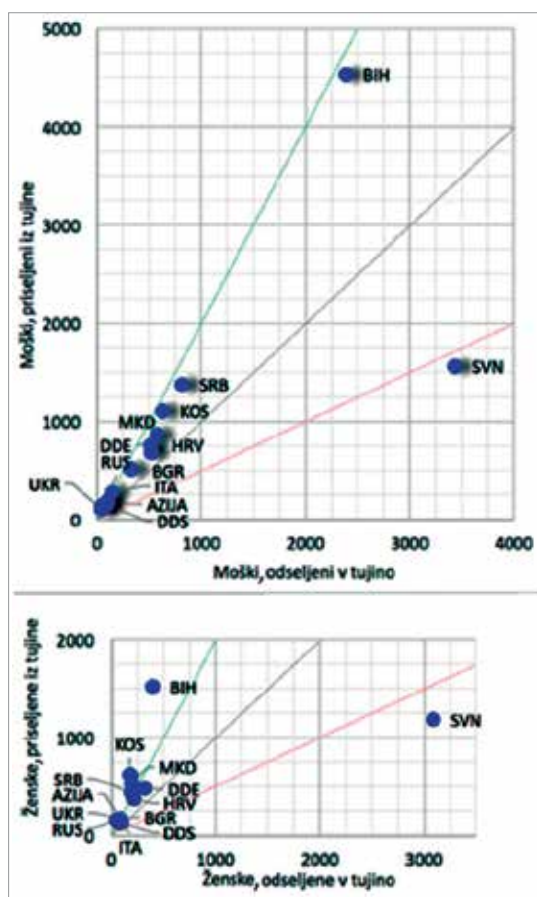
Če želimo dobiti nekoliko globlji vpogled v to, kakšna je sestava selivcev, lahko uporabimo še podatke o državljanstvu. S pomočjo teh je bil narejen enak grafikon, kot je prikazan na prvi sliki, le da je spol zamenjan z državljanstvom selivcev (državljeni Republike Slovenije in državljeni drugih držav), s števkami na levi in desni pa so spet prikazani skupni pozitivni in negativni prirasti – z zelenimi za slovenske državljanke in z modrimi za državljanke drugih držav. Podatki so objavljeni le za obdobje 1995–2016.

Na Sliki 3 je torej prikazan le zgornji del »vretena« s prve slike, razlika je le v notranji razmejivni trakov, saj so tu razdeljeni glede na državljanstvo. Prva stvar, ki nam pade v oči, je, da je bil pri državljanih RS selitveni prirast pozitiven samo v devetdesetih letih, kasneje pa ves čas negativen, torej se je vse od leta 2000

Slika 3: Meddržavne selitve in selitveni prirast za Slovenijo glede na državljanstvo za obdobje 1995–2016

Vir: SURS.

Slika 4: Povprečno število priseljenih iz tujine in odseljenih v tujino v obdobju 2008–2016 glede na državo državljanstva¹ za ženske (spodnji grafikon) in moške (zgornji grafikon)

Vir: SURS.

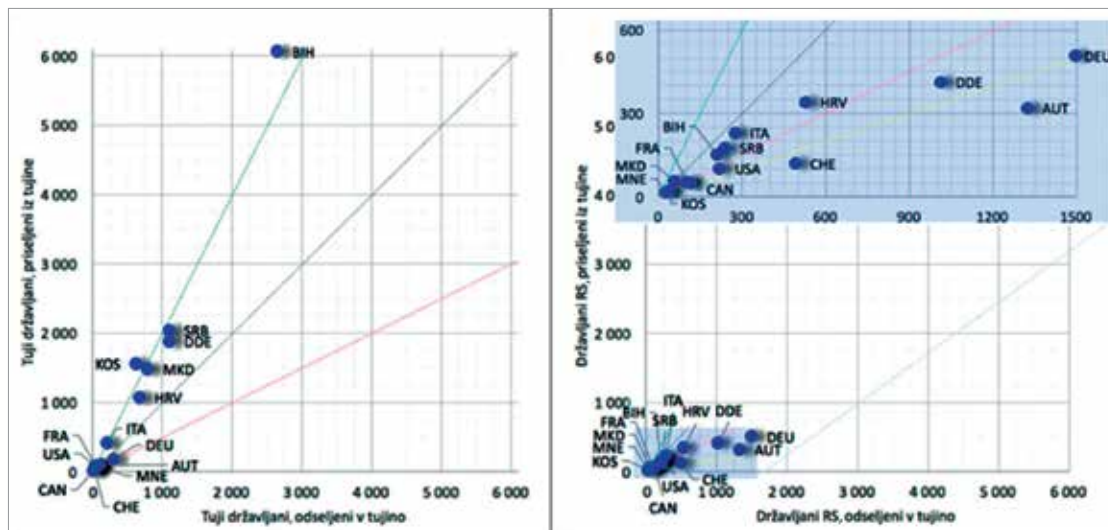
ta presežek ustalil na visoki ravni med 5000 do 6000. Nikoli prej ni bil niti pol tako visok. Naraščanje odseljevanja državljanov RS, ki je potekalo v celotnem obdobju 1995–2016, je po nekaj letih kriznih gospodarskih razmer leta 2012 poskočilo na dokaj visoko raven, in je vse odtlej ostalo približno enako (okoli 8000 do 9000 letno odseljenih državljanov RS).

Kar se tiče državljanov drugih držav, je slika precej drugačna. Do negativnega prirasta je prišlo v vsem obdobju 1995–2016 samo enkrat, in sicer v devetdesetih letih, ko je bilo selitev še sorazmerno malo. Največji presežek števila priseljenih tujih državljanov nad številom odseljenih je bil dosežen ravno v letu 2008, ko se je začela svetovna gospodarska kriza. Odseljevanje je doseglo višek v naslednjem letu, a se je, zaradi še vedno velikega obsega priseljevanja, prirast zmanjšal z okrog 20.000 na še vedno visokih 12.000. Šele leta 2010 je ob precej zmanjšanjem priseljevanju padel na samo nekaj več kot 600. Sicer pa je tudi pri mednarodnih selitvah tujih državljanov v zadnjih petih letih obdobja mogoče zaznati ustalitev tako priselitev kot odselitev na dokaj visoki ravni s pozitivnim prirastom okrog 6000 do 7000 tujih državljanov letno.

vsako leto več državljanov RS odselilo, kot pa se jih je priselilo in v zadnjih petih letih se je

Za grafikona s Slike 4 so uporabljeni podatki o državi državljanstva selivcev. Ti so na voljo več ali manj šele od leta 2008 naprej, pred tem namreč tuji državljani niso bili šteti med prebivalce Slovenije, zato so podatki za leta pred tem, če so objavljeni, ocena Statističnega urada RS in niso bili uporabljeni.

¹ Oznake državljanstev so zapisane s tričrkovnimi mednarodnimi oznakami držav in s KOS za Kosovo, DDE za državljanstva drugih držav Evrope, Azija za državljanstva azijskih držav in DDS za državljanstva drugih držav sveta.

Slika 5: Povprečno število priseljenih iz tujine in odseljenih v tujino v obdobju 2008–2016 glede na državo, od koder so se priselili oziroma kamor so se odselili, za državljane RS² in tuje državljane.

Vir: SURS.

Iz teh podatkov za obdobje od 2008 do 2016 je bilo izračunano povprečno letno število priseljenih in odseljenih oseb, ki je prikazano na grafikonih za ženske in moške. Položaj vsake oznake na grafikonu označuje število odseljenih z državljanstvom določene države na vodoravni in število priseljenih na navpični osi. Oznake nad diagonalno sivo črto prikazujejo selivce z državljanstvi držav, pri katerih je število priseljenih višje od števila odseljenih. Nad zeleno črtkano črto je območje več kot dvakratnega presežka števila priseljenih nad številom odseljenih, pod rdečo črtkano črto pa območje dvakratnega presežka števila odseljenih nad številom priseljenih.

Pri moških vidimo izstopajoči oznaki za selivce z državljanstvom Bosne in Hercegovine ter Slovenije. Pri prvih je priseljenih skoraj dvakrat več kot odseljenih, pri slovenskih državljanih pa je ravno obratno. Več kot dvakrat več se jih je v obravnavanem obdobju povprečno letno odselilo v tujino, kot pa se jih je od tam priselilo. Nadalje lahko vidimo, da so števila priseljenih in odseljenih pri preostalih državljanstvih bistveno manjša, v ospredju pa so države z območja nekdanje Jugoslavije in pri vseh je število priseljenih precej večje od števila odseljenih.

Pri ženskah je slika podobna, le da so številke v glavnem precej manjše, razlika med priselitvami in odselitvami pa za državljanke Bosne in Hercegovine ter Slovenije še bolj izrazita. Predvsem to velja za prve, saj je število

priseljenih državljanek Bosne in Hercegovine krepko več kot dvakrat večje od števila odseljenih. Seveda pa je bilo povprečno letno število priseljenih trikrat manjše kot pri moških s tem državljanstvom. Pri slovenskih državljankah sta v primerjavi z moškimi števili odseljenih in priseljenih nekoliko manjši, a razlika ni velika. Kar se tiče selivk z državljanstvi preostalih držav, je bilo število tistih z državljanstvi drugih držav Evrope (DDE) skupaj približno tolikšno kot tistih z državljanstvi posameznih držav z območja nekdanje Jugoslavije (npr. Srbije, Makedonije).

Naslednji grafikon prikazuje število priseljenih in odseljenih slovenskih državljanov po državah priselitve oziroma odselitve. Na grafikon za slovenske državljane je bilo treba dodati še rumeno črtkano črto, ki prikazuje trikratno presežanje števila odseljenih nad številom priseljenih, kajti pri Nemčiji, kamor se je povprečno letno med 2008 in 2016 odselilo skoraj po 1500 slovenskih državljanov, je bilo to trikrat več od števila od tam priseljenih (povprečno okrog 500). Pri Avstriji je bilo razmerje še bolj neugodno, a je bilo odseljenih tja nekaj manj, sledijo pa že druge evropske države skupaj in šele potem Hrvaška, ki ima podobno število tja odseljenih državljanov RS kot Švica, le da se je iz Hrvaške v povprečju priseljevalo precej več slovenskih državljanov kot iz Švice, katere oznaka je tudi pod rumeno črtkano črto, ki označuje več kot trikrat večje odseljevanje od priseljevanja.

Z uporabo podatkov o državi prejšnjega oziroma prihodnjega prebivališča sta, na podoben način kot v zgornjem primeru, narejena grafikon, ki prikazujeta, v katere države se odseljujejo in iz katerih priseljujejo slovenski državljani (desni grafikon) in državljani drugih držav (levi grafikon).

2 Na zgornjem modrem polju desnega grafikon je povečava tega, kar je prikazano na spodnjem modrem polju, na katerem so zaradi primerjave z levim grafikonom oznake nagnetene v bližini koordinatnega izhodišča, ker je število selivcev z državljanstvom RS toliko manjše od selivcev z državljanstvi drugih držav. Oznake držav so tudi na tem grafikonu tričrkovne mednarodne kode (glej prejšnjo opombo).

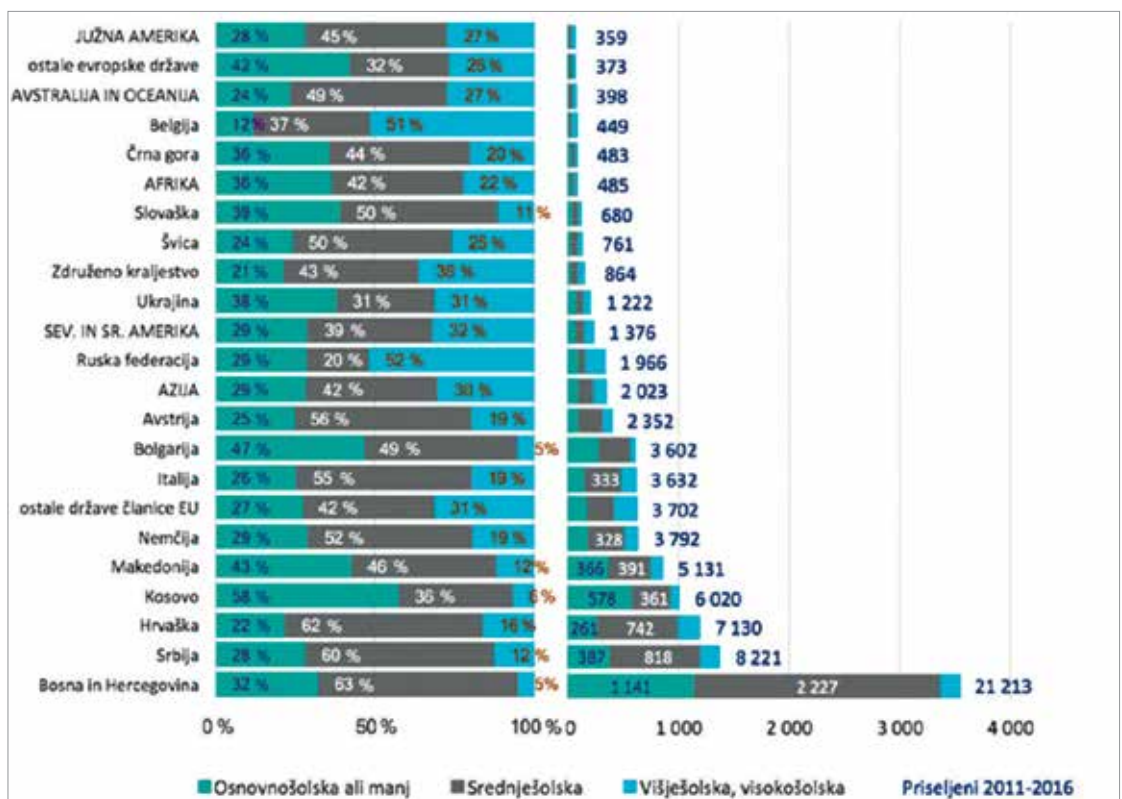
Na grafikonu za selivce z državljanstvom drugih držav so številke precej večje, predvsem pa so oznake skoraj v vseh primerih nad sivo poševnico, kar pomeni več priseljevanja kot odseljevanja. Zelo podobno kot pri državljanstvih je tudi pri državah izstopajoča oznaka za Bosno in Hercegovino in tudi v tem primeru je tistih, ki so se iz te države priselili, več kot dvakrat več kot tujih državljanov, ki so se iz Slovenije v to državo odselili. S trikrat manjšim številom priseljenih potem sledi Srbija, pa tudi sicer so pri preostalih državah v ospredju države z območja nekdanje Jugoslavije. Razen pri Nemčiji, Avstriji in Švici je bilo priseljenih tujih državljanov v vseh primerih več kot odseljenih, čeprav je Švica v tem primeru komaj vredna omembe z vsega nekaj več kot 30 letno tja odseljenimi tujimi državljani.

Za obdobje od leta 2011 do 2016 so na portalu SI-STAT na voljo tudi podatki o socioekonomskih značilnostih priseljenih in odseljenih oseb. Statistični urad RS sem uvršča podatke o aktivnosti, dejavnosti zaposlitve, izobrazbi pa tudi namenu selitve. Zaradi omejenega obsega prispevka je tu podan samo primer analize izobrazbe priseljenih na podlagi dveh združenih grafikonov, od katerih levi prikazuje povprečne deleže priseljenih za tri stopnje izobrazbe za obdobje 2011–2016 po državah, od koder so se osebe priselile, drugi pa povprečno število priseljenih s posamezno stopnjo izobrazbe ter z modro številko skupno število priseljenih v istem

obdobju (v nekaj primerih največjih vrednosti so na trakovih prikazana tudi povprečna števila priseljenih s posamezno stopnjo izobrazbe).

Že malo bolj podroben pregled grafikonov razbije stereotipno predstavo o neukih priseljencih oziroma da so zanesljivo taki vsaj tisti, ki se priseljujejo z juga in vzhoda. Iz Rusije se je v šestih letih obravnavanega obdobja priselilo skoraj 2000 oseb in več kot polovica je imela višjo ali visoko izobrazbo, kar je podoben delež kot pri priseljenih iz Belgije, le da je bilo teh štirikrat manj. Na drugi strani pa drži, da so pri priseljenih s Kosova prevladovali osebe z osnovnošolsko izobrazbo ali manj, ne dosti manj od polovice je bilo takih tudi pri priseljenih iz Makedonije in Bolgarije. Pri državah, od koder se je v šestletnem obravnavanem obdobju priselilo največ oseb (BiH, Srbija, Hrvaška), pa je bil več kot tripetinski delež oseb s srednjo izobrazbo, kamor spadajo tudi vse vrste poklicne izobrazbe.

Sorazmerno visoki deleži višje in visoko izobraženih priseljencev so značilni tako rekoč za vse države, ki so po številu vseh priseljenih razvrščene od petega mesta naprej. Z izjemo Bolgarije in Slovaške se ti deleži gibljejo od 19 do 52 %. Pri podrobnejši analizi bi morali na enak način prikazati še deleže za odseljene osebe, pri priseljenih in odseljenih pa bi bilo zanimivo izobrazbeno sestavo primerjati z izobrazbeno sestavo prebivalstva Slovenije.

Slika 6: Povprečni deleži in povprečno število priseljenih v Slovenijo glede na stopnjo izobrazbe v obdobju 2011–2016 ter skupno število priseljenih v obdobju po državah, od koder so se priseljeni priselili.

Vir: SURS.

Sklep s posebnim poudarkom na selitvah kot temi pri pouku geografije

V osnovni šoli so pri geografiji selitve verjetno najbolj spregledan dejavnik spreminjanja in preoblikovanja geografskega prostora, saj so v učnem načrtu omenjene samo v eni alineji, in sicer pri gospodarstvu Slovenije v 9. razredu, kjer je naveden cilj: »razloži vzroke in posledice selitev prebivalstva v Sloveniji in EU« (Kolnik idr., 2011: 18). Ampak tudi v tem okviru je poznavanje obsega tega pojava ključno za ugotavljanje posledic, ki jih imajo selitve za družbo in prostor, v katerem živimo. Sicer pa se selitve pred tem pojavijo v obliki podobnega cilja v 5. razredu: »razložijo selitve prebivalcev, vzroke in posledice selitev«, selitve in izseljenci pa se pojavijo tudi pri temeljnih pojmih predmeta družba (Budnar idr., 2011: 8, 18). Vendar pa učni načrt za geografijo v osnovni šoli na široko odpira prostor za delo s podatki, o katerih je govor v tem prispevku, in sicer za uresničevanje ciljev s področja splošnih zmožnosti (razvijanje matematične pismenosti – analiziranje in prikazovanje geografskih informacij, grafikoni ...; uporaba sodobnih tehnologij pri geografiji – najde, zbere in obdela ustrezne elektronske podatke ...) (Kolnik in drugi, 2011: 20). V učnem načrtu geografija za gimnazije je selitvam posvečene za spoznanje več pozornosti, izpostaviti pa velja cilj, kateremu bi lahko uporaba tu opisanih podatkov morda najbolj ustrezala: »na podlagi statističnih podatkov sestavijo preglednico o vzrokih in posledicah selitev« (Dragoš idr., 2008: 42). Tudi tu pa tako kot v 9. razredu osnovne šole velja upoštevati razvijanje drugih zmožnosti, povezanih z odkrivanjem geografskih spoznanj.

Veščina iskanja verodostojnih podatkov, njihovo analiziranje in sklepanje o vzrokih za določene pojave, ki jih podatki nakazujejo, je vsekakor vredno veliko več kot pa to, da si učenci zapomnijo številna dejstva ali pa celo številke, ki se tako rekoč iz dneva v dan spreminjajo. Namen pričujočega prispevka je zato učitelje spodbuditi, da učence postavijo pred izziv, kako iz dostopnih podatkov oblikovati različne vrste grafikonov in potem ugotoviti, kateri nazorneje prikazujejo to, kar kažejo podatki. S tem se urijo tudi v

branju in interpretaciji grafičnih predstavitev. Tako se lahko naučijo prvega koraka pri analizi podatkov, za naslednjega, ki obsega tudi nekoliko zahtevnejše statistične analize, pa bi bil potreben poseben prispevek.

Viri in literatura

1. Budnar, M., Kerin, M., Umek, M., Raztresen, M., Mirt, G. (2011). Učni načrt. Program osnovna šola. Družba. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republik Slovenije za šolstvo. Splet: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_druzba_OS.pdf (dostopno: 22. 6. 2018).
2. Dragoš, A., Polšak, A., Resnik Planinc, T., Škof, U. (2008). Učni načrt. Gimnazija. Geografija. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Splet: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2018/programi/media/pdf/un_gimnazija/2013/SSL_UN_GEOGRAFIJA_gimn.pdf (dostopno: 22. 6. 2018).
3. Eurostat. Splet: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/migration-and-citizenship-data>. (dostopno: 12. 6. 2018).
4. Kolnik, K., Otič, M., Cunder, K., Oršič, T., Lilek, D. (2011). Učni načrt. Program osnovna šola. Geografija. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Splet: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_geografija.pdf (dostopno: 22. 6. 2018).
5. Polšak, A. (2018). Nekaj pogledov na uporabo geografskih virov. Geografija v šoli, l. 26, št. 1. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
6. Razpotnik, B. (2017). Metodološko pojasnilo – selitve. Statistični urad Republike Slovenije. Splet: <http://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/9518> (dostopno: 5. 6. 2018).
7. SURS – Statistični urad RS, podatkovna baza SI-STAT. Splet: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp> (dostopno: 5. 6. 2018).
8. UN DESA (United Nations, Departement of Social and Economic Affairs, Population Division). Splet: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.shtml> (dostopno: 12. 6. 2018).
9. Urbanistični terminološki slovar. Inštitut za slovenski jezik. Splet: <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/urbanisticni/iskalnik?iztocnica=demografska%20stat%3C%ADstika#v> (dostopno: 12. 6. 2018).

Namen prispevka je učitelje spodbuditi, da učence postavijo pred izziv, kako iz dostopnih podatkov oblikovati različne vrste grafikonov in potem ugotoviti, kateri nazorneje prikazujejo to, kar kažejo podatki.

Dr. Mojca Ilc Klun

Univerza v Ljubljani,
Filozofska fakulteta,
Oddelek za geografijo
mojca.ilc@ff.uni-lj.si
COBISS: 1.04

Vključenost tematik slovenskega izseljenstva v pouk geografije

Introducing the Topics on Slovenian Emigration in Geography Class

Povzetek

Tematike, povezane z migracijami in izseljenstvom, bi morale postati pomembna učna tema na vseh nivojih vzgojno-izobraževalnega procesa, in to ne le zaradi sodobnih migracijskih tokov, pač pa tudi zaradi vpetosti Slovencev in Slovenije v različne migracijske procese v različnih časovnih obdobjih. Prispevek obravnava pregled vključenosti tematik slovenskega izseljenstva v pouk geografije. Pri tem izpostavi vključenost omenjenih tematik tako v učne načrte za pouk geografije kot učbenike, obenem pa prikaže tudi nekaj bistvenih ugotovitev iz raziskave med učenci glede poznavanja in zanimanja za tematiko slovenskega izseljenstva.

Ključne besede: slovensko izseljenstvo, geografija, pouk geografije, učni načrti, učbeniki, učenci

Abstract

Topics on migrations and emigration should become part of the important learning material at all levels of the education process not only because of the current migration flows but also because of the inclusion of Slovenians and Slovenia in various migration processes during different time periods. The article provides an overview of the inclusion of the topics on Slovenian emigration in geography class, emphasizing the inclusion of these topics in geography curricula and textbooks and introducing some of the key findings from the research performed among students on the awareness of and interest in the topic of Slovenian emigration.

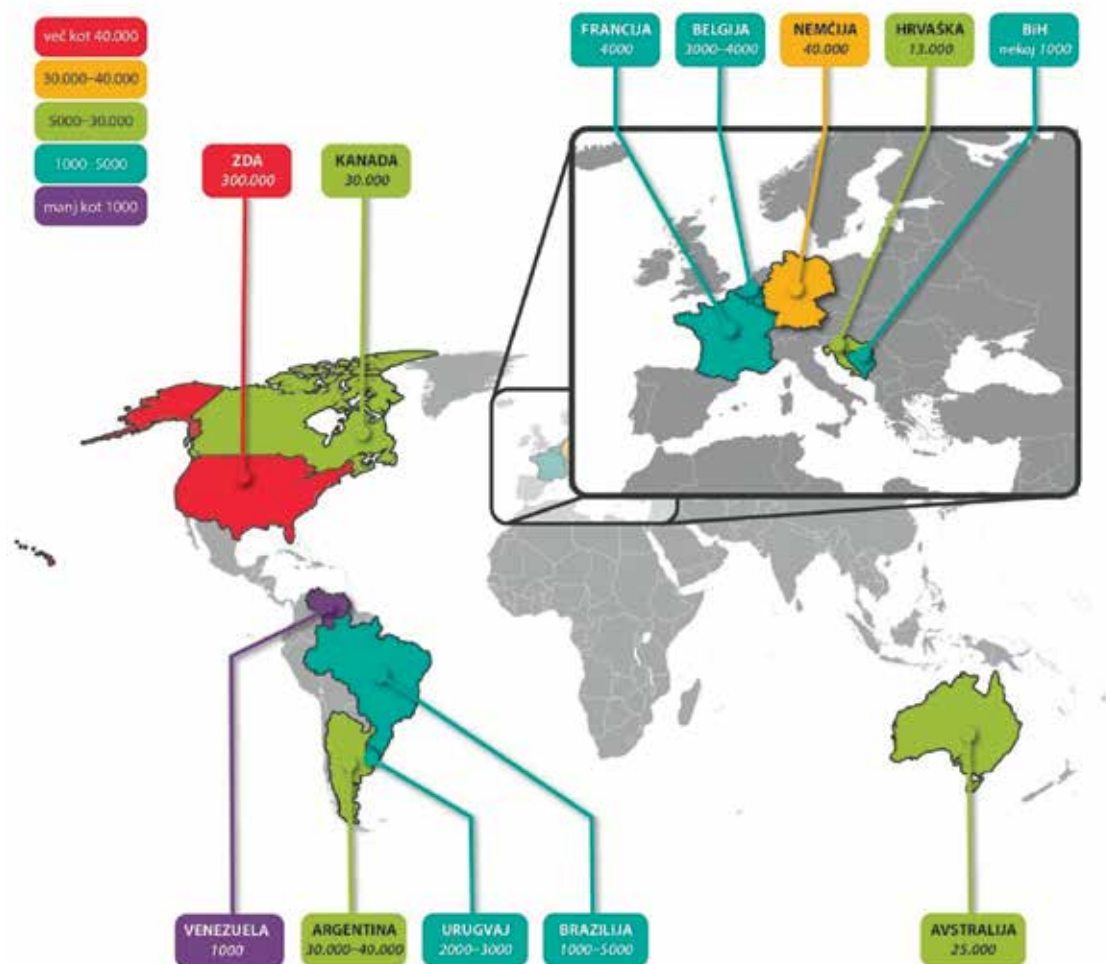
Keywords: Slovenian emigration, geography, geography class, curricula, textbooks, students

Uvod

Slovenci so se z območja današnjega ozemlja Slovenije množičneje selili predvsem v treh obdobjih – konec 19. in v začetku 20. stoletja; med drugo svetovno vojno in po njej ter v 60-ih in 70-ih letih 20. stoletja (Drnovšek, 1991). Dejstvo je, da so omenjena obdobja slovenskega izseljevanja precej časovno odmaknjena od današnje mladine, zato ta svoje predstave o slovenskem izseljenstvu razvija predvsem na podlagi njej predstavljenih virov, prikazov in informacij. Ravno zato je pomembno, kako učitelj predstavi vsebine slovenskega izseljenstva pri pouku, torej kaj o slovenskem izseljenstvu izpostavi in katere učne metode in učila pri tem uporabi. Učenec bo namreč razvil svoje predstave

o slovenskem izseljenstvu predvsem na podlagi njemu predstavljenih virov oziroma učil, nekateri bodo svoje predstave razvili na podlagi izkušenj iz domačega okolja, redkeje pa na podlagi lastnega dela na terenu (obisk slovenskih izseljenjskih skupnosti v različnih državah). In ravno zato je pomembno, kako so v šolah predstavljene vsebine slovenskega izseljenstva, saj izbor primernih vsebin in metod močno vpliva na razvoj predstav učencev o slovenskem izseljenstvu. Vsekakor pa je vključenost vsebin slovenskega izseljenstva v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem odvisna od vključenosti teh vsebin v kurikularne dokumente – učne načrte. Le formalna vključenost teh vsebin v učne načrte omogoča formalno vključenost tematik slovenskega izseljenstva v pouk.

Pomembno je, kako so v šolah predstavljene vsebine slovenskega izseljenstva, saj izbor primernih vsebin in metod močno vpliva na razvoj predstav učencev o slovenskem izseljenstvu.

Slika 1: Številčnost slovenske diaspore po svetu

Vir: Ilc Klun, 2017.

V slovenskih učnih načrtih različnih osnovno- in srednješolskih predmetov lahko beremo, da v okviru vzgojno-izobraževalnega procesa mlade vzgajamo k spoštovanju različnosti in strpnosti, da pri pouku dobijo pomembna znanja, spretnosti in sposobnosti, s katerimi lahko razumejo ožje in širše okolje ter družbo, razvijajo pozitivna stališča do kulturne različnosti in medkulturne odnose. Vse te globalne cilje lahko dosežemo tudi s poučevanjem o migracijah oziroma vsebinah slovenskega izseljenstva. Pomembno pa je razmisliti, katere učne vsebine o slovenskem izseljenstvu bi morali učenci usvojiti, da bi njegove procese bolje razumeli in na podlagi tega sklepali in razmišljali tudi o pomenu in obsegu migracij v širšem, globalnem kontekstu, ter z uporabo katerih učnih metod in učil naj učitelji v šolah poučujejo o teh tematikah, da bo njihova obravnava aktualnejša, zanimivejša in bo tako prispevala k celovitejšemu poznavanju slovenskega izseljenstva ter obenem tudi globalnega konteksta migracij.

Ali so tematike slovenskega izseljenstva del obstoječih geografskih učnih načrtov?

Da bi lahko odgovorili na zastavljeno vprašanje, smo izvedli kvantitativno in kvalitativno analizo učnih načrtov šolskega predmeta geografija. Tako smo analizirali učne načrte za geografijo v osnovni šoli, splošni, klasični in ekonomski gimnaziji ter v strokovni gimnaziji.

Rezultati analiz učnih načrtov so pokazali, da se v **učnem načrtu za predmet geografija v osnovni šoli** tematika slovenskega izseljenstva neposredno ne pojavlja. Kvantitativna analiza osnovnošolskega učnega načrta je pokazala, da se v učnem načrtu sicer pojavlja 52 navedb izbranih pojmov, ki bi jih lahko navezali na področje slovenskega izseljenstva (narod, priseljevanje, meja, manjšina, državljanstvo, domovina, človekove pravice, medkulturnost), vendar se nobeden izmed njih eksplicitno ne nanaša na področje slovenskega izseljenstva. Prav tako v osnovnošolskem učnem načrtu za geografijo ni

zapisanega niti enega operativnega ali globalnega učnega cilja, ki bi se konkretno navezoval na področje slovenskega izseljenstva.

V nadaljevanju so rezultati analize pokazali, da se v **učnem načrtu za predmet geografija v strokovni, klasični in ekonomski gimnaziji** pojavlja 92 navedb izbranih pojmov (narod, selitve, migracije, migracijski tokovi, izseljevanje, odseljevanje, priseljevanje, meja, vzroki selitev, migracijska politika, izseljenec, priseljenec, manjšina, narod, državljanstvo, domovina, človekove pravice, multikulturalizem, medkulturnost, identiteta). Analiza je tudi pokazala, da se v učnem načrtu pojavljajo tudi operativni učni cilji, ki se vežejo na področje migracij na splošno in na katere lahko učitelj samoiniciativno veže tudi vsebine slovenskega izseljenstva, poleg tega pa se v njem pojavljajo tudi trije operativni učni cilji, ki se konkretno navezujejo na področje slovenskega izseljenstva: »Dijaki izdelajo grafični prikaz števila slovenskih izseljencev po svetu v poljubni obliki« (Učni načrt. Geografija ..., 2008a: 33), »Dijaki poznajo svetovni zemljevid slovenskih izseljencev in različne vzroke izseljevanja« (prav tam: 32), »Dijaki v učbeniku ali literaturi iščejo podatke o najpogostejših vzrokih za priseljevanje in odseljevanje slovenskega prebivalstva po drugi svetovni vojni« (prav tam: 32). Omeniti je treba, da se prvi operativni učni cilj nanaša na 1. letnik gimnazijskega izobraževanja, preostala dva pa na 4. letnik.

Rezultati analize so tudi pokazali, da se v **učnem načrtu za predmet geografija v strokovni gimnaziji** pojavlja 50 navedb izbranih pojmov (narod, selitve, migracije, meja, vzroki selitev, izseljenec, priseljenec, zdomec, manjšina, državljanstvo, domovina, medkulturnost). V učnem načrtu so navedeni operativni učni cilji, ki se navezujejo na širše področje migracij ter štirje operativni učni cilji, ki se nanašajo eksplicitno na področje slovenskega izseljenstva: »Dijaki na karti sveta izdelajo kartogram števila slovenskih izseljencev« (Učni načrt. Geografija ..., 2008: 11), »Dijaki se življajo v položaj zdomca, izseljenca in priseljenca« (prav tam: 13), »Dijak našteje najmanj dve državi, kjer živijo slovenski izseljenci, in najmanj tri države, kjer živijo slovenski zdomci, in jih pokaže na zemljevidu« (prav tam: 21), »Dijaki vrednotijo položaj Slovencev v svetu« (prav tam: 11). Analiza učnega načrta je tudi pokazala, da so v primerjavi s preostalimi analiziranimi učnimi načrti za predmet geografija učni cilji s področja slovenskega izseljenstva v tem učnem načrtu na višji taksonomski stopnji glede na revidirano Bloomovo taksonomijo, saj s strani dijakov predvidevajo tudi vrednotenje področja slovenskega izseljenstva in diaspore. Izpostaviti

velja tudi, da učni načrt umesti migracije kot eno od osrednjih tematik pouka geografije, saj je v učnem načrtu zapisano, da so te »ena od osrednjih tematik pouka geografije in s tem tudi sredstvo razvijanja omenjene zmožnosti (op. medkulturne kompetence). Omogoča tudi zmožnost kulturnega in strpnega komuniciranja, ki ga razvijamo z učnimi oblikami skupinskega dela, s predstavitvijo poročil in referatov, z igranjem vlog, z metodo za in proti, s tehtanjem in iskanjem *optimalnih rešitev za različne pokrajine in ljudi in podobnim*.« (prav tam: 8)

Rezultati analize geografskih učnih načrtov so pokazali, da so tematike slovenskega izseljenstva in na splošno migracij iz osnovnošolskega učnega načrta izpuščene. Umeščenost teh vsebin v pouk geografije je torej prepuščena osnovnošolskim učiteljem geografije na eni strani oziroma avtorjem osnovnošolskih geografskih učbenikov (recenzentom, urednikom), ki te vsebine vključijo v učbenik ali ne. Rezultati analize srednješolskih geografskih učnih načrtov so pokazali, da tako učni načrt za geografijo za strokovne gimnazije kot učni načrt za geografijo za splošno, klasično in ekonomsko gimnazijo vključujeta tako vsebine migracij kot vsebine slovenskega izseljenstva, a poudariti velja, da so učni cilji, ki se vežejo na področje slovenskega izseljenstva, v učnem načrtu za splošno, klasično in ekonomsko gimnazijo na nižji taksonomski stopnji učnih ciljev po revidirani Bloomovi klasifikaciji, ker od dijakov zahtevajo predvsem priključitev, razumevanje in uporabo. Nadgradnja učnemu načrtu za geografijo za splošno klasično in ekonomsko gimnazijo je glede vsebin slovenskega izseljenstva učni načrt za geografijo za strokovne gimnazije, saj ta umesti migracije kot eno izmed osrednjih tematik pouka geografije in obenem predstavi učne cilje, ki so vezani na področje slovenskega izseljenstva na višji taksonomski stopnji po revidirani Bloomovi klasifikaciji učnih ciljev (sinteza, vrednotenje). S tega gledišča bi radi izmed analiziranih geografskih učnih načrtov izpostavili ravno učni načrt za geografijo za strokovne gimnazije, ki po našem mnenju namenja tematikam slovenskega izseljenstva ustrezno mesto v sklopu vzgoje in izobraževanja mladih. Migracijski procesi so danes postali vsakodnevna tematika. Ne nazadnje je v sodobne migracijske procese, še posebej intenzivno v obdobju 2015–2016, vključena tudi Slovenija. Menimo, da je poznavanje in razumevanje lastnih migracij skozi zgodovino in v sedanjosti pogoj za razumevanje sodobnih migracijskih procesov. Glede na to, da so slovenski učni načrti za geografijo učnociljno naravnani, predlagamo, da se ob naslednji prenovi učnih načrtov za geografijo v njih umesti operativni učni cilj:

Tematike slovenskega izseljenstva in na splošno migracij so iz osnovnošolskega učnega načrta izpuščene. Umeščenost teh vsebin v pouk geografije je torej prepuščena osnovnošolskim učiteljem geografije na eni strani oziroma avtorjem osnovnošolskih geografskih učbenikov, ki te vsebine vključijo v učbenik ali ne.

Slika 2: Ulica Ljubljana v predmestju Clevelanda, Euclid, ZDA

Vir: Ilc Klun, 2005.

Učenci pojasnijo, razumejo in vrednotijo razloge in posledice izseljevanja slovenskega prebivalstva v različnih zgodovinskih obdobjih in znajo te razloge in posledice navezati tudi na sodobne migracijske procese.

Ali so tematike slovenskega izseljenstva vključene v geografske učbenike?

Verjetno bi mnogi mislili, da je odgovor na zastavljeno vprašanje zelo preprost – če so tematike slovenskega izseljenstva vključene v učni načrt, potem so prisotne tudi v učbeniku, če ne, potem so iz učbenika izpuščene. Rezultati analiz učbenikov so pokazali, da učni načrti niso vedno kazalnik tega, kar naj bi bilo napisano v šolskem učbeniku. Z analizo geografskih učbenikov smo ugotovili:

1. Geografski učbeniki za osnovno šolo od 8. razreda dalje vključujejo vsebine slovenskega izseljenstva, kljub temu da te niso predpisane z učnim načrtom za geografijo za osnovno šolo. Avtorji, recenzenti in uredniki osnovnošolskih učbenikov so tako sami menili, da so vsebine slovenskega izseljenstva pomembna učna vsebina, ki bi jo morali, vsaj v določeni meri, usvojiti tudi osnovnošolski

učenci, in jo zato po lastni presoji umestili v svoje učbenike.

2. Glede na to, da vsebina slovenskega izseljenstva ni predpisana z učnim načrtom za geografijo za osnovno šolo, je tako avtorjem učbenikov, recenzentom in urednikom prepuščeno, katere učne vsebine s tega tematskega področja bodo, če sploh, obravnavali oziroma izpostavili v svojih učbenikih. Rezultati analize so pokazali, da učbeniki zelo različno prikazujejo vsebino slovenskega izseljenstva – različno izpostavljajo območja slovenskega izseljenstva in vsebino slovenskega izseljenstva, vključno s slikovnim gradivom. Tako je moč učbenikov pri oblikovanju predstav o slovenskem izseljenstvu med osnovnošolskimi učenci zelo velika.
3. V srednješolskih geografskih učbenikih je vsebina slovenskega izseljenstva prisotna v učbenikih za 1. in 3. letnik pouka geografije, medtem ko je iz preostalih učbenikov izpuščena.
4. Z vidika celostne obravnave vsebine slovenskega izseljenstva so bili slabše ovrednoteni geografski učbeniki za 1. letnik srednješolskega izobraževanja, kjer je analiza pokazala, da se avtorji osredotočajo predvsem na terminologijo, ki je povezana z migracijami, v nezadostni meri pa so izpostavljene splošne vsebine slovenskega izseljenstva.
5. V večini učbenikov bi bilo treba vsebine slovenskega izseljenstva nadgraditi, ne izpostavljati le statističnih podatkov o izseljenskih skupnostih, jih posodobiti oziroma enakovredno izpostaviti slovenske izseljenske skupnosti po svetu (ne izpostavljati samo ene ali dveh, preostalih pa ne obravnavati).

Zato da bi avtorji učbenikov vsebine slovenskega izseljenstva lahko primerneje vključili v učbenike, je torej nujna vključitev teh vsebin v učne načrte.

V letu 2018–2019 poteka ciljni raziskovalni program »Dejanska in potrebna prisotnost tematike slovenskega izseljenstva v učnih načrtih v osnovnih in srednjih šolah Republike Slovenije«, ki ga vodi Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU skupaj v sodelovanju z Oddelkom za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in katerega glavni cilj je izdelati predlog o temah slovenskega izseljenstva, ki bi jih bilo nujno treba vgraditi v učne načrte, učbenike in učna gradiva ter medpredmetne dejavnosti. Rezultati programa, ki jih bodo pri poučevanju uporabili tudi učitelji, bodo spomladi 2019 objavljeni na spletnih straneh Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije, ZRC SAZU.

Kako dobro poznajo učenci in dijaki vsebine slovenskega izseljenstva?

Da bi lahko odgovorili na to vprašanje, smo med učenci in dijaki izbranih slovenskih šol izvedli anketo, pri čemer sta nas med drugim zanimala tudi znanje in odnos učencev in dijakov do tematik slovenskega izseljenstva.

Eno izmed vprašanj v anketnem vprašalniku se je nanašalo tudi na šolski predmet, pri katerem se učenci in dijaki največ naučijo o slovenskem izseljenstvu. Rezultati so pokazali, da se večina anketiranih učencev in dijakov (skupaj 59,5 %) največ o slovenskem izseljenstvu nauči pri predmetu geografija. Temu sledita predmet zgodovina (14,9 %) ter slovenščina (11,8 %) (Ilc Klun, 2017).

S področja znanja in poznavanja slovenskega izseljenstva smo učencem zastavili nalogo, v okviru katere smo jih prosili, naj naštejejo in pojasnijo razloge za selitev. Presenetilo nas je, da več kot polovica anketiranih osnovnošolskih učencev (54 %) na to vprašanje ni odgovorila. Pri srednješolcih se ta odstotek prepolovi, saj na to nalogo ni odgovorilo 24,6 % anketiranih dijakov. Izmed tistih, ki so nalogo rešili, je največ anketiranih osnovnošolcev (73,9 %) in srednješolcev (90,1 %) v tej nalogi izpostavilo ekonomske razloge selitev, sledi omemba političnih razlogov (29,4 % anketiranih osnovnošolcev in 66,5 % srednješolcev) in družinskih razlogov (12,5 % anketiranih osnovnošolcev in 25,2 % srednješolcev). Precej majhen delež osnovnošolcev (2,1 %) in nekoliko večji delež srednješolcev (10,5 %) pa izpostavlja še verske razloge selitev (Ilc Klun, 2017).

Slovenski vzgojno-izobraževalni sistem velikokrat naleti na kritike, da učenci in dijaki pri pouku pridobivajo vse preveč faktografskega znanja, kamor naj bi po mnenju mnogih

spadala tudi terminologija. Kljub vsemu moramo opozoriti, da je poznavanje ključne terminologije in usvajanje dejstev nujno, če želimo, da bodo učenci in dijaki dosegali cilje višjih taksonomskih stopenj in bili zmožni višjih miselnih operacij (analize, vrednotenja, ustvarjanja). Zato menimo, da morajo učenci in dijaki poznati nekaj ključnih pojmov, ki se navezujejo na področje migracij in slovenskega izseljenstva, saj bodo le tako zmožni celostno razumeti področje slovenskega izseljenstva in sodobnih migracijskih procesov. V okviru poznavanja terminologije, ki je vezana na področje slovenskega izseljenstva, smo učencem in dijakom zastavili dve nalogi. V prvi nas je zanimalo poznavanje pojmov izseljenec in zdomec, v drugi nalogi pa smo preverjali splošno poznavanje tematike slovenskega izseljenstva.

Izmed vseh anketiranih je za pojem **izseljenec** znalo podati popolno definicijo samo 45,4 % anketiranih učencev. Za popolno definicijo smo šteli vse odgovore, kjer so anketiranci izpostavili tako časovno kot prostorsko komponento in so v opisih pojma izseljenec omenili »stalnost preselitve« in »preselitev v tujo državo«. Tako so na primer osnovnošolski učenci za pojem izseljenec zapisali, da je to oseba, ki se »za vedno izseli v drugo državo«, »se za stalno preseli v drugo državo«, »se je za stalno izselila iz svoje države v drugo«, medtem ko so nekateri srednješolski dijaki časovni in prostorski komponenti dodali še vzročno in poudarili, da je izseljenec oseba, ki »se za stalno izseli iz države zaradi različnih vzrokov«, nekateri pa so nekoliko bolj specifikirali državo izselitve in zapisali, da je izseljenec oseba, ki »se je za stalno izselila iz rojstne države«, oz. je to oseba, ki »se je za stalno izselila iz svoje domovine« (Ilc Klun, 2017). Raziskava je pokazala, da se skladno z vertikalno izobraževanja povečuje delež tistih, ki so podali popolno razlago pojma izseljenec. Tako je v osnovni šoli popolno razlago pojma izseljenec podalo 30,7 % anketiranih učencev, v srednji šoli pa 56,6 % (Ilc Klun, 2017).

Naslednji termin, ki se velikokrat pojavlja v sklopu obravnave slovenskega izseljenstva, je pojem **zdomec**. Pojem je omenjen tako v nekaterih učnih načrtih (npr. učni načrt za geografijo za strokovno gimnazijo, družbo, zgodovino) kot v učbenikih, zato smo želeli preveriti, kako dobro poznajo ta pojem učenci in dijaki. Raziskava je pokazala, da ne glede na to, da je pojem zdomec prisoten v učnih načrtih in šolskih učilih, ga učenci in dijaki razumejo precej slabo, saj jih je samo 24,8 % podalo popolno definicijo pojma zdomec, ki upošteva prostorsko, časovno in ekonomsko komponento.

Učenci in dijaki morajo poznati nekaj ključnih pojmov, ki se navezujejo na področje migracij in slovenskega izseljenstva, saj bodo le tako zmožni celostno razumeti področje slovenskega izseljenstva in sodobnih migracijskih procesov.

Slika 3: Skupina slovenskih izseljencev pred zastopništvom družbe Cunard Line v Ljubljani (po letu 1918)
Vir: Drnovšek, 2018.

Poleg terminologije je pomembno tudi splošno poznavanje področja slovenskega izseljenstva, saj je (bilo) izseljevanje Slovencev eden izmed pomembnih preteklih in sodobnih demogeografskih procesov slovenskega prostora. Ne smemo pozabiti, da se je samo do začetka prve svetovne vojne izselila kar tretjina slovenskega prebivalstva, kar je nedvomno pustilo posledice tako na demografski, prostorski kot gospodarski strukturi ne samo slovenskega ozemlja, pač pa tudi območij, kamor so se Slovenci priselili. V raziskavi smo pri učencih in dijakih preverjali tudi splošno znanje in poznavanje tematik slovenskega izseljenstva. Ker se obravnava migracijskih tematik velikokrat začne s statističnimi podatki, tudi v šolskih učbenikih, in ker se eden izmed operativnih učnih ciljev v srednješolskem geografskem učnem načrtu nanaša tudi na številčnost slovenske diaspore, je tudi nas v okviru raziskave zanimalo razmišljanje učencev in dijakov glede številčnega obsega današnje slovenske diaspore po svetu. Največ anketiranih učencev (44,3 %) je v anketnem vprašalniku izbralo trditev: »Izven meja Slovenije živi 100.000 ljudi slovenskega etničnega izvora.« Največkrat izbrana trditev ni pravilna, saj naj bi po ocenah različnih raziskovalcev slovenskega izseljenstva danes zunaj meja Slovenije živelo okoli 500.000 ljudi s slovenskimi koreninami (Ilc Klun, 2017).

Ker je analiza učnih načrtov in učbenikov pokazala, da je vsebina slovenskega izseljenstva prisotna tudi pri predmetu zgodovina, nas je zanimalo, v kolikšni meri učenci in dijaki povezujejo pojem begunci s tematiko slovenskega izseljenstva. V tem pogledu so nas rezultati raziskave presenetili, saj 55,2 % anketiranih slovenskega izseljenstva ne povezuje z begunstvom. Se pravi, da po mnenju večine učencev in dijakov Slovenci nikoli niso bili kot migranti v vlogi beguncev. Razloga za takšen rezultat sta po našem mnenju dva. Prvič, slabo poznavanje političnih dogodkov oziroma politične zgodovine po drugi svetovni vojni – vsebine slovenskega izseljenstva v tem obdobju jim ali niso bile predstavljene (spregledanost vsebin) ali se jih zaradi neučinkovitih učnih metod, oblik in učil niso »dotaknile« oziroma jih niso ponotranjili. In drugič, zmotna prepričanost, da je tematika begunstva vezana samo na »druge regije sveta«, denimo Afriko in Bližnji vzhod. Drugi pojem, ki ga učenci in dijaki niso znali povezati s slovenskim izseljenstvom, je »Ellis Island«, otok v New Yorku, ZDA, ki je bil v času od 1892 do 1954 glavna vstopna točka za okoli 20 milijonov migrantov, ki so se želeli priseliti v ZDA, med njimi tudi za mnoge Slovence. Kar 76,3 % anketiranih učencev in

dijakov tega pojma ni povežalo z zgodovino slovenskega izseljenstva (Ilc Klun, 2017).

Glede stopnje zanimanja učencev in dijakov za tematiko slovenskega izseljenstva je raziskava pokazala, da večino anketiranih (35,7 %) ta tematika le delno zanima, 25,8 % jih je odgovorilo, da jih zanima, 5,1 %, da jih zelo zanima in 1,8 %, da jih izjemno zanima. Na drugi strani pa 21,9 % anketiranih učencev in dijakov tematika slovenskega izseljenstva sploh ne zanima. Raziskava je tudi pokazala, da ni bistvenih razlik v zanimanju oziroma nezanimanju za to tematiko med osnovnošolsko in srednješolsko populacijo (Ilc Klun, 2017).

Če odgovore učencev in dijakov posplošimo, lahko zaključimo, da osnovnošolce in srednješolce tematika slovenskega izseljenstva delno zanima. Vzroke za takšno stanje bi po vsej verjetnosti lahko iskali v načinih predstavitve te tematike v šolah, ki je bodisi iz šolskih vsebin izpuščena ali pa predstavljena nezanimivo. Presenetljivi so rezultati raziskave na drugo vprašanje: ali bi morali po njihovem mnenju tematikam slovenskega izseljenstva nameniti več pozornosti. Glede na njihovo stopnjo zanimanja bi pričakovali, da jih bo večina odgovorila, da tematikam slovenskega izseljenstva pri pouku ni treba nameniti več pozornosti. A so rezultati raziskave pokazali da se 37,8 % anketiranih učencev in dijakov strinja do izjemno strinja s trditvijo, da bi bilo treba tematikam slovenskega izseljenstva pri pouku nameniti več časa, 32,6 % se s to trditvijo delno strinja, 15,7 % pa se s trditvijo sploh ne strinja. Če posplošimo, lahko sklenemo, da 70,4 % anketiranih osnovnošolcev in srednješolcev meni, da bi pri vzgojno-izobraževalnem delu veljalo vsebinam slovenskega izseljenstva nameniti več časa. Bistvenih razlik med mnenji osnovnošolcev in srednješolcev raziskava ni pokazala (Ilc Klun, 2017). Delež nikakor ni majhen in ga vsekakor velja upoštevati pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega procesa in sploh pri prenovi učnih načrtov.

Sklep

Raziskava je pokazala, da učenci in dijaki v šoli ne dobijo celovite predstave o slovenskem izseljenstvu oziroma, če jim je bila le-ta podana, jo pozabijo, ker:

- a) jih tematika slovenskega izseljenstva, kot je trenutno predstavljena, ne zanima oziroma
- b) jim je bila vsebina slovenskega izseljenstva in diaspore predstavljena na način (z učnimi metodami, oblikami in učili), ki ni

Poleg terminologije je pomembno tudi splošno poznavanje področja slovenskega izseljenstva, saj je (bilo) izseljevanje Slovencev eden izmed pomembnih preteklih in sodobnih demogeografskih procesov slovenskega prostora.

prispeval k trajnosti znanja in razumevanju te tematike.

Dokazali smo, da je tematika slovenskega izseljenstva iz veliko učnih načrtov izpuščena. Analiza učbenikov je pokazala, da so vsebine slovenskega izseljenstva v nekaterih učbenikih sicer dobro prikazane, v drugih pa zopet popolnoma izpuščene, zaradi česar nas ne more čuditi slabo poznavanje oziroma nezanimanje učencev in dijakov za tematiko slovenskega izseljenstva. Menimo, da bi z ustreznim pristopom (učnimi metodami in oblikami), ustreznimi učili, predvsem pa s formalno vključenostjo vsebin slovenskega izseljenstva v pouk, pri čemer mislimo predvsem vključenost vsebin v učne načrte, poznavanje tematike slovenskega izseljenstva s strani učencev in dijakov precej izboljšalo. In zakaj bi bilo to dobro? Predvsem zato, ker so slovenski izseljenci in slovenska diaspora del demogeografske podobe slovenskega naroda, ker so slovenski izseljenci pomembno vplivali na demogeografske, ekonomske in prostorske spremembe v slovenskem prostoru, ker so nekateri pripadniki slovenske diaspore promotorji Slovenije v svetu in ne nazadnje, ker mislimo, da je poznavanje in razumevanje lastnih migracij v zgodovini in sedanjosti pogoj za razumevanje sodobnih migracijskih procesov.

Učila, s katerimi lahko poučujemo o slovenskem izseljenstvu in splošnih migracijskih procesih:

- Knjiga: Zgodbe – velikokrat izrečene, a nikoli zapisane zgodbe ljudi s slovenskimi koreninami iz ZDA, Kanade, Avstralije in Nove Zelandije, kjer je zbranih 56 resničnih, doživetih zgodb slovenskih izseljencev in njihovih potomcev.
- Priročnik za učitelje: Zgodbe – velikokrat izrečene, a nikoli zapisane zgodbe ljudi s slovenskimi koreninami iz ZDA, Kanade, Avstralije in Nove Zelandije – Priročnik za učitelje, kjer so za zgoraj omenjeno knjigo pripravljene učni listi, ki jih učitelji lahko ob prebrani zgodbi uporabijo pri delu z učenci.
- Didaktična namizna igra prečkanje meja, s pomočjo katere učenci usvajajo migracijsko terminologijo in se vživljajo v vlogo migranta, izseljenca, priseljenca.

Učila so trenutno na voljo pri avtorici članka.

Slika 4: Knjiga in priročnik za učitelje Zgodbe – velikokrat izrečene, a nikoli zapisane zgodbe ljudi s slovenskimi koreninami iz ZDA, Kanade, Avstralije in Nove Zelandije
Vir: Ilc Klun, 2018.

Slika 5: Didaktična in namizna igra prečkanje meja

Viri in literatura

- Drnovšek, M. (1991). Pot slovenskih izseljencev na tuje. Ljubljana: Mladika.
- Drnovšek, M., (2018). Ljubljana – Križišče na poti v svet (razstava). URL: <http://ljubljanakps.zrc-sazu.si/2-14.html> (dostopno 16. 8. 2018).
- Ilc Klun, M. (2017). Slovensko izseljenstvo in diaspora v procesu geografskega izobraževanja. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Učni načrt. Geografija – splošna, klasična in ekonomska gimnazija (2008a). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Učni načrt. Geografija – strokovna gimnazija (2008). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Migracije, integracija in diskriminacija pri pouku geografije

Mojca Kelbič Đajić
Škofijska gimnazija Antona
Martina Slomška, Maribor
mojca.kelbic@gmail.com
COBISS: 1.04

Migrations, Integration and Discrimination in Geography Class

Povzetek

V prispevku avtorica razmišlja o migracijah, njihovih vzrokih in oblikah ter stališčih politike do njih. Predstavi tudi smisel integracije in odzive okolja na le-to. Izpostavi splošne cilje učnega načrta za geografijo v splošni gimnaziji, ki se dotikajo te problematike. Predstavi pa tudi možnost argumentiranega pogovora s pomočjo de Bonove metode šestih klobukov.

Ključne besede: migracije, integracija, politika, učni načrt, geografija, pouk

Abstract

The article presents the author's thoughts on migrations, their causes and forms as well as the political approach to migration. It reflects on the purpose of integration and environmental responses to it, highlights the general goals of the geography curriculum in grammar school touching on these issues and introduces the possibility of informed discussion based on de Bono »Six Thinking Hats method«.

Keywords: migrations, integration, politics, curriculum, geography, class

Uvod

Aktualna dogajanja v svetu, politična stališča do migracij in vzgojno izhodišče geografije kot predmeta nas spodbujajo, da pred dijaki zavzemamo stališča do migracij, integracije in se opredeljujemo do diskriminacije, ki je (žal) spremljevalka sodobnih dogajanj v svetu. Tudi Učni načrt za geografijo (2008) nas spodbuja, da smo do aktualizacije dogajanj v svetu odprti. Še več: od nas celo pričakuje, da skušamo vplivati na stališča in vrednote dijakov. Živimo v svetu, v katerem človeške vrednote postajajo nepomembne. Spremljamo politike, ki svoje politične točke pridobivajo tudi s ksenofobnimi izjavami. Hkrati pa nas mediji s pretresljivimi posnetki migrantov, ki bežijo pred vojnimi razmerami, opominjajo, da smo vendar vsi ljudje med seboj enaki in *bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje*. Po 14. členu Splošne deklaracije človekovih pravic pa *ima vsakdo pravico v drugih državah iskati in uživati prebivališče pred preganjanjem* (9. 7. 2018).

Vzroki in oblike migracij

Geografija je morda najbolj zanimiv predmet v šolskem kurikulumu, saj se spoznanja ves čas spreminjajo. Nikoli ne moremo kot geografi biti dovolj samozavestni in predstavljati geografska spoznanja, saj se v svetu gotovo prav v tistem trenutku že dogajajo nove spremembe, ki bodo morda prav ta spoznanja spremenile. Zelo dober primer so migracije. Obstajajo različni vzroki in oblike migracij. Težko jih posplošujemo glede na celino; celo na državo. Gre za zelo občutljive procese, ki so močno povezani s posamezniki in njihovim doživljanjem političnih in gospodarskih razmer.

Najmočnejši migracijski pritisk na Evropo je iz smeri Azije in Afrike; težko pa bi potegnili mejo med političnimi in gospodarskimi vzroki. Pogosto namreč močno vplivajo eni na druge oziroma so med seboj vzrok ali posledica.

Najteže je sprejeti nestrpna stališča do migracijskih gibanj ob dejstvu, da smo narodi,

ki živimo v evropskem prostoru, некоč na ta prostor imigrirali. Prav tako pa smo ob kolonialnih odkritjih iz evropskega prostora emigrirali; najmočnejše morda prav na območje Združenih držav Amerike, ki pa danes gradijo zidove na meji z Mehiko, da bi svojo državo zavarovale pred (ilegalnimi) migranti. V posmeh je pravzaprav tudi dejstvo, da je aktualni predsednik poročen z imigrantko. Hkrati pa smo bili priča pretresljivim prizorom ločevanja otrok od njihovih staršev na meji z Mehiko. Ob tem se nujno poraja vprašanje: Zakaj je bila v Generalni skupščini Združenih narodov 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III) sprejeta Splošna deklaracija človekovih pravic?

Integracija in odzivi lokalnega okolja

Edina prava pot je integracija migrantov. O tem govori tudi dokument Ministrstva za notranje zadeve: *Osnovo za politiko integracije tujcev v družbo so države članice Evropske unije postavile v okviru skupnih temeljev načel, ki poudarjajo, da je vključevanje dinamičen in dvosmeren proces. Za uspešno vključevanje priseljencev v družbo države gostiteljice je pomembno medsebojno prilagajanje.*

Slika 1: Strah pred begunci in migranti
Karikatura: Davor Grgičević

Uspešno vključevanje v slovensko družbo ni samo odgovornost priseljencev, ampak se mora prilagoditi družba sama. Družba jih mora spodbujati, jim olajšati vključevanje v izobraževalne in delovne procese ter omogočiti njihovo udeležbo v političnem in medijskem prostoru (<http://www.mnz.gov.si>, 8. 7. 2018).

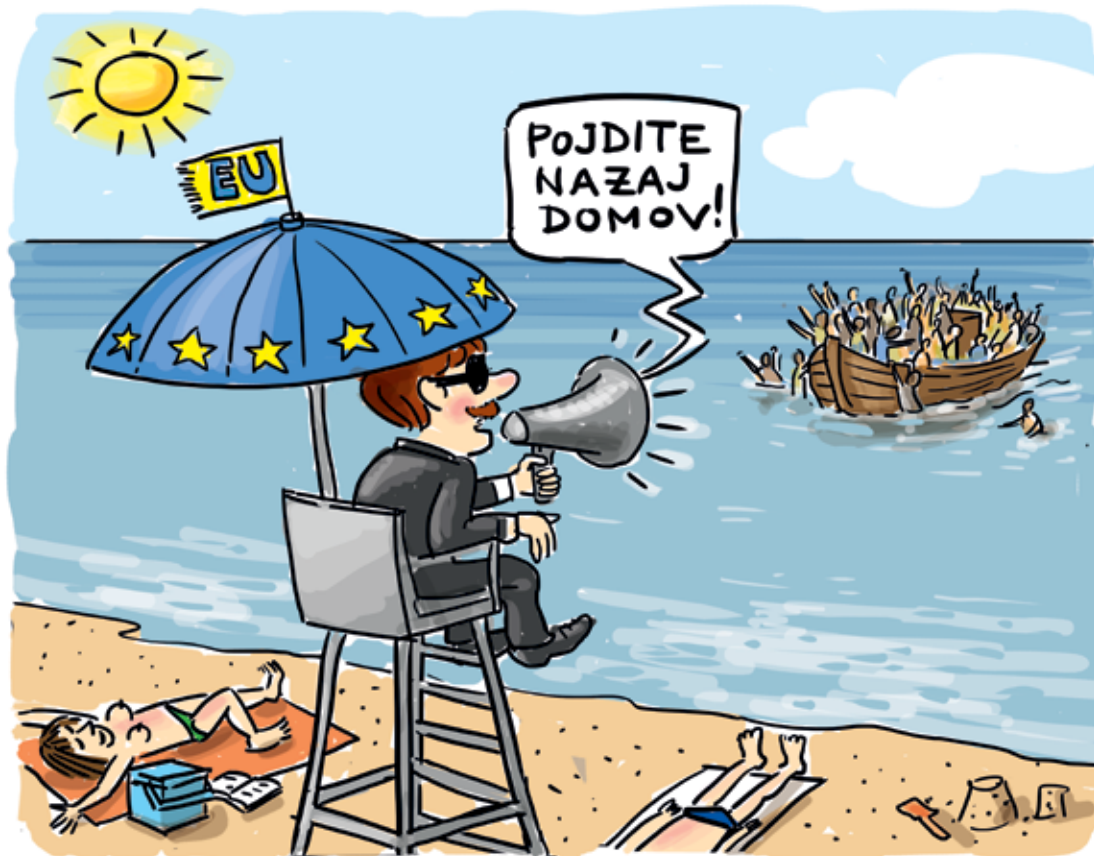
Evropska unija se verjetno zaveda zamujene priložnosti (ne)integracije ekonomskih migrantov, ki jih je odprtih vrat sprejemala po drugi svetovni vojni. Danes se srečuje z nezadovoljnimi potomci tretje ali celo četrte generacije, ki se nikoli niso dovolj integrirali in svoje nezadovoljstvo izražajo na absurdne načine (npr. Nica, 15. 7. 2016). Po drugi strani pa se Evropejci do integracije nekoliko distanciramo in se izgovarjamo na demokracijo. Tako je prepoved burkinijev naletela na ostre kritike liberalcev, saj naj bi bila ogrožena svobodna izbira posameznika. Hkrati pa je jasno, da muslimanska oblačila niso sestavni del evropskega kulturnega izročila.

Živimo pa v skrajno nestrpni družbi, ki je poskusom integracije beguncev lahko tudi nenaklonjena. To v tem trenutku dokazuje državna politika Madžarske. Popolna odsotnost empatije in vzbujanje strahu zaradi otrok, ki obiskujejo slovenske osnovne šole, se je razgalila v primeru incidentov na OŠ Martina Konšaka v Mariboru v začetku letošnjega leta. Šlo je za štiri sirske otroke, ki so bili iz Logatca premeščeni na to osnovno šolo. Čeprav je po zagotavljanju ravnatelja šlo za nekaj posameznikov, se je dogodek preselil v medije. S tem pa podobno misleči posamezniki dobivajo potrditev, da je nujno zapirati vrata države in Evropske unije. Ob tem pa pozabljajo, da je zgodovina človeštva že videla *barbarska dejanja zaradi zanikanja in teptanja človekovih pravic, ki so bila žaljiva za človeško vest*. Prav absurden pa je zapis iz Preambule Splošne deklaracije človekovih pravic, ki pravi, *da je nujno potrebno pospeševati razvoj prijateljskih odnosov med narodi* (9. 7. 2018).

Hkrati pa nemška kanclerka Angela Merkel doživlja upadanje podpore politiki, naklonjeni do beguncev. Na obisku madžarskega predsednika Viktorja Orbana v Berlinu 4. 7. 2018 je v izjavi za javnost povedala:

»Verjamem, da je človečnost duša Evrope. Če hočemo to dušo ohraniti, če hoče Evropa s svojimi vrednotami imeti pomembno vlogo v svetu se ne sme preprosto ograditi od stisk in trpljenja.« (<https://4d.rtvsllo.si/arhiv>, 9. 7. 2018)

Kakšna je evropska družba, če ne podpira njenega stališča?

Slika 2: Pojdite nazaj domov!

Karikatura:
Davor Grgičević

Splošni cilji predmeta geografija, ki vzpodbujajo krepitev strpne družbe

Če beremo splošne cilje pouka geografije, lahko ugotovimo, da politična stališča do migracij (pre) pogosto ignorirajo nekatere izmed njih. Dijaki naj bi se po Učnem načrtu za geografijo:

- vzgajali v duhu strpnosti in spoštovanja ljudi in ljudstev, ki so drugačni glede na jezik, vero, etnično sestavo, navade ipd.;
- razvijali zavest o reševanju lokalnih, regionalnih in svetovnih problemov po načelih Svetovne deklaracije o človekovih pravicah;
- spoštovali pravico do enakopravnosti vseh ljudi;
- se življali v položaj drugih ljudi in ljudstev;
- pridobivali občutek za kulturne razlike in odpornost do predsodkov; volja premagati stereotype in predsodke;
- dojemali človekove pravice in enakosti kot osnovo za solidarnost in odgovornost v sodobnem svetu;
- bili pripravljene spoštovati vrednote in zasebnost drugih ter se ustrezno odzivati na odklonilne družbene pojave (Učni načrt, 2008).

V Učnem načrtu (poglavje 7 Vrednotenje dosežkov) je celo zapisano: *Pri preverjanju in ocenjevanju učitelj pridobiva povratne informacije*

o vrednotah in stališčih dijakov (... strpnost in spoštovanje različnosti) ter poskuša vplivati nanje.

Če izhajamo iz aktualnih političnih dogodkov (npr. stališče madžarskega predsednika Viktorja Orbana, da naj se Evropa zapre in začne graditi taborišča v Afriki, 5. 7. 2018 (<https://4d.rtvlo.si/arhiv>, 8. 7. 2018)), je o takih in podobnih stališčih z dijaki nujno spregovoriti in jih ovrednotiti. Ob tem pa moramo biti dovolj opolnomočeni in samozavestni, da pri argumentaciji uporabljamo vsaj Deklaracijo o človekovih pravicah. Hkrati se porajajo vprašanja:

- Kdaj in koliko časa nameniti takim in podobnim vsebinam?
- Takrat, ko nastopijo določene politične razmere, za katere presodimo, da bi jih bilo dobro aktualizirati?
- Takrat, ko temo obravnavamo vsebinsko?
- V vseh letnikih? Samo v tretjem, ko gre za Evropo ali Slovenijo? Samo v drugih, ko gre za svetovna vprašanja migracij?
- Samo takrat, ko dijaki sami izpostavijo politična vprašanja?
- Kako se lotimo teh občutljivih vprašanj?
- Si lahko privoščimo, da te vsebine preprosto ignoriramo in se izgovarjamo na prenatrpan učni načrt?

MIGRATION

Slika 3: Selitev ni zločin

Vir: <https://openclipart.org/detail/155401/migration-is-not-a-crime-stencil> (8. 7. 2018).

Učna ura po de Bonovi metodi šestih klobukov razmišljanja na temo migracij

V času množičnih migracij v Slovenijo jeseni 2015 sem izpeljala uro s pomočjo t. i. metode šestih klobukov. Nismo imeli klobukov; stole sem opremila s odejami ustreznih barv: belo, rdečo, rumeno, zeleno, modro in črno.

Potek:

Dijake sem razdelila v ustreznih 6 skupin (belo, rdečo, rumeno, zeleno, modro in črno). Prinesla sem aktualne prispevke iz različnih medijev. Priporočala sem jim tudi, da pobrskajo po internetu. Vsaka skupina je dobila svoja

navodila, da so prispevke ovrednotili z različnih vidikov. Navodila so splošna, povzeta po knjigi Šest klobukov razmišljanja; glede na aktualno problematiko se lahko konkretizirajo, da niso preveč »ohlapna«.

INFORMACIJE (Izrazito brez čustev: dejstva podajte na nevtralen in objektivni način. Podajte podatke!) – **belo**

ČUSTVA (Kakšne so vaše slutnje, kakšna je intuicija. Povejte, kakšni so vaši občutki in kakšna čustva vas prevzemajo!) – **rdeča**

PREDNOSTI (Osredotočite se na koristi. Konstruktivno, pozitivno razmišljajte o uresničevanju zadev!) – **rumena**

STRAHOVI (Zakaj nekaj ne spada v naše dosedanje izkušnje? Zakaj morda ne deluje? Izpostavite težave in probleme, vendar ostanite v okviru zakona. Obdržati morate vrednote in etiko!) – **črna**

IDEJE (Kakšne so nove ideje, koncepti, percepcije? Kakšne so alternative – nove priložnosti; priložnosti, na katere še nihče ni pomislil. Kakšni so novi pristopi do problema?) – **zeleno**

STRUKTURA (Kakšna so navodila za razmišljanje? Smo nepristranski, umirjeni in obvladani. Razmislimo o podrobnostih: kaj se mora zgoditi in v kakšnem zaporedju?) – **modro**

Med pripravo skupin na pogovor sem krožila med skupinami in jim pomagala pri pripravi. Ko so se v skupinah pripravili na argumentiran pogovor, smo se posedli v dveh krogih: v notranjem so sedeli dijaki na »obarvanih stoli« kot predstavniki skupin; v zunanjem smo sedeli vsi preostali. Glede na barvo skupine so zastopali stališča, ki so jih izoblikovali v skupini. Ko je dijaku, ki je predstavljal skupino in njene argumente v notranjem krogu, zmanjkalo argumentov, ga je nasledil dijak iz iste skupine in nadaljeval debato.

Odziv dijakov:

- Najteže se jim je bilo pripravljati v »zeleni« in »modri« skupini, čeprav sem »modri« skupini ves čas pomagala in jih usmerjala pri zbiranju predlogov na temelju predstavitve preostalih skupin. »Zelena« skupina pa se je pri svojih predstavitev precej prekrivala z »rumeno«.
- V »rdeči« skupini se je pokazalo, da so imeli dijaki precej problemov s pojasnjevanjem svojih občutkov in čustev. Ob mojih vzpodbudah je na dan prihajal predvsem strah in tako se je »rdeča« skupina s svojimi stališči začela precej prekrivati s »črno«.

- »Bela« skupina je bila precej nevtralna; niso imeli težav z iskanjem podatkov. Imela sem občutek, da so v tej skupini bolje delovali fantje.
- »Črna« skupina je bila med debato v krogu precej v ospredju; tudi dijaki, ki so se sicer na debato pripravljali v preostalih skupinah, so imeli največ pripomb s stališča strahov, ki se porajajo ob migracijah. Vendar je dejstvo, da mediji (pre)pogosto to problematiko predstavljajo prav s stališča strahu pred problemi, ki nastajajo zaradi selitev.
- Dijaki so bili z izvedbo zelo zadovoljni, saj je bila nekoliko drugačna, bolj razgibana in zelo aktualna.

Povzetek samoevalvacije:

- Dve šolski uri, ki sem ju namenila za izvedbo, sta premalo.
- S pomočjo povezave do ustreznega prispevka bi bilo bolje, da bi dijaki le-tega prebrali že doma in se na argumentirano debato pripravili zunaj omejenega časa v šoli.
- Določanje skupin s pomočjo barvnih listkov sicer dijake med seboj »pomeša«, kar je pozitivno, saj se ustvarijo skupine zunaj ustaljenih prijateljskih vezi. Kot negativno se je izkazalo, da se v smereh, v katerih bi se naj pripravljali na argumentiran pogovor, niso nujno tudi dobro znašli.
- Posebno pozornost je treba nameniti »črni« in »modri« skupini. »Črna« skupina se lahko sprehaja po robu še dovoljenega; zelo hitro lahko zdrсне v sovražni govor in diskriminacijo. Razpravo je treba pozorno spremljati in pravi čas pogovor usmerjati v pravo smer. »Modra« skupina pa je morda za dijake celo preveč zahtevna. Zato je smiselno razmisliti o tem, da ob naslednjem izvajanju sama prevzamem to funkcijo.

Sklep

Sodobne migracije so gotovo zelo aktualen problem, ki bi moral najti svoje mesto tudi pri pouku geografije. Poleg tega smo soočeni

z integracijo tujcev, ki je pogosto med prebivalstvom negativno sprejeta. Pogosto je (tudi v širšem prostoru) zaznati občutke ksenofobije. Za učitelja geografije je obravnava takih problemov zelo zahtevna, saj mora biti na tako uro zelo dobro pripravljen. Učni načrt za splošne gimnazije v svojih splošnih ciljih celo predvideva (v vsaj sedmih točkah) uresničevanje krepitve nekaterih kompetenc, ki bi dijake skušale opolnomočiti kot posameznike strpnejše družbe. Pri realizaciji tega naj nam bodo v pomoč Splošna deklaracija človekovih pravic in nekateri splošni dokumenti Evropske unije, ki spodbujajo razvoj k sodobni in predvsem strpni družbi.

Viri in literatura

1. De Bono, E. (2005). Šest klobukov razmišljanja. Ljubljana: New Moment.
2. Učni načrt, GEOGRAFIJA, Gimnazija; splošna, klasična, ekonomska gimnazija (2008).
3. http://www.mnz.gov.si/si/mnz_zavaj/tujci_vsloveniji/integracija_tujcev/ (dostopno 8. 7. 2018).
4. <https://www.rtvsllo.si/evropska-unija/kurz-nadzorna-meji-je-zal-potreben-nemska-koalicija-dosegla-sporazum/459946> (dostopno 8. 7. 2018).
5. <https://www.delo.si/novice/slovenija/razpolozenje-v-mariboru-zagotovo-niksenofobicno.html> (dostopno 8. 7. 2018).
6. <http://www.bainbridgereview.com/opinion/trumps-wall-and-muslim-ban-in-cartoons-the-view-from-here/> (dostopno 8. 7. 2018).
7. <https://4d.rtvsllo.si/arhiv/dnevnik/174549832> (dostopno 8. 7. 2018).
8. <https://openclipart.org/detail/155401/migration-is-not-a-crime-stencil> (dostopno 8. 7. 2018).
9. <https://www.pinterest.com/refugeecrisis/refugeecrisis/> (dostopno 8. 7. 2018).
10. <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/> (dostopno 9. 7. 2018).

Ajda Flisar

Dijakinja 4. letnika
Gimnazije Bežigrad,
program mednarodne mature
ajdaflisar@gmail.com

COBISS: 1.04

Medkulturnost in integracija dijakov na srednji šoli iz prve roke

Interculturalism and Integration of High-school Students First-hand

Povzetek

Mednarodni program na Gimnaziji Bežigrad, ki s svojimi dolgoletnimi izkušnjami odseva odlične rezultate, predstavlja izziv ne samo za slovenske učitelje, ki v programu predmete poučujejo v angleščini, ampak tudi za vse deležnike učnega procesa. Dijaki, ki se na novo socializirajo v slovenskem kulturnem, jezikovnem in šolskem okolju, potrebujejo pomoč učiteljev, sošolcev in svetovalne službe, saj je začetek za marsikaterega priseljence naporen. Občutki drugačnosti jih spremljajo vsakodnevno in vloga šole je, da jih vodi v učnem procesu in jim pokaže možnosti za vključenost v novo okolje. Moja udeležba v programu me je prepričala, da je Slovenija na pravi poti pri vključevanju tujcev v naš šolski sistem.

Ključne besede: priseljenci, vključenost, medkulturni dialog, drugačnost, strpnost, multikulturnost

Abstract

The international program implemented at the Bežigrad Grammar School which reflects excellent results based on its longstanding experiences is challenging not only for Slovenian teachers teaching the material in English but also for all other participants in the learning process. The students who are socialized anew in the Slovenian cultural, language and school environment require help from teachers, classmates and advisors as many immigrants find the new beginning quite difficult. The feeling of being different is their everyday occurrence and it is the school's role to guide them through the learning process by showing them the possibilities of integrating into the new environment. My participation in the program convinced me that Slovenia is on the right path relative to the integration of immigrants into the Slovenian school system.

Keywords: immigrants, integration, intercultural dialogue, differences, tolerance, multiculturalism

Na področju VIZ se v slovenskih šolah povečuje potreba po vzpostavitvi sistema, ki otroke priseljencev uspešno integrira v slovenski šolski prostor in jim zagotovi medkulturno okolje, ki temelji na spoštovanju in priznavanju medkulturnih razlik.

Uvod

Na začetku tretjega tisočletja, ko postaja svet vse bolj globalen, je medkulturnost postala naša dnevna stalnica. Pestrost kulturnih, jezikovnih, nacionalnih, etničnih in rasnih razlik od nas zahteva prilagoditve z namenom vzpostaviti pozitiven dialog med različnimi skupinami ljudi. Na področju vzgoje in izobraževanja se v zadnjih letih v slovenskih šolah povečuje potreba po vzpostavitvi sistema, ki otroke priseljencev uspešno integrira v slovenski šolski prostor in jim zagotovi medkulturno okolje, ki temelji na spoštovanju in priznavanju

medkulturnih razlik (splet 1). Za uspešno izvajanje tega procesa je zelo pomembno sodelovanje med vsemi deležniki: otroki, učitelji, starši, svetovalnimi službami in vodstvom šole (splet 2). Učitelji se morajo intenzivno usposabljanje in učiti različnih strategij, ki ustrezajo učencem, ter jih oblikovati glede na značilnosti in potrebe multikulturne družbe (splet 3).

Sprejetost, vključenost in uspešnost otrok, ki so prišli v Slovenijo, je glavni cilj in želja otrok, staršev in vseh, ki sodelujejo v pedagoškem procesu. Srečno sobivanje v šolskem prostoru

kakor tudi v širšem lokalnem okolju pa zahteva čas in potrpljenje, saj se otroci v svojem kritičnem čustvenem obdobju soočajo z različnimi težavami, zato rabijo pomoč, podporo in prilagoditve, ki jim jih lahko ponudijo sošolci, starši in šola. »Kakovost dela šole je odvisna od kakovosti dela v oddelkih, to pa velja tudi za medkulturno vzgajanje. Bistvo medkulturne vzgoje se uresničuje v oddelku, programu, oblikah in odnosih zlasti med učenci, pri tem pa je nepogrešljiva učiteljeva vloga. Učitelj predstavlja most med učenci, med kulturo manjšine in kulturo večine. Od njegovega znanja, kompetenc in usposobljenosti bo odvisno, kako bodo učenci razvili in izkoristili svoje potenciale.« (Resman, 2003: 71–72)

Medkulturnost na Gimnaziji Bežigrad

Izkušnja, ki sem jo pridobila kot dijakinja mednarodnega programa na Gimnaziji Bežigrad, mi je dala možnost vpogleda v svet tistih, ki so iz različnih razlogov z družino ali sami zapustili svojo domovino in postali del izobraževalnega programa v Sloveniji za obdobje dveh oziroma štirih let. Razumeti njihovo drugačnost, jim pomagati in se obenem od njih učiti, je bila priložnost, ki sem jo začela dojemati šele potem, ko smo skupaj presedeli ure v učnih klopeh, klepetali v odmorih, se zabavali po pouku in na šolskih ekskurzijah ter se potili na zaključnih izpitih. Ker me je zanimalo, s kakšnimi težavami so se soočili takoj ob prihodu v novo šolo, sem med dijake mednarodnega oddelka opravila anketo, v kateri sem dobila vpogled v njihove občutke in razmišljanje. Odgovori na vprašanje v anketi so bili večinoma povezani z razumevanjem, saj je jezik sporazumevanja na šoli angleščina, ki je mnogi niso obvladali. Posledično so imeli težave pri dojetanju snovi pri različnih predmetih, še zlasti pri specifični terminologiji posameznega predmeta. Nekateri so prišli iz držav, kjer se šolski sistem popolnoma razlikuje od slovenskega, zato je to predstavljalo dodatno oviro. Socializacija v novem okolju je bila odvisna od pripravljenosti dijakov, da spoznajo nove prijatelje in navežejo stike tudi zunaj šolskega okolja. Občutek nesprijetosti je bil večji predvsem pri tistih, ki so imeli domotožje ali pa so v Sloveniji nameravali ostati samo krajše obdobje.

Zato menim, da ima svetovalna služba v tem času pomembno vlogo pri premagovanju začetnih in tudi sprotnih težav dijakov.

Na vprašanje, kako se njeno delo odraža v programu mednarodne mature, mi je šolska psihologinja povedala, da ob pomoči razrednika dijakom pomaga pri razumevanju predmetnika in sistema ocenjevanja. V posebnih primerih je nujna prisotnost prevajalca ali tolmača (splet 4). Pomoč znotraj šole in komunikacija s starši sta za dijake odločilni, saj si je treba vzeti dovolj časa, da bi razumeli njihove strahove, občutke ogroženosti in travme. Nepoznavanje kulturnih razlik je lahko velik problem pri premagovanju težav najstnikov, ki jim mnogokrat pade motivacija, saj nimajo enakega predznanja in se počutijo neuspešni. Pomanjkanje občutka varnosti in sprejetosti sta bolj očitna pri mlajših dijakih, zato psihologinja poudarja, da je uspešna integracija v šolski in širši družbeni prostor lažja in hitrejša pri motiviranih, pozitivno-čustveno naravnanih in zrelih dijakih.

Na vprašanje, kako se vrednota multikulturalnosti odraža v učnem načrtu mednarodne mature, sem dobila zanimive odgovore dijakov. Pri socialni antropologiji so naredili primerjavo

Nepoznavanje kulturnih razlik je lahko velik problem pri premagovanju težav najstnikov, ki jim mnogokrat pade motivacija, saj nimajo enakega predznanja in se počutijo neuspešni.

Karikatura:
Davor Grgičević

kulturnih, političnih in verskih vsebin v državah, iz katerih prihajajo dijaki, tako da so posamezniki na podlagi teoretičnih znanj predstavili tudi osebne izkušnje. Rusija, Slovenija in Italija se v tem pogledu v marsičem dopolnjujejo in tudi razlikujejo. Največ analiz primerov so raziskali pri geografiji, kjer so podrobno analizirali migracijske tokove na mehiško-ameriški meji, v Indiji, na Balkanu in trenutno begunsko krizo. Problem konformizma v družbi so preučili pri psihologiji in naredili primerjavo pogostosti tega pojava v različnih kulturah. Prav tako učni načrt pri predmetu psihologija pokriva tematiko predsodkov in stereotipov, ki se pojavljajo predvsem med mladimi, ki ne razumejo pojma drugačnosti. Širina učnega programa daje dijakom dovolj teoretičnega in praktičnega znanja za kritično presojo stanja in analizo dejstev, ki govorijo v prid sprejemanju multikulturalnosti.

Posebno priložnost medkulturnega dialoga so dijaki dobili ob mednarodnem dnevu jezikov, ko so pri uri angleščine dijaki iz različnih jezikovnih okolij izvedli tečaje spoznavanja tujih jezikov in usvajanja osnovnih fraz in dialogov. Vsi so uživali in se hkrati vživeli v vlogo sošolcev, ki so postavljeni v neznano kulturno in jezikovno okolje. Igra vlog jim je nazorno predstavila konkretne zagate in položaj tistih, ki se učijo nov jezik v tuji državi. Takšna praksa dokazuje, da se različne kulture medsebojno nadgrajujejo in obenem širijo svoje horizonte mišljenja (splet 5).

Učinkovitost in uspešnost integracije dijakov na šoli je odvisna tudi od vloge učitelja, ki se kot mentor in usmerjevalec pri aktivnostih med poukom in v okviru dodatnih obveznih vsebin pokaže kot pomemben dejavnik pri komunikaciji med dijaki, oblikovanju vrednot in analizi etičnosti dejanj dijakov. Sprejemanje drugačnosti, strpnost in medsebojno spoštovanje se postopoma razvijajo v bogastvu različnih kulturnih identitet dijakov in dijakin, ki sčasoma razvijejo empatijo do soljudi, kritično mišljenje, učinkovito sporazumevanje

in odgovornost do sooblikovanja medkulturnega sveta (splet 6).

Sklep

Izkušnje na mednarodnem oddelku Gimnazije Bežigrad kažejo, da je za uspešno vključenost dijakov, ki prihajajo iz drugih držav, potrebno veliko truda in sodelovanja med učitelji in dijaki. Začetne težave so pričakovane in jih je lažje premagovati s strokovno pomočjo. Učni načrt je zasnovan tako, da vključuje različne načine razumevanja medkulturnosti in ob zaključku srednješolskega izobraževanja drugojezičnost in kulturne razlike ne predstavljajo več težav, ampak most za vzpostavitev vezi med mladimi ljudmi.

Viri in literatura

1. Resman, M. (2003). Interkulturalna vzgoja in svetovanje. *Sodobna pedagogika*, št. 1, 60-79.
2. Splet 1: Aktivno za strpnost. internet. http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2015/begunci/Aktivno_za_strpnost_publikacija.pdf (dostopno 21. 1. 2018).
3. Splet 2: Pet ključnih sporočil za inkluzivno izobraževanje. https://www.european-agency.org/sites/default/files/Five_Key_Messages_for_Inclusive_Education_SL.pdf (dostopno 21. 1. 2018).
4. Splet 3: Izvajanje programa »Uspešnejše vključevanje otrok priseljencev v vzgojo in izobraževanje«. <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Program8.pdf> (dostopno 21. 1. 2018).
5. Splet 4: Integracija otrok priseljencev v šole v Evropi. http://www.eurydice.si/images/stories/publikacije/Integracija_otrok_priseljencev_v_sole_v_Evropi.pdf (dostopno 21. 1. 2018).
6. Splet 5: Multikulturalizem vs multikulturalnost, teorija in praksa Švedske in Slovenije. <https://share.upr.si/fhs/PUBLIC/diplomske/Doplihar-Janja.pdf> (dostopno 21. 1. 2018).
7. Splet 6: Vzgoja za multikulturalnost. http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska_dela_1/pdfs/mb11_petelinek-spela.pdf (dostopno 21. 1. 2018).

Kaj pa ločila?

What about Punctuation?

Dr. Špela Bregač

Zavod RS za šolstvo
spela.bregac@zrss.si
COBISS: 1.04

Povzetek

Članek na podlagi primerov iz geografije odgovarja na najpogostejša vprašanja v povezavi z zapisom ločil. Kdaj postaviti na koncu povedi piko in kdaj vprašaj? Kako zapisati piko? Stično ali nestično? Kdaj uporabiti podpičje? Kako se ločita pomišljaj in vezaj? Kdaj uporabiti obojestrni pomišljaj? Kje še lahko najdem odgovore na vprašanja o ločilih?

Ključne besede: ločila, stičnost

Abstract

The article uses geography examples to answer the most frequently asked questions about punctuation. When do we use a full stop and when a question mark at the end of a sentence? Is there a space after a full stop? When do we insert a semicolon? What is the difference between a dash and a hyphen? When do we use a dash with no spacing? Where else can answers to punctuation questions be found?

Keywords: punctuation, spacing

Uvod

V eni od lanskih številčk Geografije v šoli smo pisali o veliki začetnici, v današnjem članku pa bomo govorili o najpogostejših ločilih in njihovi stičnosti. Tema predstavlja eno pogostejših zagat, ki znajo včasih povzročati sive lase.

SSKJ pravi, da je ločilo »*grafično znamenje za členitev pisanega besedila, besed*« (http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=lo%C4%8Dilo&hs=1). Z ločili zaznamujemo vrste stavkov, povedi in intonacijo. Ta je lahko končna in jo zaznamujemo s končnimi ločili, lahko pa je nekončna; *tako* zaznamujemo z nekončnimi ločili.

Z ločili zaznamujemo tudi premore. Če so daljši, s končnimi ločili, krajše premore z dvopičjem in podpičjem, najkrajše z vejico.

Ločila lahko rabimo tudi neskladenjsko, če z njimi zaznamujemo vrstilstnost števnikov ali okrajšave besed.

Torej poznamo dve vrsti ločil: končna in nekončna ločila.

Končna ločila

Končna ločila so nečrkovna znamenja, ki stojijo na koncu povedi. Z njimi pisno zaznamujemo

Slika 1: Slovarko spletišče Fran

daljše premore, lahko tudi vrsto povedi glede na sporočevalčev namen in vrsto končne intonacije.

Ker vseh besed v povedi ne izgovarjamo na isti tonski višini, ima poved značilen tonski potek oz. intonacijo. S padajočo intonacijo se končujejo pripovedne povedi in tiste vprašalne, ki se začnejo z vprašalnim zaimkom. Za prvimi povedmi stoji **pika**, za drugimi **vprašaj**.

Piko zapišemo tudi na koncu ali sredi bibliografskega zapisa (*Popisni atlas Slovenije 2002. Založba ZRC, Ljubljana./Baumer, H., Človek in vreme. Obzorja, Maribor, 1989.*), ne zapisujemo pa je za naslovi/podnaslovi besedil/fotografij/

kipov ..., za naštevalnimi enotami v stolpcih, za datumom pisanja, za podpisom in za povedmi, zapisanimi znotraj povedi. Napake se pojavljajo predvsem pri številčenju poglavij/podpoglavij – v tem primeru je pika obojestična

(1.0/1.1.1/1.2.1 ...) – in zapisu datumov. Tu je pika levostična (29. 5. 2018) Pogosta vprašanja geografov so tudi na temo zapisa večjih števil. V takih primerih piko uporabljamo neskladenjsko le pri denarnih poslih, npr. 1.500.000, v strokovnih besedilih pa pike ni in skupine po tri števke med seboj ločimo s presledki (1 500 000). Tudi v

primeru skladenjske in neskladenjske rabe dveh pik zaporedoma ne pišemo: *Znotraj kmetijskih zemljišč razlikujemo različne zemljiške kategorije, kot so njiva, vrt, travnik, pašnik, trajni nasad itd.*

Z rastočo intonacijo se končujejo vprašalne povedi, ki jih običajno začnemo z ali in na katere pričakujemo le odgovor da ali ne. Za takimi vprašalnimi povedmi stoji **vprašaj**. V naslovih besedil za vprašalnimi povedmi pišemo vprašaj navadno le v primerih, ko bi se sicer vprašalna poved lahko razumela pripovedno: *Glažute – prve steklarne?*

Če pripovedne ali vprašalne povedi izgovorimo čustveno obarvano, dobijo vzključno intonacijo. Za njimi zapišemo **klicaj**.

Klicaj ali vprašaj lahko zapišemo tudi za naslovom ali sredi povedi na koncu vrinjenega stavka: *Krka je vse bolj čista – v zgornjem toku znova lahko najdete rake! – in vanjo se vrača življenje.*

Včasih pa se zgodi, da povedi ne dokončamo. V takem primeru zapišemo **tri pike** ali **pomišljaj**: *Letošnje vreme spet nagaja ... Saj bi šel na Triglav, pa – Obe ločili sta nestični.*

Morda je raba končnih ločil še najbolj preprosta. Največ težav dela zapis končnega ločila v zloženih povedih. V podredno zloženih povedih je odločilen sporočevalčev namen, izražen v glavnem stavku: *Ali veste, katere*

kamnine prevladujejo v severni Istri? Vemo, kdaj so se gubale Alpe. (zagotavljajna poved)/Vemo, kdaj so se gubale Alpe? Za priredno zložene povedi pa velja ravno obratno. V zvezi dveh (ali več) enakovrednih stavkov

na končno ločilo vpliva sporočevalčev namen, izražen v zadnji povedi: *Kolpa je najtoplejša reka na Slovenskem, saj tako pravijo statistični podatki!*

Tudi zapis končnih ločil je enostaven. Vsa tri so levostična. To pomeni, da se stikajo s črko na levi strani.

Jaz pa poudarim poved!

Nekončna ločila

Ker ima lahko tudi poved svoj tonski potek, v takih primerih govorimo o nekončni intonaciji. Ta je lahko padajoča ali rastoča, zaznamujemo pa jo z nekončnim ločilom. Najpogosteje z **vejico**, včasih tudi z **dvopičjem**, **podpičjem** ali **pomišljajem**.

Vejica je nekončno ločilo, s katerim ločimo smiselne dele povedi, in sicer:

- naštevalne enote v enostavni povedi (*V povodju Črnega morja so naše najpomembnejše reke Mura, Drava, Sava in Kolpa.*),
- stavke v večstavni povedi (*Leto 1980 je bila nekakšna »negativna« demografska prelomnica, ki je pomenila konec povojne visoke rodnosti in močnega priseljevanja.*),
- zvalniški, členkovni ali medmetni pastavek (*Lesne zaloge so, poglejte graf, v letih od 1947 do 2010 rastle.*),
- dodano pojasnilo ali vrinjeno sporočevalčevo mnenje (*Rečne pretoke na posameznih vodomernih postajah prikazujemo s hidrogrami, tj. s posebnimi grafi, ki z višino stolpcev ponazarjajo mesečne pretočne koeficiente (razmerja med mesečnim in letnim povprečjem pretoka.)*).

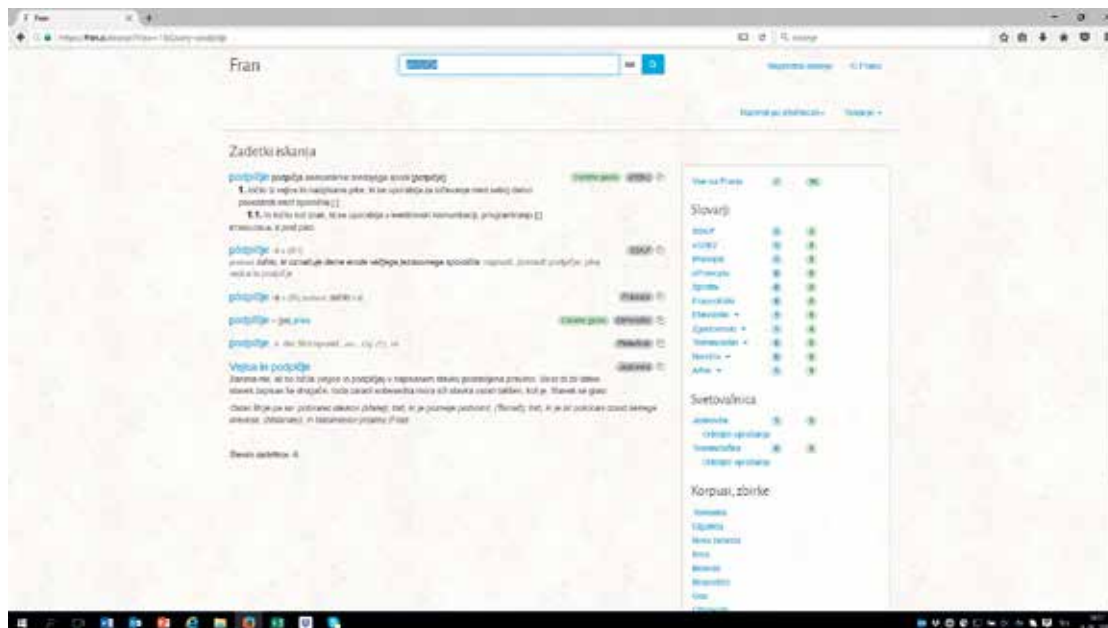
Vejice ne pišemo:

- med ponovljenima besedama (*Hitro hitro poglejte zemljevid.*),
- za vezalnimi vezniki, ločilnim veznikom ali, med dvodelnimi vezniki (ne-ne, niti-niti), pred primerjalnim veznikom, če za njim ni glagola (*Vulkani so pokončali več ljudi kot potresi.*),
- med dvema podrednima veznikoma (*Vemo, da če ne bi deževalo, bi posevki propadli.*),
- med zvezo prirednega in podrednega veznika (*Deževalo je, in ker so bile padavine obilne, so hudourniki narasli.*) in
- med deli večbesednih veznikov (*Kljub temu da spomladi ni bilo dežja, to rastja ni prizadelo.*).

Dvopičje pišemo za besedo oz. besedno zvezo, s katero napovemo naštevaje (*Poznamo več vrst*

Sem najpogostejše končno ločilo.

Me naredimo poved nedokončano ...

Slika 2: Slovarsko spletišče Fran

puščav: peščene, skalnate, gruščnate in slane.), pišemo ga tudi za spremnim stavkom, ki mu sledi dobesečni navedek. Dvopičje zapišemo nestično, če ga rabimo neskladenjsko, npr. za izražanje razmerij (*merilo 1 : 1000*), ali v pomenu »v nasprotju« (*vodovje : gorovje*).

Podpičje je nekončno ločilo, za katerega pravimo, da je šibkejše od pike in krepkeje od vejice. Uporablja se samo skladenjsko.

Stoji med razmeroma samostojnimi stavki iste povedi in za naštevalnimi enotami, zapisanimi za številkami,

črkami, pomišljaji ali drugimi grafičnimi znamenji v alinejah:

Pred naštevanjem sem skoraj nepogrešljiv.

Vzroki za suhost oziroma za nastanek puščav so različni in prepleteni:

1. visok zračni tlak okoli severnega in južnega povratnika povzroča vroče in jasno vreme z zelo skromnimi padavinami;
2. kontinentalnost;
3. hladen in suh zrak na zahodni strani celin, kjer tečejo hladni morski tokovi;
4. padavinska senca.

Pomišljaj je načeloma nestično ločilo. Po vlogi poznamo odstavnici, predložni, oklepajni, narekovajni ipd. pomišljaj.

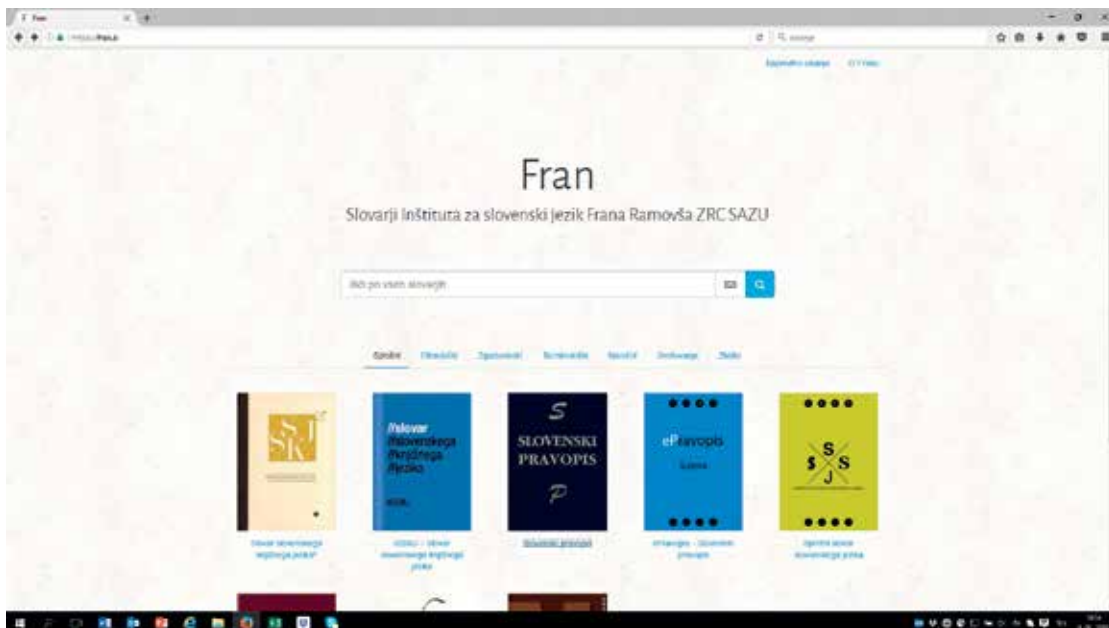
Lahko je enodelen ali dvodelen. Z enodelnim poudarimo besedo/misel ali kažemo na nasprotje

med stavki iste povedi (*Kopičijo se v sipinah – nasipom ali gričem podobnih vzpetinah, ki so lahko več sto metrov visoke in več deset kilometrov dolge.*). Z dvodelnim pomišljajem pa ločimo vrinjene stavke/dele stavkov od preostalega dela povedi. Namesto pomišljaja lahko uporabljamo vejico/vejici. (*Suha območja delimo na polsuha (semiaridna) – polpuščave s povprečno letno količino padavin od 500 do 250 mm – in suha (aridna) – puščave s povprečno letno količino padavin manj kot 250 mm.*)

Enodelni pomišljaj lahko stoji tudi namesto predlogov od ... do (*Oblačna ali meglena kapljica ima velikost 5–100 mikronov./Podnebni tipi, str. 66–67./Najvišja temperatura je 20–22 °C.*) Tak pomišljaj imenujemo predložni in je obojističen (tj. stičen na obeh straneh). Desnistični pomišljaj uporabljamo za zapis minusa pred temperaturo: -5 °C .

Večkrat se dogaja, da ne ločujemo pomišljaja in vezaja. Prva razlika med njima je oblikovna. **Pomišljaj** zapisujemo z daljšo črtico, **vezaj** s krajšo in je po navadi stično ločilo. Pišemo ga namesto veznika in med zloženimi deli besedila (*slovensko-hrvaška meja*), med podrednimi zloženkami (*5-odstotni naklon*), pri sklanjanju kratic (*EU-ja*), na koncu pisno osamosvojenega dela zloženke (*mikro- in makroklimatske spremembe*). Vezaj je lahko tudi nestično ločilo. Zapišemo ga med osebnim imenom in vzdevkom ali med prvotnim in prevzetim priimkom (*Ana Korže - Vovk*), kar se v novejšem času opušča: *Ana Korže Vovk*.

Slika 3: Slovensko spletišče Fran

Med pogostimi nekončnimi ločili sta še narekovaj in oklepaj.

Narekovaj je dvodelno ločilo, s katerim zaznamujemo začetek in konec citata oz. dobesečnega navedka. Z njim lahko zaznamujemo tudi slogovno zaznamovano besedo (*Največ lesa »proizvedejo« gozdovi naših dinarskih in alpskih planot.*). V primeru je bil uporabljen dvojni srednji narekovaj

(» «). Prvi del narekovaja je desnističen, drugi levističen.

Poznamo dve vrsti narekovajev. Dvojni in enojni narekovaj.

Slednjega uporabimo le, če smo prej že uporabili dvojnega, da tako preprečimo nejasnost. *”Ko sem ga prvič videl, mi je takoj rekel: ’Sem že bral, sem že bral.’”* V zapisanem primeru sta bila uporabljena dvojni spodaj-zgoraj in enojni spodaj-zgoraj narekovaj.

Oklepaj je dvodelno ločilo, sestavljeno iz uklepaja in zaklepaja. Uklepaj je desnističen, zaklepaj levističen.

V oklepaj navadno zapišemo ponazoritev ali dopolnitev zapisanega (*Poletja so izrazito vroča in suha (saharsko vreme), zime pa mile in deževne.*), lahko tudi samostojne povedi. Če je v oklepaju zapisana samostojna poved, se začne z veliko začetnico in konča s končnim ločilom. *Vulkanska jezera so nastala v ugaslih vulkanskih*

kraterjih. Območja z vulkanskimi jezери so na stikih litosferskih plošč. (Več si lahko prebereš v poglavju Vulkanizem.)

Viri in literatura

1. Cunder, K. idr. (2001). Obča geografija za 1. letnik gimnazij. Ljubljana: MK.
2. Ortar Križaj, M. idr. (2002). Na pragu besedila 3, Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol. 2. natis. Ljubljana: Rokus.
3. Senegačnik, J. (2008). Slovenija 1, Geografija za 3. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.
4. Toporišič, J. idr. (2001). Slovenski pravopis. Ljubljana: SAZU.
5. SP, SSKJ. <https://fran.si/> (dostopno 4. 6. 2018).

Še o vetrnih elektrarnah

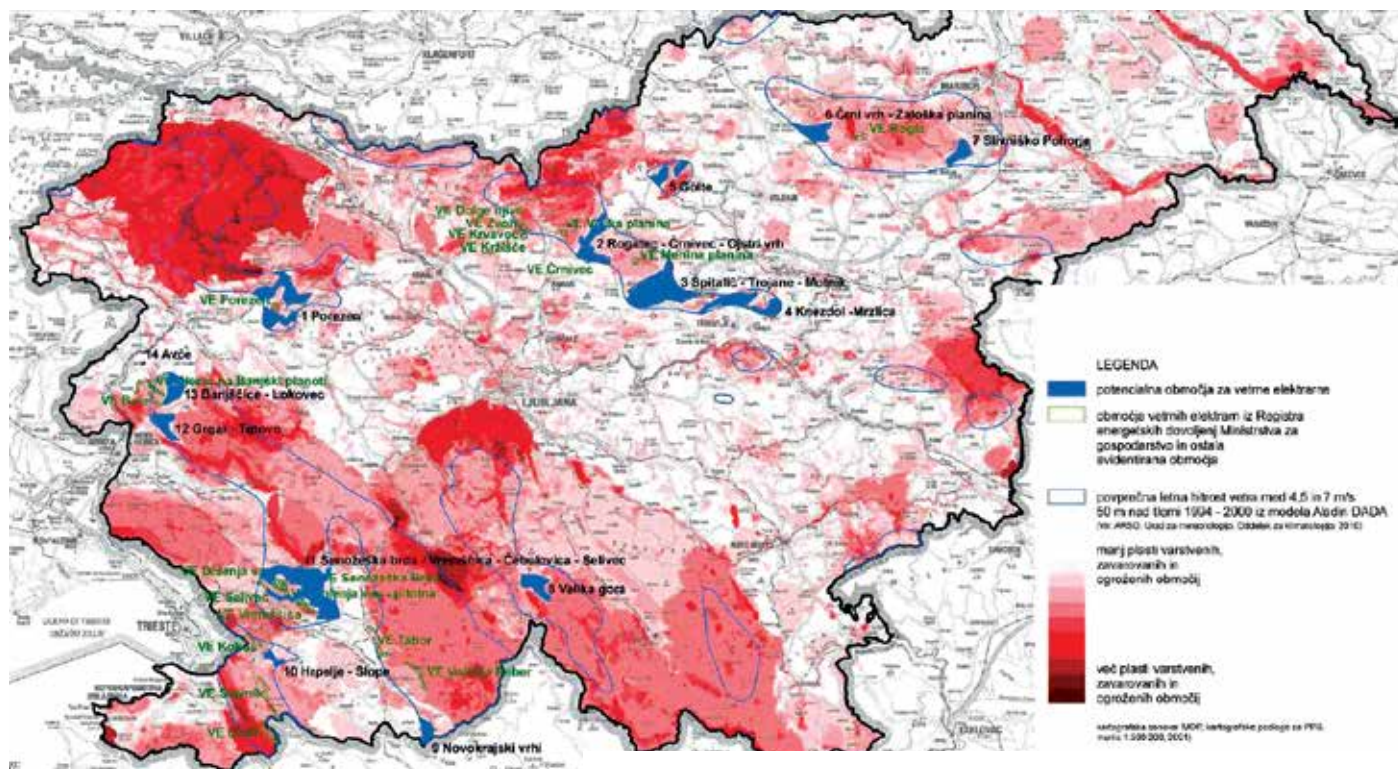
Pred kakim desetletjem so se tudi naši mediji razpisali o gradnji vetrnih elektrarn. Sprva je kazalo, da bo šlo za njihov razcvet po zgledu nekaterih evropskih držav. Toda že na izgradnjo prve vetrne elektrarne je bilo treba čakati nesorazmerno dolgo časa.

Ne dolgo nazaj (ali pač – oktobra 2012) so pri nas dokončali in v omrežje priključili prvo (veliko) vetrno elektrarno. Pri Dolenji vasi pri Senožecih je bila zgrajena vetrnica z 98 m visokim stebrom in lopaticami premera 71 m. Moč generatorja je po različnih podatkih 2,1 do 2,3 MW. Eni so bili presenečeni, da jo je zgradil (zasebni) investitor, drugi pa prav tako presenečeni, da je bila šele prva. Leto kasneje je bila zgrajena in oktobra 2014 na električno omrežje priključena še 55 m visoka vetrna elektrarna (z močjo 910 kW) pri Razdrtem, tako da imamo sedaj zgrajeni dve večji vetrni elektrarni. Ob tem slej ko prej ostaja

dejstvo, da večjega števila podobnih vetrnic pri nas verjetno ne bo tako kmalu. Problem so zlasti ustrezna soglasja zaradi varstvenih območij.

Pa imamo pri nas sploh ustrezna območja za postavitev vetrnih elektrarn? Da, in to kar nekaj razpršeno po Sloveniji (slika 1).

Na teh območjih bi bilo mogoče ob različni pokritosti ozemlja (5–40 %) in gostoti postavitve vetrnic (3 do 5 na ha) postaviti elektrarne s skupno kapaciteto med 242 MW in 768 MW, kar bi pomenilo, da bi pri realnih 1800 obratovnih urah (1/5 vsega časa) na leto proizvedli med 435 GW in 1382 GWh električne energije (danes skupno s hrvaškim delom JE proizvedemo letno okrog 16.000 GWh električne energije). Novejša analiza (splet 2) piše o realni možnosti postavitve od 110 do 160 vetrnih elektrarn in od 330 do 480 MW instalirane moči (manjša: večja pokritost območij z vetrnimi elektrarnami). Letna proizvodnja električne energije bi v primeru delovanja

Slika 1: Primernost lokacij za vetrne elektrarne (modro) in omejitveni dejavniki (narovarstveni ali bližina naselij) – rdeče.

Vir: Splet 1

1600 obratovalnih ur pri nazivni obremenitvi tako znašala od 528 GWh pri majhni pokritosti do 768 GWh pri večji pokritosti, kar je precej manj, kot so bili prepričani pred leti (splet 1). Kakor koli, načrti za vetrne elektrarne še niso mrtvi, a zdi se, da je do njihove realizacije še precej daleč.

Vira

1. Splet 1: Ministrstvo za infrastrukturo in prostor. <http://goo.gl/j4pZ2> (dostopno 19. 2. 2013).
2. Splet 2: http://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/an_ove/posodobitev_2017/strokovne_podlage_ve-comb.pdf (dostopno 24. 8. 2018).

Sliki 2 in 3: Vetrna elektrarna pri Senožecah in polje vetrnih elektrarn v Nemčiji.

Foto: A. Polšak

Pedagoške orehe skuša streti Igor Lipovšek, Zavod RS za šolstvo

igor.lipovsek@zrss.si

Koliko je objektivnosti v našem ocenjevanju

Za vrednotenje učenčevih/dijakovih izdelkov in dejavnosti na šoli uporabljamo izraza preverjanje in ocenjevanje – neločljivi dvojček. Večinoma pozabljamo, čeprav je ocenjevalni pravilnik jasen, da je preverjanje nadpomenka ocenjevanju. Ocenjevanje si je žal pridobilo status vseobsegajočega, odločujočega in najpomembnejšega šolskega opravila. Končno, sprotno in diagnostično preverjanje pa je bolj nekaj za zraven – pedagoški dekor. Čeprav vedno govorimo, da je učinkovita in vzgojna najboljša takojšnja povratna informacija. Če se vrnemo pol stoletja v preteklost, se spomnimo, da je vzgojno deloval le ukrep, ki je priletel takoj po izvršenem dejanju – naj je šlo za pohvalo ali grajo. Če je oče koga v soboto nagarbal za ponedeljkov greh, ni bilo nobenega učinka.

Do ocenjevanja imamo učitelji dvojen odnos: po eni strani gre za ključni in posvečeni del pouka,

do katerega čutimo strahospoštovanje in na katerega se temeljito pripravljamo, da lahko izrečemo neovrgljivo in dokončno sodbo, kajti šele pravica do ocenjevanja naredi iz predavatelja, organizatorja, motivatorja, pridigarja, mentorja – učitelja. Vendar bi se po drugi strani mnogi temu grenko-sladkemu sadežu najraje izognili v velikem loku: »Saj bi bilo lepo biti učitelj, če ... ne bi bilo treba ocenjevati!« Za tolažbo: Prešeren je šolskemu pevcu že davno zapisal – »Stanú se svojega spomni, ocenjuj brez mirú!« Učitelji ocenjevanju ne moremo ubežati. Izogniti se mu je možno edino v spremljevalni utopiji.

Obliž na učiteljevo ocenjevalno rano je trezni pomenski razmislek. Slovenski jezik in njegov slovar besedo »ocena« le v ¼ razumeta v šolskem smislu; največkrat jo razumeta kot subjektivno oziroma osebno mnenje in približno določitev količine, veljave ali vrednosti. Omenjene ¼ pomena je zato v nasprotju z ocenjevalnimi načeli: veljavnost, občutljivost, zanesljivost, pravočasnost, primerljivost, objektivnost, gospodarnost ... tudi javnost. Objektivnost

Ime	1. konferenca	2. konferenca	Zaključna ocena	Opomba
Uršič	87% 4 R34 Z4 -3 (5) +++ - + + = 4	(5) 5 P 4/5 5 ++ + + + = 5	5	11.4. br. D.N. 18.4. br. D.N. 12.6.05 IJARO. SPRAVEVANJE raziskovalna
on ček	62% 4 R5 Z5 4 (4) - + + 0 = 3	(4) 5 P -4 3 + - + 0 + = 4	4	Blypita 17.3. grofi!! STARŠI 22.3.
la var	17% 3 R4 Z3 5 (4) 0 - + 0 + = 3	(2) 3 D 3 3/4 + - 0 + - = 3	3	STATUS ŠPORTNIK STARŠI 14.9. POSEBNE POTREBE

Žepna redovalnica vsebuje tako objektivne kot subjektivne zapise. Pomen nekaterih je znan samo učitelju.

ocenjevanja je le eno od načel; pomembno, a ne najpomembnejše. Težko je tudi trditi, da je pisno ocenjevanje, za katerega učitelj sam izbere naloge, jih subjektivno obteži s točkami, po občutku postavi meje med ocenami in vse skupaj po najboljših močeh uskladi z ocenjevalnimi merili, ki jih je septembra, morda celo s preglasovanjem, sprejel strokovni aktiv – objektivno. Zato bi se morali učitelji sprijazniti, da je ocenjevanje subjektivni postopek, ki pa ga, kjer to gre, poskušamo čim bolj objektivizirati. Včasih namreč s težnjo po objektiviziranju ocenjevanja naredimo več škode kot koristi. V skrajnem primeru objektiviziranje pisnega ocenjevanja privede do tega, da se preverja samo z računskimi in nalogami izbirnega tipa.

Za konec se zadržimo še pri enem vidiku vrednotenja učenčevih dejavnosti in izdelkov. Različne oblike vrednotenja je treba objektivizirati na različnih ravneh. Pri pouku je lahko povsem objektivno, če znanje nobenega učenca ni ocenjeno z 1 ali 2; pač vsi znajo. Pri tekmovanju je zelo narobe, če so naloge neselektivne in bi vsi tekmovalci dosegli enako število točk.

Vsaka oblika vrednotenja ima svojo logiko, ki praviloma ni uporabna za drugo vrsto; mešanje nekaterih pravilniki celo prepovedujejo.

Vzemimo preprosto nalogo 6. razreda. *Z rabo zemljevida ugotovi, koliko je zračna razdalja med domačim krajem in Ljubljano!* Pri **ocenjevanju**, kjer učitelj mora iskati znanje, bo zadoščalo, da učenec ugotovi na njemu najlažji način. **NPZ**, ki išče tako znanje kot vrzeli, bo pričakoval pravilne odgovore z uporabo treh vrst meril – opisnega, številskega, grafičnega; lahko bi bilo dodano celo vprašanje o tem, po katerem

načinu učenec najraje ugotavlja razdalje in zakaj. Na **tekmovanju** lahko preverjamo poznavanje neznanih ali neuhojenih poti do rezultata in sestavljavci se morajo potruditi, da sestavijo tudi naloge, ki jih nihče vsebinsko ali časovno ne more rešiti – zato tekmovalce pravzaprav bolj razvršča neznanje kot znanje in je neznanje selekcijski dejavnik. **Diagnostično in preverjanje predznanja** imata lahko naloge, za katere učenci še niti slišali niso; tudi vprašanja, ki ugotavljajo njihove želje in pričakovanja. **Sprotno preverjanje** s povratnim informiranjem je namenjeno usmerjanju učenca v boljše razumevanje in učenje, učitelju pa v spoznanje, kateri pouk je učinkovitejši. **Preverjanja** pred ocenjevanjem pa učitelji nikakor ne moremo ohraniti za preverjanje z informiranjem, kaj se morajo učenci še (na) učiti in kako, ampak klonemo pred prosečim vprašanjem: »Koliko bi bilo pa tole za oceno?«

Na srečo je država preverjanje in ocenjevanje v velikem obsegu prepustila presoji učitelja in šolskega strokovnega aktiva. Zato je takrat, ko komu učiteljevo preverjanje in ocenjevanje ni všeč, pomembno troje: učitelj se mora držati pravilnika, učitelj se mora zavedati, da je tudi pri ocenjevanju avtonomen, prvi organ za vrednotenje učiteljevega ocenjevanja je šolski strokovni aktiv. Šolsko vodstvo, pedagoška konferenca, inšpektor ali zunanji strokovnjak veliko težje oblikuje veljavno mnenje kot strokovni aktiv. V strokovnem aktivu so predmetni strokovnjaki istega ali sorodnega predmeta, ki dobro poznajo tudi razmere na šoli in zmorejo mnenje umestiti v šolski pedagoški okvir. Poleg tega k objektiviziranju pogleda na neki ocenjevalni problem najboljše vodijo mnenja učiteljev v strokovnem aktivu.

Geografija v šoli

Letnik 26, številka 3,
leto 2018,
ISSN 1318-4717

Izdajatelj:
Zavod Republike Slovenije
za šolstvo

Predstavniki:
dr. Vinko Logaj

Odgovorni urednik:
dr. Anton Polšak

Uredniški odbor:
Nevenka Cigler,
Aleksander Jeršič, Osnovna
šola Draga Kobala Maribor,
dr. Eva Konečnik Kotnik,
Univerza v Mariboru,
Filozofska fakulteta,
Igor Lipovšek, Zavod RS za
šolstvo, mag. Ludvik Mihelič,
Ekonomška šola, Ljubljana,
Damijana Pleša, Zavod RS
za šolstvo, dr. Tatjana Resnik
Planinc, Univerza v Ljubljani,
Filozofska fakulteta,
Zdenka Schauer, Osnovna
šola Martin Krpan, Ljubljana

Jezikovni pregled:
Tine Logar

Prevod povzetkov:
Ensitra prevajanje,
Brigita Vogrinc s.p.

Urednica založbe:
Damijana Pleša

Naslov uredništva:
Zavod Republike Slovenije
za šolstvo, Založba,
Poljanska 28, 1000 Ljubljana

Letna naročnina (3 številke):
33,00 €; fizične osebe imajo
25 % popust; cena posamezne
številke v prosti prodaji je
13,00 €. V cenah je vključen
DDV.

Naročila: ZRSS, Založba,
Poljanska cesta 28,
1000 Ljubljana,
faks: 01 3005 199,
e-naslov: zalozba@zrss.si

Naklada:
450 izvodov

Oblikovalska zasnova revije:
Kofein dizajn d.o.o.

Grafična priprava in tisk:
Design Demšar d.o.o.,
Present d.o.o.

Revija je vpisana v razvid
medijev, ki ga vodi
Ministrstvo za kulturo, pod
zaporedno številko 571.

© Zavod Republike Slovenije
za šolstvo, 2018

Vse pravice pridržane. Brez
založnikovega pisnega
dovoljenja ni dovoljeno
nobenega dela te revije
na kakršenkoli način
reproducirati, kopirati ali
kako drugače razširjati. Ta
prepedev se nanaša tako na
mehanske oblike reprodukcije
(fotokopiranje) kot na
elektronske (snemanje ali
prepisovanje na kakršenkoli
pomnilniški medij).

Naslednjič: Virtualni reliefni peskovnik

NAVODILA AVTORJEM PRISPEVKOV ZA OBJAVO V GEOGRAFIJI V ŠOLI

<http://zgds.zrc-sazu.si/pdf/gv72-1-navodila.pdf>

Obseg prispevkov naj ne bo daljši od šest strani, vključno z grafičnimi prikazi. Prispevek mora imeti v uvodu kratek povzetek (do sedem vrstic) in ključne besede. Če je mogoče, naj bo oboje prevedeno v katerega od svetovnih jezikov, sicer za prevod poskrbi uredništvo. Besedila, ki so bila pripravljena kot seminarske naloge, poročila o projektih ali referati, morajo biti prirejena za objavo v reviji po merilih za članke.

Ocenam knjig, učbenikov naj bo priložen posnetek naslovnice, navedeni naj bodo tudi natančni bibliografski podatki (avtor, založba, leto izida). Prispevek na CD-ju, ki mu priložite Prijavnico prispevka za objavo v reviji, pošljite na naslov: Uredništvo revije Geografija v šoli, Zavod RS za šolstvo, Založba, Poljanska 28, 1000 Ljubljana. Besedilo brez grafičnih elementov lahko pošljete tudi po e-pošti na naslov revija.geografija@zrss.si.

Oblikovanje: Besedilo naj ne bo računalniško oblikovano (razlomljeno na strani), besede naj ne bodo deljene. Slikovno in grafično gradivo je lahko priloženo tudi na fotografijah ali na diapozitivih ustreznе kakovosti. V tem primeru naj ima vsaka enota svojo številko. V osnovnem besedilu članka naj bo označeno mesto, kamor spada in dodan podnapis. Zaželeno je tudi osebna fotografija avtorja; objavili jo bomo ob naslovu članka. Priložene diapozitive vam bomo vrnil.

Reference v besedilu na bodo v obliki: (Kunaver, 2000), ob navajanju strani pa (Kunaver, 2000: 12). Literatura na koncu prispevka naj bo citirana tako: Kunaver, J. (2000). Naslov knjige. Ljubljana: Založba.

Svoje podatke posredujte na obrazcu Prijavnica prispevka za objavo v reviji, ki je dostopna v založbi ali na e-naslovu: <http://www.zrss.si/zalozba/revije/geografija-v-soli>.

Formativno spremljanje v podporo učenju

Priročnik za učitelje in
druge strokovne sodelavce

Priročnik obsega 7 zvezkov, zbranih v mapi,
cena 12,40 €

- Zakaj formativno spremljati
- Nameni učenja in kriteriji uspešnosti
- Dokazi
- Povratna informacija
- Vprašanja v podporo učenju
- Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje
- Formativno spremljanje v vrtcu

Priročniki po predmetih in področjih

Formativno spremljanje
na RAZREDNI STOPNJI

Formativno spremljanje
pri MATEMATIKI

Formativno spremljanje
pri ZGODOVINI

Napovedujemo:

Formativno spremljanje pri DELU SVETOVALNIH DELAVCEV

Formativno spremljanje kot PODPORA UČENCEM S POSEBNIMI POTREBAMI

izid
2019

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Naročanje:
P Zavod RS za šolstvo, Poljanska c. 28, 1000 Ljubljana
T 01 300 51 00
F 01 300 51 99
E zalozba@zrss.si
S <http://www.zrss.si>

revije ZRSS

facebook ZRSS

twitter ZRSS

ISSN 1318-4717

9 771318 471004